

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

BANKACILIK KRİZLERİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGÜR ÜSTÜN

**ANABİLİM DALI : İKTİSAT
PROGRAM : İKTİSADİ GELİŞME VE
ULUSLARARASI İKTİSAT**

KOCAELİ, 2007

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

BANKACILIK KRİZLERİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGÜR ÜSTÜN

**ANABİLİM DALI : İKTİSAT
PROGRAM : İKTİSADİ GELİŞME VE
ULUSLARARASI İKTİSAT**

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. FİGEN BÜYÜKAKIN

KOCAELİ, 2007

T.C
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

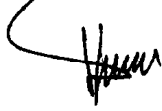
BANKACILIK KRİZLERİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: ÖZGÜR ÜSTÜN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 04/07/2007-2007/18

Yrd. Doç. Dr. Figen
BÜYÜKAKIN

Doç. Dr. Seyfettin
ERDOĞAN

Yrd. Doç. Dr. İbrahim G.
YUMUŞAK

KOCAELİ, 2007

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VII
ŞEKİLLER ve GRAFİKLER.....	IX
TABLOLAR.....	X
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

FİNANSAL KRİZLER VE FİNANSAL KRİZ TEORİLERİ

1.1. KRİZ KAVRAMI	4
1.2. FİNANSAL KRİZ TÜRLERİ	6
1.2.1. Döviz Krizi.....	6
1.2.2. Bankacılık Krizleri	7
1.2.3. Dış Borç Krizi	9
1.3. FİNANSAL KRİZ TEORİLERİ.....	12
1.3.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri	13
1.3.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri.....	16
1.3.2.1. Sürü psikolojisi.....	19
1.3.2.2. Çoklu Denge.....	20
1.3.3. Üçüncü Nesil Kriz Modelleri.....	21
1.3.3.1. Finansal Serbestleşme	24
1.3.3.2. Banka ve Şirket Bilânçolarında Bozulma	24
1.3.3.3. Ödünç Verme Mekanizmaları	25
1.3.3.4. Bulaşma Etkisi ve Eşgüdüm Başarısızlığı	26
1.3.4. Diğer Finansal Kriz Teorileri.....	29
1.4. FİNANSAL KRİZLERİN SONUÇLARI VE REEL EKONOMİYE ETKİSİ.....	34
1.4.1. Bankacılık Alanında Sonuçları	34
1.4.2. Makro Ekonomik Sonuçları.....	36

BÖLÜM 2
BANKACILIK KRİZLERİNİN NEDENLERİ, BANKACILIK REFORMLARI
ve ÜLKE DENEYİMLERİ

2.1. BANKACILIK KRİZİNİN NEDENLERİ	39
2.1.1. Makro Ekonomik Nedenler.....	41
2.1.1.1. Enflasyon ve Büyüme Oranları Değişkenliği.....	41
2.1.1.2. Faiz Oranları.....	43
2.1.1.3. Döviz Kuru Dalgalanmaları	44
2.1.1.4. Liberalleşme ve Sermaye Hareketleri.....	49
2.1.1.5. Ticaret hadleri Etkisi ve Cari İşlemler Açığı	51
2.1.2. Mikro Ekonomik Nedenler	53
2.1.2.1. Bankaların Riske Açık Yapısı	53
2.1.2.1.1. Faiz Oranı Riski	54
2.1.2.1.2. Döviz Kuru Riski	54
2.1.2.1.3. Menkul Kıymet Fiyat Riski.....	56
2.1.2.1.4. Kredi Riski.....	57
2.1.2.1.5. Likidite Riski	57
2.1.2.1.6. Operasyon Riski.....	58
2.1.2.2. Ters Seçim, Ahlaki Riziko, Kamu Müdahalesi ve Kötü Yönetim	59
2.1.2.3. Sektörde Yoğun Rekabet	60
2.1.2.4. Tesadüfî Çekme Riski.....	61
2.1.2.5. Bankacılık Sisteminde Kamu Ağırlığının Yüksek Olması ve Denetim Yetersizliği.....	62
2.1.2.6. Bankaların Zayıf Mali Yapıları	63
2.2. KRİZE KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER.....	66
2.2.1. Mevduat Sigortası.....	67
2.2.1.1. Mevduat Sigortasını Oluşturan Kurum.....	70
2.2.1.2. Sigortanın Kapsadığı Kuruluşlar, Miktarı ve Üyelik Sistemi	71
2.2.1.3 Mevduat Sigortasının Finansmanı	72
2.2.1.4. Prim Değerlendirme Politikası	72
2.2.1.5. Mevduat Sigorta Sisteminin Eleştirisi	73
2.2.2. Son Borç Mercii	75

2.2.3. Regülasyon (Risk Kontrolü) ve Denetleme	78
2.2.4. Erken Uyarı Sistemi ve Bankaların Derecelendirilmesi.....	82
2.2.5. Dar ve Serbest Bankacılık.....	83
2.3. BANKACILIK KRİZLERİNDE ÜLKE DENEYİMLERİ	83
2.3.1. Güneydoğu Asya Krizi	83
2.3.1.1. Krizi Hazırlayan Sebepler	84
2.3.1.2. Asya Krizinin Başlangıcı	89
2.3.1.3. Asya Krize Çözüm Arayışları	90
2.3.2. Latin Amerika Krizi	93
2.3.2.1. Meksika Krizi	94
2.3.2.1.1. Krizi Hazırlayan Sebepler	94
2.3.2.1.2. Meksika Krizin Başlaması.....	96
2.3.2.1.3. Krize Karşı Alınan Önlemler.....	97
2.3.2.2. Arjantin Bankacılık Krizi	98

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE BANKACILIK KRİZLERİ ve YENİDEN YAPILANDIRMA ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

3.1.TÜRK BANKACILIK KRİZİNİN NEDENLERİ.....	102
3.1.1.Makro Ekonomik Sorunlar	102
3.1.2. Mikro Ekonomik Sorunlar (Bankacılık Kesim Sorunları).....	106
3.1.2.1. Küçük Ölçekli ve Parçalı Piyasa Yapısı	107
3.1.2.2. Kamu Bankalarının Hakimiyeti ve Yüksek Görev Zararları	108
3.1.2.3. Bankaların Kamu Kesimini Finanse Eder Hale Gelmesi.....	110
3.1.2.4. Bankalarda Borçlanma ve Zayıf Düzenleme ve Denetleme	110
3.2. 1994 KRİZİ.....	111
3.3. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİ.....	115
3.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YENİDEN YAPILANDIRMA	122
3.4.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması.....	124
3.4.1.1. Kamu Bankalarının Finansal Yeniden Yapılandırılması	125
3.4.1.2. Kamu Bankaları Operasyonel Yeniden yapılandırma	126
3.4.2. TMSF Bankalarının Yeniden Yapılandırılması	127

3.4.2.1. TMSF Bankalarının Finansal Açıdan Yeniden Yapılandırılması ...	128
3.4.2.2. TMSF Bankalarının Operasyonel Açıdan Yeniden Yapılandırılması	129
3.4.2.3. TMSF Bankalarında Varlık Yönetimi ve Takipteki Alacakların Tahsilâtı	130
3.4.3. Özel Sektör Bankalarının Yeniden Yapılandırılması	131
3.4.4. Banka Gözetim ve Denetim Yapısının Güçlendirilmesi	133
3.4.5. Yeniden Yapılandırma Sonrası Günümüz Bankacılık Sektörü ve Sorunları	134
SONUÇ	143
YARARLANILAN KAYNAKLAR	149
ÖZGEÇMİŞ	160

ÖZET

Özellikle son birkaç onyılda finansal serbestleşmeyle beraber finansal krizlerle karşı karşıya kalan dünya, 90'lı yıllarda artan sayıda oluşan bankacılık krizleriyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu durum krizlerle ilgili tartışmaların artmasına neden olmuş, krizler ortaya çıktıkça, açıklayıcı yeni tip modeller oluşturulmuştur.

Çalışmada, bankacılık krizleri tanımlanmış, makro ekonomik istikrarsızlık ve bankacılık kesiminin sorunlarının kriz oluşumda etkileri incelenmiştir. Bankacılık krizlerinin, özellikle 90'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerde yarattığı sorunlarla artan çözüme yönelik tartışmalarda önem kazanmıştır. Türkiye'de 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerle, sonrasında alınan önlemler ve yeniden yapılandırma programı çalışmada yer bulmuştur.

Bu bağlamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bankacılık krizlerinin anlamak için genel olarak finansal krizlerin kavramlar çerçevesi ortaya konulmuştur. İkinci bölümde bankacılık krizlerinin oluşturan nedenler ve kriz sonrası alınabilecek önlemlere yer verilirken, ülkelerde yaşanan kriz örneklerine de değinilmiş ve son bölümde ise, Türk bankacılık sektöründe oluşan krizler, çözümüne yönelik yapılanlar ve yapılması gerekenler ile sektörün genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

ABSTRACT

Encountering financial crises particularly in recent decades with onset of financial liberalization, the World had to combat with banking crises which appear to occur more frequently in the 90's. This led to controversial debates related to crises and new explanatory models have been created as the crises happen to emerge.

This study defines banking crises and studied the effects of macroeconomic instability and the problems of banking sector on the emergence of crises. Debates have become important in search of solutions to problem created by banking crises in developing countries particularly in the 90's. The study also covers the crises experienced in Turkey in 1994, 2000 and 2001 and measures taken and restructuring studies initiated thereafter.

In this context, the study consists of three parts, the first one of which lays out a frame of concept for financial crises in general for understanding banking crises. The second part deals with the causes of banking crises and measures that may be taken thereafter, and also covers samples of crises experienced in various countries and the third part includes the crises experienced by the Turkish banking sector, the effort spent solution thereto and action to be taken that respect and an overall evaluation of sector.

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı Geçen Eser

a.g.m.: Adı Geçen Makale

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ATM: Otomatik Para Çekme Makinesi

BCRA Banco Central de la Republica Arjantina- Arjantin Merkez Bankası

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BİS: Bank for International Settlement- Dünya Bankası

BSMV: Banka Muamele ve Sigorta Vergisi

BTR: Banco Turco Romano

CİB: Continental İllonis Bank

CNBV: Comision Nacional Banoria de Valores- Ulusal Banka ve Menkul Kıymetler Komisyonu

DICJ: Deposit Insurance Corporation of Japan-Japon Mevduat Sigorta Kurumu

DİBS: Devlet İç Borçlanma Senedi

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

DTH: Döviz Tevdiat Hesabı

EFT: Elektronik Fon Transferi

FFCB: Fédération Française De Coopération Des Bibliothèques-Arjantin Sermaye Desteği Fonu

FSC : Financial Supervision Commission- Finansal Denetim Komisyonu

FSLIC: Federal Saving and Loan Insurance Corporation- Federal Tasarruf ve Kredi Sigortası Şirketi

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

IBRA: Indonesian Bank Restructuring Agency-Endonezya Banka Yeniden Yapılandırma Örgütü

IFS: International Financial Statistic- Uluslararası Finansal İstatistik

IMF: International Money Fund-Uluslararası Para Fonu

İTO: İstanbul Ticaret Odası

KİT: Kamu İktisadi Teşekkülü

KKBG: Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

KKDF: Kaynak Kullanım Destekleme Fonu
MSS: Mevduat Sigorta Sistemi
MK: Menkul Kıymetler
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
TBB: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TGA: Tahsili Gecikmiş Alacaklar
TMSF: Türkiye Mevduat Sigorta Fonu
TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi
SYR: Sermaye Yeterlilik Rasyosu
YP: Yabancı Para

ŞEKİLLER ve GRAFİKLER

Şekil 1.1. Bankaların Fon Aktarım Mekanizması	7
Şekil 1.2. Sistemik Krizin Oluşumu ve Gelişimi.....	13
Şekil 1.3. Merkez Bankası ve Kriz	15
Şekil 2.1. Döviz Krizi, Bankacılık Krizi İlişkisi	48
Grafik: 2.1. Türkiye’de 94 Krizi ve Sonrası Dış Ticaret Dengesi.....	53
Şekil 2.2. MK Piyasa Getirisi ve Faiz Oranı İlişkisi	56
Şekil 2.3. Banka Yönetiminde Karlılık- Güvenlik Açmazı	58
Grafik 2.2. Aktif Öz Kaynak Getirisi Yetersiz Banka Sayısı Ve Bu Bankaların Aktif Büyüklüğü İtibariyle Sektördeki Payının Gelişimi	64
Şekil 2.4. Regülasyon Gereçekleri	80
Grafik 2.3. Asya Ülkelerinin Sermaye Hareketleri (GSYİH’nın Yüzdesi olarak)...85	
Grafik 3.1. Türkiye’de Sermaye Hareketlerinin Yüzdesele Dağılımı	105
Grafik 3.2. Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi.....	106
Grafik 3.3. Türkiye Kamu Bankalarının Görev Zararları (% GSMH)	109
Grafik 3.4. Türkiye’de Özel Sektöre Açılan Krediler (GSMH Yüzdesi Olarak).....	110
Grafik 3.5. Bankaların Yurtiçi Kredi Hacmi (Bin YTL)	135
Grafik 3.6. Kriz Sonrası Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)	137
Grafik 3.7. Bankaların Toplam Aktifler (Bin YTL)	138

TABLolar

Tablo 1.1. Latin Amerika Seçilmiş Ülkelerde Borç/İhracat Rasyosu	12
Tablo 2.1. Türkiye’de Enflasyon Oranı (1990–2004)	42
Tablo 2.2. Türkiye’de Parasal Büyüklükler (1990–2004)	45
Tablo 2.3. Türk Bankacılık Sisteminde Açık Pozisyon	46
Tablo 2.4. Cari İşlemler Dengesi (GSYİH Yüzdesi olarak)	52
Tablo 2.5. Türkiye’de Bazı Göstergelerin Toplam Aktiflere Oranı (%)	65
Tablo 2.6. Mevduat Sigorta Sistemi Uygulama Yöntemleri	69
Tablo 2.7. Beş Asya Ülkesinin Reel GSYH Büyümesi ve Enflasyon (%)	84
Tablo 2.8. Asya Ülkeleri Cari İşlemler Dengesi (% GSYİH)	85
Tablo 2.9. Bazı Asya Ülkelerinde Kısa vadeli Dış Borç/ Toplam Dış Borç (%)	87
Tablo 2.10. Bankaların Özel Sektöre Açtığı Krediler (% GSYİH)	87
Tablo 2.11. M2/Uluslararası Rezervler Oranı	88
Tablo 2.12. Asya Krizi Devalüasyon Oranları (%)	89
Tablo 2.13. Meksika Ekonomisine Ait Bazı Makroekonomik Göstergeler	94
Tablo 2.14. Meksika Yönelik Net Sermaye Akımları	95
Tablo 2.15. Meksika’da Özel Sektöre Açılan Krediler (% GSMH)	96
Tablo 2.16. Kriz Öncesi Ekonomik Göstergeler (1991-1994)	99
Tablo 3.1. Kriz Dönemleri Türkiye’nin Seçilmiş Makro Ekonomik Göstergeleri....	102
Tablo 3.2. Dış Borç Stoku Verileri	103
Tablo 3.3. Türkiye’de Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinin Gelişimi	103
Tablo 3.4. Türkiye’de Reel Faiz Getirisi	104
Tablo 3.5. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayısı (1995-2002)	108
Tablo 3.6. Bankaların Döviz Açık Pozisyonları	111
Tablo 3.7. Kriz Öncesi Göstergeler	112
Tablo 3.8. 1994 Krizinde Bankacılık Kesimine İlişkin Bazı Rasyolar(%)	114
Tablo 3.9. 2000 yılı Mevduatların Bankalar Arası Dağılımı (%)	116
Tablo 3.10. Türkiye’de Kriz Döneminde Döviz Tevdiat Hesabı, İnterbank Gecelik Faiz Oranları ve Reel Döviz Kuru İndeksinde Gelişmeler	117
Tablo 3.11. Türkiye’de Kriz Döneminde Bankaların Açık Pozisyonu	118
Tablo 3.12. Kriz Öncesi ve Kriz Dönemi Sermaye Hareketleri (Milyon \$)	120
Tablo 3.13. TCMB Haftalık Döviz Rezervi (Milyon \$)	121

Tablo 3.14. Kamu Bankalarının Personel ve Şube Sayısı.....	126
Tablo 3.15. TMSF’na Devredilen Bankalar ve Gerekçeleri	126
Tablo 3.16. Satılan ve Birleştirilen Fon Bankaları	128
Tablo 3.17. TMSF Bankalarında Personel Ve Şube Sayıları Gelişimi.....	130
Tablo 3.18. Kriz Sonrası Banka Yapısal Göstergeler.....	134
Tablo 3.19. Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA).....	135

GİRİŞ

İyi işleyen bir ekonominin en önemli unsurlarından biri finansal piyasaların istikrarlı bir yapıda olmasıdır. İstikrarlı bir finansal piyasa güçlü bankacılık sistemine gereklilik duyar. Bununla birlikte dünya ekonomisindeki küreselleşme süreciyle ülkelerin birbirine bağımlılıklarının artması finansal piyasalarda kırılganlıkları arttırmıştır. Küreselleşme sürecine bağlı olarak her hangi bir ülkenin finansal sisteminde ortaya çıkan bir sorun, diğer ülkeleri de çok kısa süre içinde sıkıntıya sokabilmektedir. Üstelik belirtilen süreçte, özellikle gelişmekte olan ülkelere bankacılık krizleri olarak nitelendirilebilecek krizlerin sayısında artış gözlenmiştir. Latin Amerika, Meksika, Güneydoğu Asya ve Türkiye gibi ülkeler döviz ve bankacılık krizleri yaşamıştır.

90'lı yıllarda dünyada meydana gelen finansal krizlerin, özelde bankacılık krizlerinin nedenleri, oluş süreçleri ve sonuçları irdelenmeye değer bir süreçtir. İktisatçıların çeşitli ülkelerde yaşanan bu süreçleri incelemesiyle yeni modeller ve çözüm yolları oluşturulmuştur. Çoğu ülkede krizlerin ortak yönleri olabildiği gibi ülke deneyimleri incelendiğinde farklılıklar da gözlenebilir. Kriz yaşayan ülkelerin ekonomilerine bakıldığında bu ülkelerin hükümetlerinin yaşanan krizler öncesinde serbestleştirme (liberalizasyon) çalışmalarına giriştiklerini, ancak böyle bir taahhüdün altına girerken arz-talep dengesi, kur politikalarının ekonomiye etkileri, kurumsal yönetim ve risk yönetimi gibi ekonomi idaresi için temel sayılabilecek konulara yeterince özen göstermedikleri aynı zamanda bankacılık alanında ciddi regülasyon eksikliği ve denetim sorunları yaşadıkları söylenebilir. Bu bağlamda çalışmada krizlerin nedenleri makro ve mikro ayrıma tabi tutulup, ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

Yukarıda da değinildiği gibi, farklı ülkelerde ortaya çıkan, kimi ortak noktaları olan ve olmayan krizlerin incelenmesi, günümüzde ekonomi biliminin en ilgi çeken konularından biri haline gelmiştir. Gerek gelişmiş ülkelerin iktisatçıları gerek gelişmekte olan ülkelerdeki iktisatçıları, konuya ilgi duymuş, sorunu açıklayan, sorunu önceden görebilme yollarını arayan ve çözüm önerileri sunan çok sayıda teorik ve ampirik çalışma yapmışlardır. Bu çalışmaların hemen hepsinden konuyu

anlamaya ve çözümüne yönelik fikirler elde edilebilir. Çalışmaların sayısının yüksekliği, yaklaşımların çeşitliliği, literatürün zenginliği, finansal krizlere ilişkin teorik alt yapının kendisini de incelenebilir bir konu haline getirmektedir. Çok sayıda çalışma ve yaklaşımlar, aralarındaki fark ve benzerliklere dikkat ederek sınıflandırılabilir, değerlendirilebilir.

Bu çalışmada, dünyada ve Türkiye’de özellikle 1990’dan sonra yaşanmış olan krizler, nedenleri, etkileri ve etkilerine karşı getirilen çözüm önerileriyle birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çözüm önerilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için özellikle kriz yaşayan ülkelerdeki deneyimlere yer verilmiştir. Bu yapılırken, geniş bir literatür taramasına gidilmiş, krizleri değerlendiren çok sayıda yazarın yapıtları, taranmış ve değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, finansal krizlerin ve özelde bankacılık krizlerini nedenleri ve sonuçlarıyla ülke örneklerine yer verilerek kavramsal açıklamasını yapmak, bankacılık krizlerini çözmek için alınan önlemleri farklı yaklaşımlarla değerlendirmek, ortak yönlerini ortaya çıkarmak ve kriz bağlamında Türk bankacılık sistemini incelemektir.

Çalışmanın ilk bölümünde, finansal krizlerin kavramsal çerçevesi ortaya konmuş, oluşturulan genel kriz modellerine ek olarak özelde bankacılık krizleri teorileri açıklanmıştır. Kriz değerlendirmeleri için geliştirilen modeller birbirini tamamlayan niteliktedir ve krizlerin nedenlerini açıklamada yardımcı olmuşlardır. Konunun açıklanabilmesi için modellerin incelemesi olabildiğince sistematik bir biçimde yapılmaya çalışılmıştır. Kriz modelleri Birinci Nesil, ikinci Nesil ve Üçüncü Nesil kriz modelleri olarak üç grupta değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede, krizler türleri ve genel etkilerinden söz edilmiştir. İlk bölümde, kriz olgusuna genel bir bakışa ek olarak bankacılık krizlerinin üzerinde durulmuş, bankacılık krizlerinin ortaya çıkardığı sonuçlar ortaya konmuştur.

İkinci bölümde, birinci kısımda kurulan teorik temellerin ışığında bankacılık krizlerinin nedenleri, ortaya çıkışı ve sonuçları irdelenmeye çalışılmıştır. Yaşanan bankacılık krizlerinin giderilmesi için ülkelerin aldığı iç ve dış önlemler ve bu

önlemlerin iyileştirici etkileri, ülke deneyimleri de göz önüne alınarak ortaya konulmuştur. Bölümde, 1990’larda farklı ülkelerde yaşanan bankacılık krizlerinin fark ve benzerlikleriyle birbirleri arasındaki neden- sonuç ilişkileri de saptanmaya çalışılmıştır. Özellikle 90’lı yıllardaki ülke örneklerine yer verilmesinde bu dönemde kriz sayısında artış ve krizlerin niteliğinde ki farklılık etkili olmuştur. Küreselleşme sürecinde farklı ülkelerde yaşanan bankacılık krizlerinin birbirlerinden tamamen bağımsız olduklarını düşünmek yanlış olacaktır. Bankacılık krizleri, dünya yüzeyinde farklı coğrafyalarda birbirini adeta domino taşı gibi izleyerek yaşanmıştır. Bunda hiç kuşkusuz, bankacılık krizlerinde “ana motif” olarak görülebilecek kısa vadeli sermaye hareketlerinin payı çok belirgindir. Aynı zamanda artan borçlar ve sonucunda oluşan cari açıkta önemli bir paya sahiptir.

Üçüncü ve son bölümde ise; Türkiye’de yaşanan bankacılık krizleri, krizlerin nedenleri ve sonuçları ile çözümü için alınan önlemler önceki bölümde sözü edilen diğer ülke uygulamalarıyla ilişkilendirilerek incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de yaşanan bankacılık krizlerinin, küresel gerekçelere ek olarak Türk Bankacılık Sisteminden de kaynaklanan nedenleri vardır. Çok uzun süre yaşanan yüksek oranlı süregelen enflasyon, bankaların gerçek işlevleri yerine adeta kamuyu “fonlama” işlevi görmeleri, sermaye yeterliliklerinde görülen kusurlar, banka yönetici ve sahiplerindeki etik sorunlar, banka denetimlerinde yaşanan sorun ve sıkıntılar, zorunlu olarak problemlili bir bankacılık sistemi hasıl etmekteydi. Bunlara ek olarak artık sürdürülebilmesine olanak kalmayan yüksek enflasyon ve borç stoku, bağılı olarak uygulanan yüksek faiz politikası, hatalı kur politikaları gibi makro ekonomik sorunlar, beklendiği gibi bankacılık krizinin, 2000’li yılların başında tetiğini çekmiştir. Bu bölümde çözümlenmeye çalışılan sorunlar, bizi sonuca götürmekte yardımcı olmuş, Türk bankacılık sektörünün sorunları ve çözümüne yönelik önerilerde bulunulmuştur.

BÖLÜM 1

FİNANSAL KRİZLER VE FİNANSAL KRİZ TEORİLERİ

1.1. KRİZ KAVRAMI

Kriz, yabancı ve yerli literatürde farklı tanımları mümkünse de genel olarak buhran, bunalım olarak adlandırılabilir. Yunanca “krisis” kelimesinden türeyen kriz, öngörülme, beklenmedik, planlanmamış olaylar dizisini ifade eder.¹

Bir başka anlatımla kriz; herhangi bir mal, hizmet, faktör veya döviz piyasasındaki fiyat veya miktarlarda meydana gelen aşırı dalgalanmalardır.² Krizler bir anlamda sistemdeki aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Eğer sistem ne kadar sağlıklı yapılmışsa krize yakalanma olasılığı o kadar düşüktür. Özellikle küreselleşme süreciyle bu dalgalanmaların boyutu ve sıklığı artmış, bu artış finansal piyasalarda da kendini göstermiştir. Finansal liberalizasyon (serbestleşme), ülkelerin dış şoklara karşı daha kırılgan hale getirmiştir. Finansal krizler, finansal piyasalardaki dalgalanmaları, bozulmaları ifade eder. Bankacılık krizleri, finansal piyasa içinde en önemli kurum bankalar olduğu için finansal krizleri ifade etmek içinde kullanılır.

Finans sistemin temel işlevleri üç başlık altında toplanabilir:³ (i) birinci fonksiyonu, piyasada fon fazlası olanlar ile fon talebi olanlar arasındaki bağlantıyı kurarak; kaynakların etkin ve verimli dağılımını sağlamaktır. (ii) ikinci fonksiyonu, piyasada likidite yetersizliğini gidermek, piyasaya likidite sağlamaktır. (iii) üçüncü fonksiyonu ise; yatırımcılara piyasa ve finansal araçlar konusunda bilgi sağlamak ve böylece işlem maliyetlerini azaltmaktır. Fakat bu fonksiyonların sağlıklı işleyebilmesi fona arz ve talep edenlerin doğru karar vermelerine bağlıdır. Bu durum yanlış karar alma, ahlaki riziko (Moral Hazard) ile sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda Mishkin finansal krizleri; “fonların üretken yatırım alanlarına etkin bir şekilde yönlendirilmesini engelleyecek düzeye ulaşan yanlış karar alma ve ahlaki riziko

¹ Ferudun Sezgin, Kriz Yönetimi, www.manas.kg/pdf/sbdpdf8/Sezgin.pdf, (22.03.2006), s. 3

² Bengi Kibritçioğlu, “Parasal Krizler”, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı Ankara, 2000), ss.5-6

³Turan Yay, “Bankacılık Kesiminde Regülasyon” **İktisadın Dama Taşları**, İFMC Eğitim Serisi 3, 2003, s.105

problemleri nedeniyle finansal piyasaların kesintiye uğraması olarak’’ tanımlamaktadır.⁴

Yine başka bir iktisatçı Kindleberger, finansal krizleri konjoktörün tepe noktasındaki dönüşün bir temel unsuru ve önceki gelişmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak görmektedir. Schwartz ise, finansal krizi banka krizleriyle tanımlayarak, panik ve çökmenin serveti azaltacağını; ancak paraya kayma bankalara yönelik saldırı biçimine dönüşmedikçe bu durumun bir finansal kriz olmayacağını belirtmektedir.⁵

Birçok iktisatçı tarafından finansal krizler tanımlanmıştır. Bu tanımların ortak noktası ise, finansal istemdeki bir tikanıklıktan kaynaklı olarak krizin çıktığı, özellikle yabancı yatırımcılarında piyasaya spekülâtif saldırısı sonucu, kriz bankacılık krizi ve borç krizi olarak yansımaktadır.

Finansal krizlerin karakteristik özelliklerini görmek istediğimizde, finans piyasa yapısı olarak aşağıdaki özellikler sayılabilir:⁶

1. Finansal kurumların büyüklüğü yetersiz ve düşük mevduat/ Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) oranı vardır.
2. Yatırımcının piyasaya güveni zayıf olduğundan banka yükümlülüklerinin vadesi kısadır.
3. Yine yatırımcı güvensizliği nedeniyle mevduat/ GSYH oranı dalgalı ve düşüktür.
4. Bankacılık piyasasından yeterli düzenlemeler söz konusu olmadığından kırılganlık yüksek ve dış piyasalardan hızlı etkilenmektedir.
5. Uzun dönemli tasarruf araçları mevcut değildir.

---

⁴ Mishkin, Frederick S., “Lessons From the Asian Crisis”, NBER Working Papers, 1-2, 1996
<http://www.nber.org/papers/w7102>, s.1

⁵ Ali İhsan Karacan, **Bankacılık ve Kriz**, Finans Dünyası Yayınları, No:1, Tütünbank, 1996, ss.31-32

⁶ Rasim Yılmaz, **Finansal Krizler ve Banka Hücumları**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2005, s. 69

1.2. FİNANSAL KRİZ TÜRLERİ

1.2.1. Döviz Krizi

Döviz krizi, bir ulusal paranın yabancı paralar karşısında değerine ilişkin beklentiler nedeniyle oluşan spekülasyon saldırısının, yerli paranın aşırı değer kaybetmesi ve Merkez Bankasının uluslararası rezervlerini önemli oranda yitirmesi sonucu olarak adlandırılır.⁷ Bu durumun önemli bir sonucu faiz oranlarının hızla yükselmektedir.

Döviz krizi çok basit tanımla paranın önemli miktarda devalüasyonu olarak tanımlanır. Bu tanım, otoriteler tarafından faiz oranlarını yükselterek ve döviz piyasasına müdahale edilerek baskılandığı koşulları dikkate almamaktadır. Bu nedenle farklı bir yaklaşım olarak, sadece döviz kuru değişimlerini değil uluslararası rezerv ve faiz oranı hareketlerini de dikkate alan spekülasyon baskı endeksi oluşturulmaktadır. Böylece para krizi, döviz kuru değişimlerinin ağırlıklı ortalaması olan spekülasyon baskı endeksinin değeri olarak tanımlanabilir.⁸

İstisnalarla beraber genelde krizler sabit veya yarı-sabit döviz kuru sistemleri para kurulu uygulaması ya da ülke parasından kaçış durumlarında ortaya çıkar. Bu nedenle döviz krizinden bahsedilirken sabit döviz kuru sistemleri krizsel boyutta tartışmaların odak noktası olmaktadır. Stanley Fisher deneyimler sonucunda özellikle gelişmekte olan ülkelerde sabit döviz kuru sistemlerinin kriz sebebi olduğunu, dalgalı döviz kurlarının istikrar açısından gerekli olduğunu belirtmektedir.⁹ Sabit kur rejiminde amaç, döviz arz ve talep güçlerindeki bir değişim karşısında kurlarda ortaya çıkması muhtemel değişikliklerin önlenmesidir. Bu da Merkez Bankasının piyasaya çeşitli yollarla müdahalesi ile olmaktadır. Yalnız sabit döviz kur sistemleri hızlı liberalleşmenin olduğu, sermaye akımlarının ülkeler arasında yer değiştiği bir sistemde özellikle gelişme yolundaki ülkeler için önemli riskleri beraberinde

---

⁷ Turan Yay, Gülsün Gürkan Yay ve Ensar Yılmaz, **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İstanbul: Ticaret Odası Yayını, No: 2001-47, Aralık 2001, s. 21

⁸ Gracieka L. Kaminsky and Carmen M. Reinhart, "The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payment Problems" **Board of Governors of Federal Reserve System International Financial Discussion Papers**, No.544, (March 1996), s.15

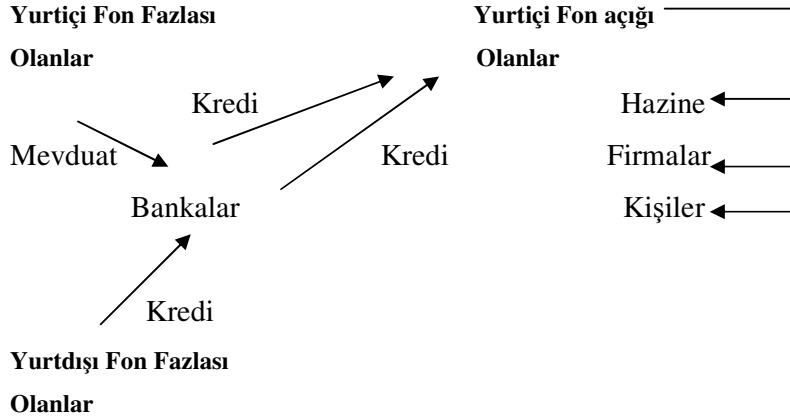
⁹ Stanley Fisher, "Döviz Kuru Rejimleri: İki Kutuplu Görüş Doğru mu?", çev: Hüseyin Şen, **Bankacılık Dergisi**, Sayı 40, 2002, s.80

getirmektedir. Ülkelerin dış açığı ve ülkede sermaye çıkışları rezerv azalışlarını yol açar. Ortaya çıkabilecek büyük dengesizlikler için önem alınması açısından Merkez Bankası piyasaya döviz enjekte etmek durumdadır.¹⁰

1.2.2. Bankacılık Krizleri

Finansal piyasalar içinde bankaların önemli bir yeri vardır. Özellikle finans piyasalarında fon aktarımları olmakta ve aktarım mekanizmasını aracılık eden kurumlar bulunmaktadır. Bankalarda fon arz fazlası olanlardan mevduat toplayarak, fon talebi olanlara belirli faiz karşılığı bu fonları dağıtmaktadır. Bu asli görevidir. Finans piyasalarında fon arz ve talebinin karşılandığı önemli araçlardır. Parasal işlemlerde aracılık eden, borç ve yükümlülükler ihraç eden kuruluşlar olduklarından çok likit yükümlülükler ve borçlara sahiptirler.¹¹ Şekilde bankaların fonksiyonu açıklanmaktadır.

Şekil 1.1. Bankaların Fon Aktarım Mekanizması

Kaynak: Mahfi Eğilmez ve Ercan Kumcu, **Ekonomi Politikası-Teori ve Türkiye Uygulaması**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004, s.220

Finansal sistemleri “krediye dayalı sistemler” ve “menkul değerlere dayalı sistemler” olarak ikiye ayırmak mümkündür. İşte bankalar birinci sistem içinde mevduat biçiminde topladıkları fonları bireysel ya da kurumsal krediye

¹⁰ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, Genişletilmiş 13. B., Bursa :Kurtiş Yayınevi, 1999, s.395

¹¹ Yay, Yay ve Yılmaz, a.g.e., s.105

dönüştürürler. İkinci sistem içinde bankacılık faaliyetleri daha sınırlıdır. Fon kullanan kesimler tahvil ve hisse senedi gibi finansal araçları ihraç etmektedir. Yine finans sistemi ayrımlarında para ve sermaye piyasaları içinde bankaları para piyasası aktörü olarak adlandırabiliriz.

Bankacılık krizi, “bir ya da daha fazla bankaya güvenin sarsılması, halkın birden bire ve yaygın bir şekilde mevduatlarını geri çekmek için hücum etmesi olayı” olarak tanımlanabilir. Bankacılık krizleri, banka iflasları ya da banka yetersizlikleri bankaları yükümlülüklerini yerine getirmekte alıkoyduğunda veya kamu otoritesinin böyle bir durumun ortaya çıkmasını engellemek amacıyla müdahale etmek zorunda kalması olarak ifade edilebilir. Eğer krizin derinleşmesi acil önlemler ile engellenmezse, kriz yayılarak bir finansal krize dönüşmektedir.¹²

Finans piyasalara bir anlamda ödünç verilebilir fonlar piyasasındaki bankaların önemi üzerinde durulmasının nedeni bankacılık krizlerini daha iyi anlamlandırabilmektir. Çünkü finans piyasası içinde bankaların önemli bir yeri vardır.

Bankacılık krizlerine kavramsal olarak bakıldığında farkı tanımlamalar yapılabilir. Örneğin; Lindgern, Garcia ve Seal (1999) bankacılık krizini “bankalara hücum, finansal kurumların çökmesi ve finansal piyasalara yoğun ve kapsamlı kamu müdahaleleri” şeklinde tanımlamışlardır¹³. Başka bir tanımlama ise; ticari bankaların ani şekilde piyasa araçlarının yenilenmesi olgusu ile ya da vadesiz mevduatlarda ani şekilde çekilen paralar ile karşılaşması durumu şeklindedir. Bunun sonucunda bankalar likiditesiz kalır ve borçlarını ödeme gücünü yitirirler.¹⁴

Banka panikleriyle ilgili tanım Colomoris-Gorton tarafından 1991 ‘de şöyle yapılmıştır: “bankacılık sisteminde çok sayıda ya da bütün bankaların alacaklıları nakde çevirmek için aniden talepte bulduklarında ve bankalarında bu alacakları nakde dönüştürme talebini ertelediklerinde veya dönüştürmeyi ertelemek yerine

¹² Ufuk Basoglu, “Krizlerin Öngörülmesinde Sinyal Yaklaşımı” **Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi**, <http://www.iktisat.uludag.edu.tr/dergi/9/05> , (23.03.2006), ss.3-4

¹³ Yılmaz, a.g.e., s.2

¹⁴ Morris Goldstein ve Philip Turner, “Banking Crises İn Emerging Economies: Origins And Policy Options”, www.bis.org/pub/acon46.pdf, (13.04.2007), s.23

toplulu olarak takas-odası sertifikaları ihraç etmeleri halinde banka paniği vardır".¹⁵ Tanımın birkaç unsuru vardır. İlk unsur ödeme talebinin önemli sayıda bankada oluşmasıdır. Tek banka için bu durum meydana gelirse banka tahaccümü/hücumu olarak adlandırılır. İkinci unsur, mudilerin alacaklarını nakde çevirmek için anında bankalara başvurmalarıdır. Son unsur ise, banka paniklerinde mevduatların nakde çevirme isteklerinin boyutu bankaların nakde dönüştürmeyi ertelemelerine neden olacak kadar büyük olmalıdır.

1.2.3. Dış Borç Krizi

Borç krizi, ülke bazlı düşünüldüğünde özel ve kamusal firmalarıyla pasif taraflı yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşmeleri olarak ifade edilebilir. Dış borçlanma tanım olarak, bir devletin ya da devlet kuruluşunun dış kaynaklardan mali ya da reel gelir sağlamasıdır. Diğer bir deyişle, ülke içinde yerleşik bir kuruluşun ve kişilerin, ülke dışındaki yerleşik kuruluş ve kişilerden dış kredi sağlamasıdır. 80'li yıllardaki küreselleşme dalgasıyla beraber ülkeler dış piyasadan borç alma olanaklarına kavuşmuş, sermaye akımlarıyla beraber borç miktarları yükselmiştir. Örneğin; Tayland' deki özel bankalara verilen krediler 1997 kriz öncesinde 70 milyar doları bulmuştur.¹⁶

Gelişmekte olan ülkelerin özellikle dış kredi ihtiyacı tasarruf azlığını ve dış ticaret açıklarını gidermek yönlüdür. Borçlanmanın nedenleri olarak ekonomik nedenler özellikle ön plana çıkmaktadır.¹⁷

1. Milli geliri arttırmak,
2. İstihdamı genişletmek,
3. Ödemeler dengesini sağlamak,
4. Fiyat istikrarını korumak,
5. Gelir dağılımını yeniden düzenlemek,
6. Dengeli bölgesel gelişmeyi sağlamak,

¹⁵ Karacan, a.g.e., s. 33

¹⁶ Ahmet Yüzbaşıoğulları, 'Döviz krizleri, Sebepleri, Sonuçları ve Modellenmesi'', (Doktor Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s.17

¹⁷ Evgin Tülay, "Dünden Bugüne Dış Borçlarımız",

http://www.treasury.gov.tr/arama/inceleme/ar_inc26.pdf, (11.12.2005), s.10

Yukarda belirtilen sebepler her ülke için şartlarına bağılı olarak değişebilir ve her ülkenin önceliklerine göre sıralanabilir. Örneğin, Türkiye için yüksek bütçe açıkları, kamu kuruluşlarına sağlanan hazine garantileri, kamu kuruluşlarının borçlarının tahkimi, Kamu İktisadi Teşebbüslerin (KİT) görev zararları, vergi gelirlerinin toplanmasında aksaklıklar ve vergi yetersizliği, yüksek faiz oranları sayılabilir. Önemli olan borçların ne şekilde çevrilebildiğidir. Son yıllarda Türkiye’de Uluslararası Para Fonu (IMF) bazlı politikalarla ekonomisini geliştirmeye çalışırken gerekli olan kaynakları dış borçlarla sağlamaktadır ve ülkenin dış borç miktarı 2001 yaşanan kriz öncesi Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)’nın % 80 kadar ulaşmıştır.¹⁸ Özellikle finansal serbestleşmenin hızlandığı 1989 yılından itibaren ülkeler bir borçlanma yarışı içine girmişlerdir. Çünkü borçlanma aslında en kolay finansman yoludur. Borçlanma sonucunda herhangi bir finansal volalite durumunda borçlar geri ödenemez duruma düşmekte, faiz oranları yükselmekte ve ülke finansal krizle beraber bir kısır döngü içine girmektedir.

Dünya borçlarının borç alan ve borç veren olarak iyi yüzü vardır. Borç krizi sadece borç alan değil borç veren firma ya da ülkelerinde etkilemektedir¹⁹. Buda iki yönlü bir krizin oluşmasını neden olmaktadır. Finansal liberalleşme sürecinde borç krizleri ve iflaslar artmış ülke ekonomileri finansal sistemde büyük çöküşler beraberinde getirerek krizin genel bir hal almasına neden olmuştur. Borç krizin oluşum nedenleri arasındaki birçok nedenden bazıları şöyle sıralanabilir:²⁰

- Kısa vadeli borçlarda hızlı artışlar
- Yabancı sermaye yatırımların verimli alanlara yönlendirilememesi
- Finansal ve reel kesimlerde borçlanmayı teşvik edici sabit kur rejiminin tercih edilmesi ve uzun süre devam edilmesi
- Kurumsal inceleme ve denetim mekanizmasının zayıflığı
- Finansal istemde özellikle bankaların borç yapılarının bozulması

---

¹⁸Meral D. Vurucu, “4749 Sayılı Kamu Finansman ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunun Getirdiğı Yenilikler, Öncesi Mevzuat İle karşılaştırılması”, **Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu**, www.bunko.gov.tr/arastirmarapor/Mdemir.pdf, (12.12.2005), s. 8

¹⁹ Altuğ F. Nuray, **Borç Krizi**, Marmara üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü İktisat Yazıları, Yayın No: 002-1 İstanbul, 1993, s.23

²⁰ Bal Harun, **Uluslararası Finansman, Dış Borç Yönetimi ve Türkiye**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:222, İstanbul, 2002 s.53

- Faiz oranının yükselmesi ve yüksek faiz oranı içinde borç yükünün artışı
- Geçmiş borçların ödenebilmesini için kısa vadeli ve yüksek faizle tekrar borçlanması

Özellikle son neden ülkelerdeki krizleri açıklamada oldukça sık kullanılmaktadır. Faiz, gelişmekte olan ülkelerde yeni alınan borcun önemli bir kısmı, eski borcun faizlerine ayrılmaktadır. Söz konusu ülkeler tahmini gelecekteki gelir akımlarını cari dönemde kapitalize etmek amacıyla borç almaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerin sosyal refah fonksiyonları bu anlamda, uluslararası sermaye akımlarına bağlı hale gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin dış borç büyüme oranları, GSMH büyüme oranlarının üzerinde bir gelişim göstermektedir. Söz konusu görüş, ekonomik gelişme ve kalkınma teorisinde "Hayat Döngüsü" hipotezi ile desteklenmektedir. Hayat döngüsü hipotezine göre, gelecekteki gelir akımlarının yüksek tahmin edilmesi, cari dönem tüketim ve yatırım harcamalarının dış borçlanma ile finanse edilmesine neden olmaktadır.²¹

Sürdürülebilir bir dış borçlanma politikasının standart göstergeleri, dış borç/ihracat ve dış borç/GSYİH rasyolarıdır. Bu oranlar borç krizinin önemli göstergeleridir yüksek olması ülkenin kriz boyutunu vermektedir²². Tablo 1’de borç stoku yüksek bazı ülkelerin 1982 borç krizi döneminde ve 70’li yıllarda ki petrol şoku sonrası dönemde borç oranlarını göstermektedir.

---

²¹ Nejla A.Adanur, Dış Borçlanma Gelişmekte Olan Ülkeler İçin etkin Bir finansman Yöntemi midir ? , <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2002/disborclanma.htm> , (12.12.2005) , s. 5

²² Adanur, a.g.m., s. 6

Tablo 1.1. Latin Amerika Seçilmiş Ülkelerde Borç/İhracat Rasyosu

Ülkeler		Borç/İhracat
<i>Latin Amerika</i>	1971–1980	1981–1990
Arjantin	214,6	497,2
Brezilya	281,0	361,7
Şili	250,5	316,1
Meksika	271,7	299,8
Venezuela	80,7	212,2

Kaynak: Baer, Miles and Moran, "The End of the Asian Myth", **World Development**, No:27, (October 1999), s.1738

1.3. FİNANSAL KRİZ TEORİLERİ

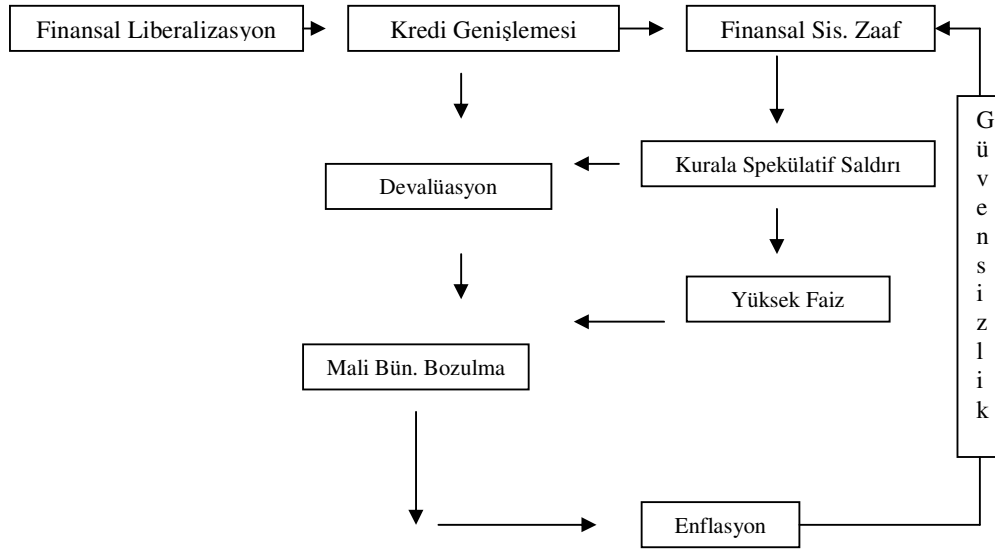
Finansal krizleri açıklamak için birçok iktisatçı değişik modeller geliştirmiş, özellikle kriz nedenleri üzerinde farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır. 90'lı yıllarda oluşan krizlerde, bankacılık ve finans kesiminde sorunların bilânço yapılarından ve döviz kuruna duyulan güvensizlikten kaynakladığını belirten modellerin yanında; finansal liberalleşmenin var olduğu ortamdaki denetim ve düzenleme mekanizmasının iyi çalışmamasının yarattığı ahlaki riziko ve aşırı borçlanmaların yol açtığı krizleri açıklayan modeller geliştirilmiştir.²³

Finansal krizlerin oluşumunda aşağıdaki şekilde belirtildiği gibi özellikle liberalizasyon, finansal yapı zayıflıkları ve devalüasyon sonucu oluşan durum gibi 90'lı yıllarda oluşan krizlerin ortak oluşum özellikleri bulunmakla beraber hiçbir kriz birbiriyle aynı olmadığından farklı modeller oluşturma gereği doğmuştur.

---

²³ Karacan, a.g.e., ss. 40-41

Şekil 1.2. Sistematik Krizin Oluşumu ve Gelişimi

Kaynak: Ufuk Başoğlu, Ali Ceylan ve İlker Parasız, **Finans Teori, Kurum ve Araçları**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2001, s.563

Teorik modeller eksik ve krizlerin nedenleri konusunda uzlaşmaya varamasalar da kriz oluşumlarında farklı noktalara dikkat çeken birinci nesil, ikinci nesil ve üçüncü nesil kriz modellerinden bahsedilebilmektedir. Bunun dışında özellikle bankacılık krizleri açısından belli başlı kriz teorileri: Asimetrik Bilgi teorisi, Fisher-Minsky-Kindleberger yaklaşımı, Monetarist (Schwart) yaklaşım, Tesadüfi Çekme Riski, Rewell-Barchay yaklaşımı (cobweb Kriz Modeli), şişkinlikler Teorisi şeklinde sayılabilir.

1.3.1. Birinci Nesil Kriz Modelleri

Finansal krizi açısından en önemli model Paul Krugman tarafından ortaya konulmuştur. Birinci nesil kriz modeli finansal krizlerini açıklamada kullanılan önemli modellerden biridir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Federal Rezerv'in Uluslararası Finans Bölümünde bulunan Stephan Slant tarafından 1970'li yıllarda geliştirilmiştir. Slant daha çok para piyasası üzerinde değil mal piyasası üzerinde durmuştur. Oysa 1979 Krugman ve daha sonra 1984'lerde Flood ve Garber tarafından ele alınan spekülatif atak modeli olarak da ifade edilebilen model krizleri

sürdürülemez politikalar ile yapısal dengesizliklerin kaçınılmaz sonucu olarak görmektedir.²⁴ Bu politikaların en önemli örneği, bütçe açıklarını para basarak finanse eden genişletici para politikası ile sabit döviz kuru politikasının bileşimidir. Merkez Bankası piyasaya açık piyasa işlemleri yoluyla sürekli müdahale etmektedir. Artan para arzı yurtiçi kredilerde büyümeye neden olmaktadır. Çünkü varsayımsal olarak para arzı uluslararası rezervlerin değeri ile yurtiçi kredilerin toplamına eşittir.²⁵ Özellikle yurtdışından gelen döviz kurları üzerindeki baskılar, spekülörleri rezervlerin tükenmesini beklemeden harekete geçmeye teşvik etmektedir ve sonuç olarak döviz kurları beklenmedik bir şekilde yükselmektedir. Rezervler tükendikten sonra ya da tükenmesi öncesinde sabit döviz kurunun kaldırılması üzerinde baskı oluşacaktır.²⁶ Bu tür kriz modelleri ekonomi politikasındaki temel dengesizlikler ve döviz kuru sabit tutma arasındaki tutarsızlıktan kaynaklanmaktadır.

Kısaca, Krugman'a göre sabit döviz kuru sistemi altında hükümetin zayıf bankacılık kesimine kaynak sağlanması yada mali açıkları para basarak finanse etmesi iç kredi hacminin para talebinden daha fazla yükselmesine neden olmakta, bozulan faiz oranı, parite nedeniyle ülkeden sermaye çıkışına neden olmaktadır. Sonuçta rezervler spekülatif saldırı düzeyine inmekte bu koşullarda döviz dalgalanmaya bırakılmaktadır.²⁷

Türkiye ve Brezilya gibi ülkelerde yaşanan krizler göstermiştir ki sabit döviz kuru politikası uzun süre ısrar edildiğinde krizlerinde beraber getirmektedir. Özellikle ülke parası aşırı değerleniyorsa bu durum sonsuza kadar devam edemeyecektir. Özellikle Türkiye de hem 2000'li yıllarda hem de 94 krizi döneminde sabit döviz kuru politikası enflasyonu düşürme politikası olarak görülmüştür. Oysa aslında döviz kuru oynamaları enflasyona yol açmamış enflasyon döviz kuru

---

²⁴ Mesut Aslantaş ve Necmi Odyakmaz, "Para Krizleri", Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Dünya Ekonomileri Bülteni**, Sayı:12 (Nisan, 1998), s.4

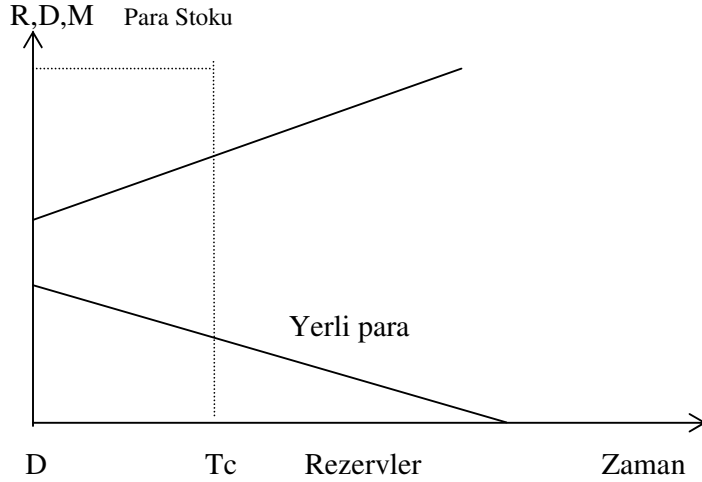
²⁵ Pablo Bustelo, Clara García, and Iliana Olivé, "Global And Domestic Factors Of Financial Crises In Emerging Economies:Lessons From The East Asian Episodes", (1997-1999), **ICEI Working Paper**, No:16, (Kasım 1999), s.33

²⁶ Aslantaş ve Odyakmaz, a.g.m., s.5

²⁷ Esquivel, G. Larrain F., "Explaining Currency Crises", **Development Discussion Papers**, No:666, Harvard Institute For International Development Massachusetts, (November, 1998), ss.15-23

dalgalanmalarına yol açmıştır.²⁸ Aşırı değerlenen yerli para hem ihracatı engelleyecektir hem de ithalatı teşvik ederek cari açığın büyümesine yol açmaktadır. Cari açık spekülative sermaye akımlarıyla finanse edilmeye çalışıldığı zaman ise küçük bir dengesizlik durumunda büyük krizle ortaya çıkabilmektedir. Sonuçta ülkede devalüasyon beklenti söz konusu olacak ve kriz finansal krize dönüşecektir. Stanley Fischer, bu durumu “döviz kuruna dayalı politikalar krize gebe politikalar” şeklinde açıklamıştır.²⁹

Şekil 1.3. Merkez Bankası ve Kriz

Kaynak: R.Ford, P.Garber ve C. Kroner, “Collapsing Exchange Rate Regimes: Another Linear example” **Journal Of International Economics**, Vol: 41, 1996, s.227

Şekilde R+D rezervleri, D ise yerli para miktarını göstermektedir. Kriz öncesi (T_c) para stoku sabittir. Kriz anında ise rezervler hızla tükenir ve para stoku yerli para miktarına eşitlenir

Modelde krizler önceden tahmin edilebilirdir fakat önlenemez. Flood ve Garber tarafından ele alınan model, krizde bankacılık sisteminde yaşanan sorunlar ve yapısal dengesizlere üzerinde dururken aynı zamanda spekülative atağın zamanı ve sonuçları üzerinde de durmuşlardır. Tahminde gölge fiyat kavramı kullanılmaktadır. Gölge

²⁸ Gabriela Mundaca, “Currency and Financial Crises” , <http://fonk.vio.no/gabrielm/Lecture1-Fudan.pdf> , (11.12.2005), s. 9

²⁹ Fisher, a.g.m., s. 81

fiyat, spekülörlerin hükümetin sabit döviz kurunu korumak amacıyla ayırdığı rezervlerin kalan kısmını alması ve ondan sonrada döviz piyasasına müdahale etmekten vazgeçmesi durumunda geçerli olacak dalgalı döviz kuru olarak tanımlanır. Gölge oran spekülörlerin aldıkları döviz rezervlerini satacakları kurdur.³⁰ Makro ekonomik yapıda bozulmadan dolayı ekonomiye müdahaleden başka çare yoktur. Eğer kura müdahale edilmezse, rezervlerin azalmasına böylece faiz oranlarının yükselmesine ve parasal tabanının azalmasına neden olacaktır. Parasal taban azalışı önemli boyuta ulaşırsa bankacılık krizini de tetikleyecektir.

1984 yılında Connely ve Taylor ve 1997 yılında Dooley tarafından birinci nesil kriz modelleri içinde çalışmalar yapılmış, yukarda açıklanan benzer sonuçlara varılmıştır. Özellikle Dooley modeli diğer modellerden farklı olarak mikro dengesizliklerden bahsetmesine rağmen, kriz nedenini politika çelişkilerine bağlaması ve ekonomik birimlerin kötü beklentilere göre ayarlanması birincil nesil modellerle ortak yönüdür. Politika çelişkisi, uluslararası rezerv biriktirmek için kredi vermede kısıtlama ile finansal varlıkların garanti altına alınmasıdır. Araç olarak uluslararası rezervlerin kullanılması rezervlerin erimesine neden olacaktır.³¹

Model özellikle iki nedenden dolayı eleştirilmiştir. Öncelikle modelde hükümetlerin otomatik olarak tüm bütçe açıklarını parasallaştırdığı ve Merkez bankasının diğer faktörleri göz önüne almadan döviz kurunu baskıladığı varsayılmıştır. Oysa bütçe açıklarını yönetmek için başka politika seçenekleri vardır. Ayrıca birinci nesil kriz modelleri ekonomik ajanların özellikle yatırımcıların davranışlarını dışlamaktadır. Ekonomik ajanların mali dengesizlikler veya kredi politikaları üzerinde etkilerinin olmayacağı varsayılmıştır ki bu durum gerçekçi değildir.

1.3.2. İkinci Nesil Kriz Modelleri

Yukarıda açıklanan birinci nesil kriz modeli özellikle 90'lı yıllar da yaşanan krizleri açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle 90 'lı yıllarda oluşan krizleri

---

³⁰ Mustafa Özer, **Finansal Krizler Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayını, No:1096, 1999, s.58

³¹ Bustelo, García, and Olivie, a.g.m., s.36

açıklamak için İkincil Nesil Modeller oluşturulmuştur.³² Modele göre, krizler özellikle ekonomide herhangi bir dengesizlik olmasa bile, spekülâtif ataklar sonucu yetkili organların gerekli önlemleri almamaları sonucu doğmaktadır. Bu tür modellerde hükümetlerin uyguladıkları ekonomi politikaları ve sonuçları ile ekonomide etkin olan yatırımcıların beklentileri arasında etkileşim kendi kendini yaratan krizlere neden olmaktadır³³. Özellikle ekonomilerde devalüasyon sonrası yükselen faizler piyasayı olumsuz etkilemekte, reel krizleri beraberinde getirmektedir. Bu tür krizlerde oluşturulan modellerin ortak üç ana bileşeni bulunmaktadır.³⁴

- a.) Hükümetlerin sabit döviz kurunu iptal etmek istememelerinin bir nedeni olmalı.
- b.) Hükümetlerin sabit kur rejimini korumak istemelerinin sebepleri vardır.
- c.) Dengesizlikler içinde sabit kuru korumanın maliyeti, devalüasyondan fazla olduğuna halkın inandırılması

Birinci nesil kriz modelleri aksine ikinci nesil kriz modellerinde beklentiler önemli yer tutmaktadır. Geleceğe yönelik beklentiler spekülâtif hareketlerinde başlıca nedeni olmaktadır. Bunun yanında ekonomik yapının krizdeki rolü hala önemini korumaktadır. Krizlerin uygulanan ekonomik politikalar ve döviz kuru rejimi çelişkileri ortak noktalarıdır.

Modelin önemli varsayımı, ekonomide uygulanacak politikaların önceden belirlenmediği buna karşın ekonomideki değişimlere tepki olarak uygulamaya başladıkları yönündedir. Ekonomik birimlerin faaliyetleri ve beklentileri ekonomik politikalar oluştururken dikkate alınan bazı değişkenleri etkiler. Bu nedenle herhangi bir ekonomik dengesizlik olmasa bile başlangıçta piyasa sabit bir döviz kuru altında dengede iken olumsuzlaşan beklentiler nedeniyle döviz kuru sistemi terk edilebilir.³⁵

---

³²Eren Aslan ve Bora Süslü, "Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi", **Yeni Türkiye**, Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1, Sayı:41, Yıl:7, (Eylül-Ekim 2001), s.662

³³ Yay, Yay ve Yılmaz, a.g.e., s.24

³⁴ Aslantaş ve Odyakmaz, a.g.m., s.15

³⁵ Özer , a.g.e., s.68

Eğer ekonomik ajanların devalüasyon beklentisi içine girerse ekonomideki aktörlerin farklı tepkileri olacaktır. Yurtiçinde bono sahipleri yerel paranın değer kaybından korunmak için daha yüksek faiz talep edeceklerdir. İşçiler ise, reel sektörden daha yüksek ücret talep edeceklerdir. Bu tür bir durum kendi kendini besleyen bir süreçtir ve sabit döviz kurunda ısrar etmenin maliyetini yükseltir.³⁶ Aynı zamanda yatırımcılar, paranın değer kaybını beklediklerinde, yüksek faiz talep ederler, buda mevcut borç yükünü artırır ve artık devalüasyon gerçekleşmeden bu durumun üstesinden gelmek mümkün olmaz. Obstfeld, sabit kuru korumanın kamuoyu gelecekte paranın değer kaybedeceğini bekliyorsa maliyetli olacağını vurgulamıştır.³⁷

Obstfeld tarafından 1986 yılında çalışmasıyla beliren ikinci nesil modeller 1994 yılında, ücret artışları ve nominal faiz oranlarının etkileri üzerinde durmuştur. Devalüasyon beklentisinin ücretlerin artmasına ve istihdam azalmasına neden olacaktır. Nominal faizlerin beklentiler yönünde yükselmesi sonucu borç oranı yükselmektedir, büyüme oranının düşmesi devalüasyon beklentilerini daha da körükler ve çıktı kaygısı taşıyan hükümeti pariteyi terk etmeye zorlayacaktır. Aynı zamanda faiz oranı çöküş beklentileriyle artması sonucu artan borç maliyetleri de hükümeti bir an önce pariteden vazgeçmeye zorlamaktadır.³⁸

Yukarda ki örneklerde de görüldüğü gibi İkinci Nesil modeller genellikle birden fazla dengeyi incelemektedir. Spekülatif atakların sabit kur sistemini sürdürmenin maliyetini arttırması çoklu dengeye neden olmaktadır. Modelde çalışmaların çoğu, ekonomin birden fazla dengenin ve döviz piyasasında kendi kendini besleyen spekülatif saldırının özellikleri ve özel durumlarının açıklanmasına yöneliktir.³⁹

---

³⁶ Paul De Grauwe ve Marianna Grimaldi, "Exchange Rate Regimes and Financial Vulnerability", www.bei.eu.int/Attachments/efs/eibpapers/y02n2v7/y02n2a03.pdf, (07.02.2006), s. 35

³⁷ M. Obstfeld, "Model of Currency Crises With Self-Fulling Features", **European Economic Review**, Vol 40, (1996), s.1037

³⁸ G.L. Kaminsky, Lizondo, S., Reinhart, C.M., "Leading Indicators of Currency Crises", **IMF Staff Papers** Vol. 45, No:1, (Mart 1998), s.6

³⁹ Eichengreen B., A.Roseve, C. Wypolsz, "Contagious Currency Crises", **NBER Working Paper**, No:5681, (july, 1996), s.10

1.3.2.1. Sürü psikolojisi

Küresel ekonomi düzeni içinde yatırımcılar ortak hareket etme güdüsü bir anlamda sürü psikolojisi krizlerin ülkeden ülkeye yayılmasını etki eder. Sürü psikolojisi, ülkeler arasında yatırımcıların benzer bilgiye sahip olmalarından dolayı krizin yayılmasıdır. Spekülatif atak sırasında koyun güdüsüyle çok büyük miktarlarda para çıkışları olabilmekte ve o paradan sürü psikolojisiyle toplu çıkışlar söz konusu olmaktadır. Kökeni 1987 yılında Shiller tarafından geliştirilen çalışmadır. Shiller satılan hisse senetlerinin tek sebebinin fiyatların daha da düşeceği şeklinde piyasada var olan yaygın kanaate bağlanmaktadır. Başlangıç sebebi ne olursa olsun bir satış dalgası, sürü psikolojisi güdüsüyle çok büyük miktarlara ulaşabilmektedir.

Yatırımcılar, bir ülkenin durumu hakkında asimetrik bilgi ve eksik bilgiye sahiptirler. Bu yüzden herhangi bir kuruluş, bir ülkeye yatırıma yönlendiği zaman bu durum o ülkeye yatırım yapılmasının gerektiği gibi algılanır ve diğer yatırımcılar takip ederler. Tersisi durum içinde bu tür davranış geçerlidir. Özellikle son yıllarda krizlerin oluşumlarında bu tür davranışların etkisi büyük olmuştur. Krizlerde ortak nokta para ve maliye politikalarının sonuçları değil bu politikaların nasıl algılandığıdır. Bilgiye ulaşmak zordur, çoğu zamanda maliyetli, bu yüzden aynı bilgiye sahip olmayan spekülâtörler, diğer yatırımcıların topladıkları bilgilerden yararlanmak isterler. Örneğin, bir spekülâtörün otoritelerinin veya bankaların mali durumlarıyla veya kararlarıyla ilgili önemli bir bilgiye sahip olduğunu varsayalım, buna bağlı olarak portföyünde bir değişime giderse, diğer yatırımcılar da bu spekülâtörü takip edeceklerdir.⁴⁰ Bu durum aynı şekilde ülkelerarası yatırımlar içinde geçerlidir.

Sürü psikolojisi yaklaşımında iki tür açıklama söz konusudur. İlk açıklamada yatırımcıların başarılı olacağı düşünülen bir girişime katılmaları söz konudur. Örneğin herhangi bir üç yatırımcı olduğu varsayılınsın bu yatırımcılardan biri olumsuz bir bildirimle istinaden satışa geçerse diğer yatırımcılar pozitif yaklaşımlara sahip olsalar bile ilk yatırımcıyı takiben satışa geçerler. Bir tür sürü psikolojisi oluşturarak ülkelerin ekonomik gelecekleri hakkında haberlere para piyasasına gereğinden fazla

---

⁴⁰ Aslan ve Süslü, a.g.m., s.7

tepkide bulunabilmektedirler. Diğer bir açıklamada, krize eğilimli ülkelerde yatırım yapılan paranın büyük kısmının doğrudan ilk sahipleri tarafından değil de, aracı kurumlar tarafından idare edildiği gerçeği üzerinde durmaktadır.⁴¹

1.3.2.2. Çoklu Denge

İkinci nesil modeller, sabit kur sisteminin yaraları ve zararları üzerinde odaklanmaktadır. Hükümetlerin sabit döviz kuru sistemini sürdürme ve diğer ekonomik politikaları uygulama arasındaki değiş-tokuş ve tercihlerin önemi hükümet üzerinde baskı unsuru oluşturmaktadır. Spekülatif hareketlerin sürdürmenin maliyetinin artması, bu modellerde çoklu dengeye neden olmaktadır. Aynı zamanda çoklu denge gölge döviz kuruyla ilgili beklentilerde değişmelerden de kaynaklanabilmektedir. Örneğin faiz oranı veya ücret oranında meydana gelen değişmeler çoklu dengeye neden olmaktadır.⁴²

İkinci nesil modellerde oyun teorisi yaklaşımı, spekultorlerin birbirlerinin hareketlerine göre davranmaları, edindikleri bilgiler tek veya çoklu dengenin oluşmasına neden olmaktadır. Örneğin, yatırımcıların devalüasyon beklemediği, durumda otoriteler sabit kuru sürdürmeye devam edebilirler. Böylece devalüasyon gereği de doğmayabilir. Ama beklentiler devalüasyon yönünde olursa bir krize yol açacaktır. Bütün şartlar aynıyken, yatırımcıların beklentilerindeki ani ve beklenmedik değişmeler istikrarı bozan veya bozmayan durumları yaratabilmekte ve böylece ekonomide krizin çıkıp ıkımmasında önemli rol oynamaktadır. Modelde ekonomik büyüklüklerin rolü açısından, üç durum söz konusudur. Ekonomik büyüklüğün iyi olması sabit kur sürdürmenin mümkün ve tek dengenin geçerli olması, ekonomik büyüklüğün kötü olması ve ulusal paranın devalüe edilmesi ve son olarak ekonomik büyüklüğün ne iyi ya da kötü olduğu ve çoklu dengenin mümkün olduğu durum söz konudur.⁴³ İkinci nesil kriz modelleri çoklu dengenin oluştuğu ortamları incelemiştir.

⁴¹ Aslantaş ve Odyakmaz, a.g.m., s.19

⁴² Aydan Kansu, **Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri**, İstanbul: Derin Yayınevi, ,2004, s.85

⁴³ Michael Chui, Prasanna Gai and Andy Haldane, "International Financial Crises and Public Policy: Some Welfare Analysis", November 2000, <http://www.bankofengland.co.uk/gb/GB000402.pdf>, (10.05.2007), s.369

1.3.3.Üçüncü Nesil Kriz Modelleri

90'lı yıllardaki krizleri açıklamak için ilk iki model yeterli olmayınca döviz krizleri çerçevesinde üçüncü nesil kriz modelleri oluşturulmuştur. Asya krizinden hareketle, bankacılık ve finans sektörünün rolünü vurgulayarak bankacılık krizlerinin ve para krizlerinin birbirini besleyen bir kısır döngü olduğu ve krizlerin ülkeler arasında hızlı yayılması üzerinde durmaktadır. Krugman, "ahlaki risk yaklaşımı", ve Sahcs'ın "finansal Atak yaklaşımı" Asya krizini açıklamaya yönelik üçüncü nesil kriz modellerinden sayılmaktadır.⁴⁴ Ahlaki riziko özellikle mevduatlara getirilen sınırsız sigorta uygulaması durumunda kendini göstermektedir. Kriz kendini özellikle asimetrik bilgilerin oluşturduğu bankacılık sektörüne yönlendirmiştir. Asya ülkelerinde bankaların kısa dönemli yabancı döviz cinsinden borçlarının artması ve içerde yerel para cinsinden mevduatlar ve uzun dönemli krizleri bilânçolarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu yeni modeller, eksik değerlendirmelere yol açan ahlaki risk veya asimetrik bilgi, bankacılar ve portföy yöneticilerinin toplu halde davranışları ve ülkeler arasında ticaret ve mali bağlar yoluyla krizlerin uluslararası yayılmasını konu etmektedir. Modelde, finansal sistemin zayıflığı finansal kırılganlık, finansal liberalizasyon ve ahlaki riziko döviz kuruna dayalı istikrar programları spekülâtif atakların belirleyicileri olmaktadır. Finansal piyasalar açısından bakıldığında asimetrik bilgi (enformasyon), borç alan taraf ile borç veren taraf arasındaki bilgi eksikliğini ifade etmektedir. Bilgiyle ilgili sorun olarak adlandırılabilir. Bankalar kredi verirken piyasa şartları içinde karşı firmayı araştırmaktadır fakat kriz deneyimleri de göstermiştir ki tam olarak bilgi sağlamak imkânsızdır. Bankalar bu şekilde bir araştırma yapsa bile karşı taraf hakkında kısa süre içinde kredi sağlamak için uygunluğunu test etmesi güçtür. Özellikle bu anlamda borç alandan teminat almak bankalar için ters seçimi önlemede önemli bir güvencedir.⁴⁵

---

⁴⁴ Sayım Işık ve Selahattin Togay, "Para Krizi Modellerinin Eleştiri ve Uluslararası Para Sisteminin Düzenlenmesine Yönelik Keynesyen Öneriler", *İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl: 17, Sayı 191, (Şubat, 2002), s.33

⁴⁵ Işık ve Togay, a.g.m. s.34

Piyasadaki bilgi eksikliği iki tür problem ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan Ters Seçim (adverse Selection), bilgi eksikliği nedeniyle aslında yapılmaması gereken bir işe girilmesi sonucu ortaya çıkar.⁴⁶ Green-Stigliz ve Calomiris-Hubbard'a göre kredi alan firmalar teminat gösterdiklerinde ters seçim sorununu çözüm getirebilir yalnız firma varlık değeri düşerse teminatın değeri de düşecektir ve bu durum ters seçim durumunu ortaya çıkarır. Diğerisi ise; Ahlaki Riziko problemidir. İşlem yapıldıktan sonra yetersiz bilginin yarattığı sorunu ifade eder. Banka kredilerinin yanlış alanlara yönlmesine yol açabilecek boyutta olan eksik bilgi ve sonucunda oluşan yanlış karar alma ve ahlaki riziko problemleri nedeniyle finansal piyasalar kesintiye uğrar ve kriz oluşur.⁴⁷

Ters seçim sorunu, George Akerloff'un makalesinde “değersiz şeyler sorunu (Lemon Problem)” olarak da adlandırılmaktadır. Daha doğrusu Amerikan argosunda ikinci el piyasa satın alınan ve ciddi sorunları olan otomobil anlamında kullanılan limon probleminin finansal piyasalar içinde geçerli olduğunu belirtilmiştir. Bu piyasada otomobil alıcıları alacakları otomobil hakkında tam bilgi sahibi değildirler, fakat satıcılar satacakları otomobili tanımaktadır. Bu tür piyasanın finansal piyasalarda da olabileceğini ileri süren Akerloff sağlık sigortası alanında 65 yaşın üzerindeki insanların çok zor poliçe satın alması, yüksek de olsa neden piyasayı dengeye getirecek bir fiyatın olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. 65 yaş üzeri müşterilerin limon olma ihtimalinin yüksekliği nedeniyle arz talep dengesi hiçbir fiyatta oluşmaz.⁴⁸

Şirket yöneticileri, firmaların durumunu iyi bildikleri için arz ettikleri hisse senetleri ya da tahvillerin fiyatını belirleyebilmektedirler. Alıcılar ise eksik bilgiye sahiptir bu yüzden piyasada ortalama bir fiyat oluşmaktadır.⁴⁹ Yeni keynesciler bankalar açısından aynı anlamda değerlendirildiğinde, faiz oranını önemli bir ipucu olarak görmektedir. Yüksek faiz oranında daha yüksek bir ters seçim söz konusu

---

⁴⁶Karacan, a.g.e., s. 48

⁴⁷ Fredric S. Mishkin, Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective, Washington D.C: **Annual World Bank Conference On Development Economics**, (Ocak 1997), s. 29

⁴⁸ Koray Duman, “Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması”, **Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, Sayı:4, (2002), s.135

⁴⁹ Gökhan Karabulut, **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal krizlerin Nedenleri**, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s:7

olacaktır. Bu açıdan bankaların beklenen getirisi belli faiz oranından sonra azalacaktır. Bir kriz süreci içinde mevduat sahipleri de bankalar için az bilgiye sahip olduklarından bir bankadan başlayan mevduat çekişleri piyasa geneline yansır ve bir paniğe dönüşür. Nedeni asimetrik enformasyondur. Mevduat çekişleri rezerv oranı yükseltilmesi ya da Merkez Bankası müdahalesi sonucu azaltılmazsa yüksek faiz oranında yol açan likidite azaltıcı etkisi söz konusudur.⁵⁰ Asimetrik bilgi, bazı borçluların almış olduğu ödünçleri geri ödememe olasılığına bağlı olarak kredi tayinlemesine neden olmaktadır. Riskli bir yatırım projesini finanse etmek isteyen bir borçlu, faiz oranları yükselince borcunu geri ödemek istemeyecektir. Eğer borç veren kişi oldukça yüksek bir risk içeren bu yatırım projesini finanse etmek isteyen borçlu hakkında fazla bilgiye sahip değilse, vermiş olduğu ödünç miktarını azaltacaktır. Buda aşırı kredi talebi yaratarak, faiz oranını daha da azaltacaktır.⁵¹

Üçüncü nesil modeller, kriz kaynağında özel firma ve ticari bankaların bilançoları üzerinde de durmuştur. Özellikle Asya krizini açıklamada kullanılan banka bilançolarının kötüleşmesi bir anlamda ahlaki riziko problemiyle ilişkilendirilebilir. Asya ülkelerinde kriz öncesinde büyük kredi patlaması yaşanmış, bankalar yurtdışından borçlanarak yeterli araştırma yapmadan özel sektöre kredi dağıtmış ve bu durum geri dönmeyen kredilerin artışına sebep olmuştur.

Paul Krugman'a göre Asya'daki banka ve finans kurumları, faaliyetlerini var olmayan bir hükümet garantisıyla sürdürmüşlerdir. Özellikle Asya ülkelerinde bulunan finans kurumları arkasında ki devlet desteği bankaları rahat hareket etmelerini sağlamıştır. Zarar durumunda her türlü maliyetin devlet tarafından karşılanacağı varsayılmıştır. Buna ek olarak düzenleme ve denetlemedeki yetersizlikler eklenince yanlış yatırım kararları alınmış ve riski projelere girilmiştir.⁵²

Kurumlararası rekabet faktörü de buna eklenince, yatırım kararları, projeden beklenen ortalama getiri yerine projeden ideal şartlar altında alınacak maksimum kara göre alınmaya başlamıştır. Hükümet garantisi sürdükçe ekonomide, spekülatif

⁵⁰ Charles J. Jaclin and Supitao Bhattacharya, "Distinguishing Panics and Information Based Bank Runs: Welfare and Policy Implication", **Journal of Political Economy**, Vol. 96 No.3, (1988), s.569

⁵¹ Fredric S. Mishkin, "Preventing Financial Crises On International Perspective", **National Bureau Of Economics Research Working Paper Series**, No. 4636, (1998), s 6

⁵² Ali Şen, "Para Krizine Neden Olan Faktörler", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:9, (2006), s.79

yatırımlar artar ve gayrimenkul fiyatları yükselir. Ancak zamanla hükümetin genelindeki bu yükü taşıması isteksizliğine bağlı olarak devlet güvencesinin ortadan kalması sonucu iflaslar artar.

1.3.3.1. Finansal Serbestleşme

Asya krizini açıklamada diğer iki model başarısız olunca geliştirilen üçüncü nesil modellerde ülkelerin finansal serbestleşmede ki yeterli denetim gösterememeleri krizde önemli bir neden olmaktadır.

Finansal serbestleşmenin ülkelerin kendine özgü koşulları iyi araştırılmadan yapılması finansal sistemde kırılabilirliği arttırmaktadır. 1980'li yıllarda Türkiye'de de başlayan serbestleşme hareketi gerekli önlemler alınmadan, yeterli altyapı oluşturulmadan yapıldığı için eleştirilmiştir. Dışa açık politikalar izlenmesi, özelleştirme uygulamaları, dış borç bulma imkânının yaygınlaşması bilinçsiz seçimlere neden olmuştur. Finansal serbestleşme ile başlayan borçlanma süreci bankaların aşırı risk almalarına neden olmuş ve devletin bankaları çeşitli garantilerle borçlanmayı teşvik etmeleri gibi yanlış risk yönetimi riski daha da arttırmıştır.⁵³

90'lı yıllarda krizlerin önemli bir özelliği sabit döviz kurun neden olduğu yabancı para cinsinden borçlanmadır. Özellikle banka krizlerinde, bankaların borçlanmaları büyük kısmı yabancı para cinsinden olmasına rağmen varlıkları ise ulusal para cinsindedir. Borçların likidite sıkışıklığından ödenmemesi durumunda maliyetler artmakta ve banka iflaslarına kadar yol açmaktadır.

1.3.3.2. Banka ve Şirket Bilânçolarında Bozulma

Üçüncü nesil modeller, kriz nedenlerini bankaların ve yurtiçinde şirketlerin bilânçolarında bozulmalara dayandırmaktadır. Özellikle Asya ülkelerinde kamu ve özel sektörün birbirlerine yakınlaşması, ülkelerdeki "Ahabap-çavuş kapitalizmi" ve özel sektörün belli bir kesim çevresinde toplanması sağlıksız bir yapının oluşmasına neden olmuştur. Kamunun ağırlığı, holdingleşen bankacılık sektörü ardında daha riskli ve etkinsiz yönetimi de beraberinde getirmiştir.

---

⁵³ Aydan Kansu , **Döviz Kuru Sistemleri Ve Döviz Krizleri Türkiye 1991 ve 2001 Krizleri**, 7.b., İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2006, s.121

Banka bilânçolarında önemli bir bozulmanın olması paniğe sebep olmaktadır ve diğer bankalara bulaşabilmektedir. Bu durum bankaların reel sektöre verdiği kredilerde de azalışa sebep olacak ekonomik faaliyetlerde yavaşlamaya neden olacaktır. Hükümetin gerçekleştirecek atağa karşı faiz oranlarının yükselmesi bozuk bilânçoların daha da bozulmasına neden olmaktadır.⁵⁴ Bankaların bilânçolardaki bozulmadan bahsedilen ise büyük ölçüde uyumsuzluk sorunuyla bağlantılıdır. Dış piyasadan döviz olarak ve kısa vadeli alınan borçlar yurtiçinde uzun vadeli yatırımlar için borç olarak veriliyorsa sırasıyla para ve vade uyumsuzluğu sorunu doğacaktır. Bu durumda devalüasyon durumunda iflaslara yol açabilmekte, sermayenin kaçışını hızlandırmakta ve kriz yaratmaktadır.

Finansal sistemdeki yapısal zayıflık, hükümet ile bankalararası yakın ilişki şeffaflığın olmaması Asya kalkınma modelinin en önemli eksikliğiydi.1997 yılında krizde önemli rol oynayan bu unsurların hepsi tek ülkede toplanmamıştır. Örneğin; Tayvan'da ve Japonya'da politik özgürlük, Singapur'da güçlü bir bankacılık sistemi bulunmamaktaydı.⁵⁵

1.3.3.3. Ödünç Verme Mekanizmaları

Ödünç verme mekanizmasının iki ayağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki hükümetlerin verdiği garantilerle ilgilidir. Üçüncü nesil modelleri özellikle hükümetlerin bankalara verdiği dolaylı ya da doğrudan verdiği garantilerin yarattığı ahlaki riziko üzerinde durmaktadır. Verilen garantiler ve finansal serbestleşme 1990'lı yıllarda birçok bankacılık krizinin oluşmasına da sebep olarak gösterilmektedir. Diğeri ise IMF ve dünya bankası gibi kuruluşların politik önerileri ve ödünçleri oluşturmaktadır.

Son ödeme merciine ihtiyaç duyulmasının en önemli nedeni, yanlış uygulanan politikalar sonucu yeterli rezervleri sahip olmadan bilinçsiz borçlanma sonucu vade uyumsuzluğu sorunu yaşanmasıdır. Eğer bankaların sorunu ulusal parayla ilgili

---

⁵⁴ Kansu, a.g.e., s.134

⁵⁵ Soros George, **Küresel Kapitalizm Krizde**, Çev. Gülten Şen, İstanbul: Sabah Kitapları 97, 1999, s.123

olsaydı uluslararası bir merciine ihtiyaç duyulmayacaktır. Sermaye hareketlerinin serbest ve sabit döviz kurunun uygulandığı bir ortamda hükümetlerin para politikası uygulamaları engellenmekte ve müdahaleler sınırlı kalmaktadır.⁵⁶

Uluslararası son ödeme mercii Asya krizi ve Latin Amerika krizlerinde IMF' nin oynadığı rol göz önünde tutulduğunda ahlaki riziko sorunu yaratması ama likidite sıkışıklığını gidererek gerekli ekonomik uygulamaların alınmasını sağlaması arasında kalınmaktadır.

IMF'nin ülke farklılıklarını dikkate almadan farklı niteliklere sahip krizlere aynı politikalar önermesi önemli bir çelişkidir. Örneğin Latin Amerika ülkelerine uygulanan politikaların Asya krizi yaşayan ülkelere uygulanması önemli bir sorun oluşturmuştur. Uygulanan politikalara güvenen piyasa oyuncuları da aşırı borçlanma ve yatırıma yönelerek ekonomik istikrarsızlığın nedeni olmaktadır.

1.3.3.4. Bulaşma Etkisi ve Eşgüdüm Başarısızlığı

Finansal krizlerin açıklanmasında son Asya ülkelerindeki yayılmayı açıklamak için bulaşma etkisi teorisi oluşturulmuştur. Özellikle küreselleşme çabacı ile birlikte ülkeler birbirlerine bağımlı hale gelmişlerdir. Bu anlamda bir ülkede ki dengesizlik diğer bir ülkeye anında yansımaktadır. Bu yansımada özellikle ticaret ve sermaye piyasası aracılığıyla olmaktadır. Benzer finansal ve ekonomik yapıya sahip ülkeler arasında durum bir anlamda sıçrama şeklinde vuku bulur.⁵⁷ 1997 yılında Tayland'da meydana gelen kriz benzer problemlere sahip Endonezya, Malezya, Hong Kong Güney Kore gibi ülkelere hızla sıçramış ve bir güneydoğu Asya krizine yol açmıştır. Bu ülkelerde, likidite durumların sermaye kaçışları nedeniyle bozulmalar olmuş, uluslararası bankaların ve yatırımcıların kredi geri çağırma taleplerini karşılayabilmek için, Brezilya ve Rusya'daki varlıklarını elden çıkarmaya başlamışlardır. Rusya'nın borçlarını ödeyemeyeceğini açıklamasının ardından ise zarara uğrayan yatırımcılar diğer yükselen piyasalardaki varlıklarını satmaya başlamışlardır.

---

⁵⁶ Kansu, a.g.e., s.125

⁵⁷ Kansu, a.g.e., ss.89-90

İlk sistematik çalışmayı Gerlach ve Smerts yapmıştır. her hangi bir döviz kuruna yönelik başarılı spekülasyon atakları o paranın reel olarak değer kaybetmesine ve buda ülkenin dış rekabet gücünün artmasına neden olur. Bu durum diğer ülkenin de devalüasyon yolunu tercih etmesine neden olur. Özellikle ülkelerin kendi içerisinde yaşadıkları benzer kırılmalıklar nedeniyle ortak krizlere maruz kalmaktadırlar. Fakat bunun dışında farklı bulaşma kanalları mevcuttur. Bulaşma kanallarını Fratzscher finansal bağımlılık, reel bağımlılık ve yatırımcıların inançlarında değişim şeklinde sıralamıştır.⁵⁸:

Finansal bağımlılık: finansal bağımlılık, özellikle küreselleşen ekonomilerin önemli bir sorunudur. Büyük finansal holdinglerin bir ayağının bulunduğu ülkede gerçekleşen kriz, holdinge bağlı kurumları ve ülkelerdeki bağıntılarını etkiler. Bunun yanı sıra, borç verme ilişkilerinde ortaya çıkar. Eğer kriz yaşayan ülkeye benzer şartları yaşayan ülkeler varsa, borç verenler çekimser davranarak krizin bulaşmasına yardımcı olurlar.

Reel bağımlılık: ticari bağlantılar kanalıyla krizin bulaşma etkisi en yaygın olanıdır. Bir ülkede meydana gelen döviz kurunda değişim diğer ticari ortağını rekabet avantajını kaybetmemek için aynı davranışa zorlar. İkinci durum, ithal mal fiyatlarında değişim ki özellikle ticaret hacmi yüksek ülkeler arasında daha etkilidir. Kriz yaşayan ülkede yerel para değer kaybedeceği için yurtiçi fiyatlar ve ithal mal fiyatları yükselecektir.

Finansal krizler yukarıda belirtilen bağlar dışında birbirinin makro ekonomik yapılarında bir değişim meydana getirmeden de bulaşabilir. Bir ülkeden diğerine kriz bulaşmasında özel sektör beklentileri değişebilir ve kendi kendini besleyen bir kriz doğar. Burada yalın bulaşma durumu söz konusudur.

Kriz, bankadan hanehalkının paralarını çekmeleri durumunda gerçekleşir. Aynı zamanda kriz bankaların verdikleri kredileri geri çağırılmaları durumunda da oluşur. Bankalar verdikleri kredileri geri çağırabilecekleri gibi verilen krediler de geri

---

⁵⁸ Fratzscher, M., "On Currency Crises and Contagion", **European Central Bank Working Papers**, No:139, (2002), ss.2-4

çağırabilir. Borçlanma imkânı kalmayan firmalar iflas eşine kadar geldiklerinde artık bankalarda kredi verecek firma bulamayacaktır. Birbirini etkileyen bir süreç oluşmaktadır. Bu durumdaki ortaya çıkan bulaşma yatırımcıların düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.⁵⁹

Eğer bir ülkede kriz ekonomik yapısını bozuyorsa örneğin devalüasyonla sonuçlanan kriz ticaret ortakları arasında rekabet avantajını kaybetmemek için diğer ülkenin de devalüasyon yapmasına neden olmaktadır. Böyle bir durum taşma etkisi olarak adlandırılmaktadır.⁶⁰ Taşma etkisi modelinde, ilk devalüasyon yapan ülke içinde borç oranı artışına paralel olarak yabancı borçlar ödenemez duruma gelir, asimetrik bilgi neticesinde ticaret ortağı olduğu ülkeden de borç veren kesimler fonlarını gereği çekerler. Böylece diğer ülkede de büyüme ve yatırım azalmış olur. Taşma modelinde bu şekilde iki yönlü bir etki söz konusudur.

Bir diğere model ise tam bulaşma etkisi modeli olarak adlandırılmaktadır. Bu modele göre kriz ülkede ekonomik ajanların beklentilerin değişmesine neden olarak bulaşır. A ve B şeklinde iki ülke varsayalım. A ülkesi için elde edilen bilgi yatırımcılar için homojen kabul edildiğinden asimetrik bilgi nedeniyle diğer ülke içinde aynı kabul edilir. Bu nedenle A ülkesinde başlayan bir spekülasyon atak, B ülkesi içinde beklentileri etkiler ve kriz B ülkesine bulaşır.⁶¹

Bu yayılma mekanizmasının hangi kanallardan meydana geldiği özetlenirse: ülkelerde meydana gelen ani şoklar, ticaret ve finansal piyasa bağlantıları, ülkelerarası benzer makro ekonomik ve finansal problemler, uluslararası yatırımcıların sürü davranışları sıralanabilir.

Eşgüdüm başarısızlığı modeli de krizleri açıklamak için oluşturulmuştur. Bankaların firmalara verdiği kredileri geri çağırmaları veya ek kredi vermede isteksizliği firmaları zor durumda bırakır ve sonuçta bu durum bankaları da olumsuz etkiler. Bir firmanın iflas etmesi piyasada önemli güvensizlik unsuru yaratır ve diğer

⁵⁹İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 7.b., Bursa :Ezgi Kitabevi, 2000, s.533

⁶⁰Allan Drazen, "Political Contagion In Currency Crises", **NBER Working Paper Series**, N0:7211, (Jully 1999), s.5

⁶¹Paolo Pesenti and Cedric Tille, " The Economics of Currency Crises and Contagion: An Introduction", **FRBNY Economic Policy Review**, (September 2000), ss.9-10

tüm yatırımcıları etkiler. Örneğin Asya ülkeleri özellikle 90'lı yıllarda batılı ülkelerden büyük miktarlarda borçlanmışlardır. Ama borç veren ülkeler kriz döneminde kredi vermeyi reddetmişlerdir. Çünkü yatırımcılar diğer yatırımcıların kredi vermediklerini öğrendikleri anda kredi vermeyi durdurmuşlardır. Bu bir eşgüdüm başarısızlığıdır. Eğer kredi vermeyi durdurmasalardı kriz yaşayan ülkeler daha iyi durumda olacaktı.⁶²

1.3.4. Diğer Finansal Kriz Teorileri

Monetaristler, gerek para arzının dışsallığının, gerekse nominal geliri belirleyen en önemli etkenin para arzı olduğunun kabulü ile krizi dışsallaştırmakta ve önleme yolunda da para otoritelerine önemli bir rol yüklemektedir. Bu sonuca ulaşırken de en önemli örneği olarak 1929 krizini ele alırlar. Friedman, Schwartz, Cagan gibi monetaristlerce ileri sürülen teori yüksek enflasyonla kriz arasında ilişki kurmaktadır.

Monetaristlere göre, bankacılık panikleri para arzı ve buna bağlı olarak ekonomik faaliyetleri etkilemeleri nedeniyle önemlidir. Panik, piyasa likidite sıkıntısına sebep olmakta mevduat çekişleriyle beraber para arzının daralmasını neden olmakta ve ekonominin geneline negatif etki yayılmaktadır.⁶³ Bu bağlamda krizin ya da istikrarsızlıkların tek kaynağı para arzındaki dalgalanmalar olarak belirtilmektedir. Monetaristler herhangi bir finansal kriz anında özellikle Merkez Bankası piyasaya likidite sunmasının problemi çözeceğine inanmaktadırlar. Para arzının daralmasını neden olmayan herhangi bir dalgalanma Merkez Bankası müdahalesine gerek duymaz bu tür krizleri Schwartz sahte kriz (pseudo-crises) olarak adlandırmaktadır.⁶⁴ Gerçek krizlerde ise hem servet azalışları hem de parasal daralma söz konusudur. Pseudo krizlerinde servet kayıpları olsa da piyasa likidite sıkıntısına girmediği için gerçek kriz özelliği taşımaz. Özellikle kavramları açıklamak için monetaristler 1929

---

⁶² Oğuz Yıldırım, "Kriz Deneyimlerinin Kavramsal Olarak Farklılaştırılması: Latin Tipi Kriz Ve Asya Tipi Kriz Modelleri", iç. Halil Seyidoğlu ve Rıfat Yıldız (ed), Ekonomik kriz Öncesi Etken Uyarı Sistemi, İstanbul: Arıkan Yayıncılık, 2006, ss.124-135

⁶³ Karacan, a.g.e., s.44

⁶⁴ Anna J. Schwartz, M. Bordo and B. Mizrach, "Real Versus Psuedo International Systemic Risk: Some Lessons from History", **National Bureau of Economic Research Working Paper**, No. 5371, (December 1995), s.371

ekonomik krizini örnek göstermektedirler. Derin dalgalanma döneminde para arzı genişletilmesinin yetersizliği nedeniyle krizin patlak verdiği vurgulanmaktadır.

Parasalcı politika seçeneklerinde para arzının istikrarının korunmasının yanında kriz dönemlerinde otoritelerin para arzı genişletilmesini hazır olmaları gerekmektedir. Merkez Bankası son kredi merci işlevi görmesi de krizden kaçınmanın temeli olarak görülmektedir.⁶⁵

Fisher-Minsky-Kindleberger Yaklaşımı, aslında açıklanan parasalcı görüşü karşıt olarak oluşturulmuştur. Parasalcı yaklaşımda, parasal büyüklükler üzerindeki etkisi anlamında finansal krizler önemliken bu yaklaşım, finansal krizleri daha önce yaşanan aşırı genişlemenin zorunlu bir sonucu olan konjonktürün tepedeki dönüm noktasının temel unsuru olarak görmektedir. Fisher, Kindleberger gibi ekonomistlerin belirttiği üzere, gerek firmaların gerekse ülkelerin hızlı büyüme dönemlerinde aşırı borç birikimi finansal krizlerin oluşumunda rol oynamaktadır. Kriz, genişleme dönemin sonucu olan aşırı borçlanmadan kaynaklanır. Genişleme döneminde, karlar artmıştır, kar artışları yatırım talebini uyarmaktadır. Genişleme aynı zamanda yeni yatırım fırsatları da oluşturmaktadır. Genişleme süreci aynı zamanda spekülâtorleri de harekete geçirir. Hane halkı ve firmalar spekülasyon güdüsüyle borçlanarak yatırıma yönelirler. Bu durumda net borçluluk hızla artmıştır. Fakat artık öyle bir noktaya gelinmiştir ki bu noktadan sonra kar elde etmek mümkün değildir ve aşağıya dönüş başlar, aşağıya dönüş, kar realizasyonu, dışsal şoklar, firmanın batması, hükümetlerin olumsuz açıklamasından kaynaklanabilir. Sonuç olarak genişleme döneminde borçlanma artışı söz konusudur, finansal çeşitlilik, borçlanma imkânlarında artış finansal kırılganlığında artmasına yol açar.⁶⁶ Bu finansal kırılganlığı ya da sağlıklı olmasını üç faktör belirlemektedir.⁶⁷

1. Hedge, Spekülasyon ve Ponzi Finansman Bileşimi
2. Portföylerin Likiditesi
3. Borçla Finanse edilen yapılmakta olan yatırımların boyutu

---

⁶⁵ Karacan, a.g.e., s.45

⁶⁶ Charles P. Kindleberger, **Manias, Panics and Crashes: A History Of Financial Crises**, John Wiley&Sons Inc., New York, 1978, s.13

⁶⁷ Karacan, a.g.e., s.46

Hedge, Spekülasyon ve Ponzi Finansman Bileşimi: firmaların gelecekte nakit akımlarının kapitalize edilmiş hali gelecekte faiz ve anapara ödemelerinin kapitalize edilmiş halinden her dönem büyükse Hedge Finansman söz konusudur ve firma her dönem ödeyebilirliğini korur. Kısa bir dönem boyunca nakit ödemeleri beklenen nakit akımlarını aşıyorsa Spekülatif Finansman ortaya çıkar. Böyle bir durumda firma, nakit gelirlerinin anapara ve faiz ödemelerini aştığı noktada yeniden borçlanmak durumundadır ve yeniden borçlanma dönemlerinde faiz oranlarının yükselmesi firma ödeyebilirliğinin yitirmesine neden olabilir. Nakit akımları anapara ve faiz ödemelerini aşıyorsa Ponzi finansman söz konusudur. Firma negatif bugünkü değere sahiptir borçlarını ödeyebilmek için sürekli borçlanmak durumundadır. Spekülatif birime örnek bankalar iken, altyapı projelerini finanse eden krediler ponzi birimler içinde sayılır.⁶⁸

Portföylerin Likiditesi: genişleme döneminde oluşan yatırım fırsatlarının karşılanması için, banka kredilerine başvurulur. Aynı zaman da borçlanma finansal araçların çeşitlenmesi nedeniyle genişlemektedir. Kriz olasılığının azalması genişleyen borç portföyünün ödeyebilirliğin yüksek olmasına bağlıdır. Aynı zamanda ponzi ve Spekülatif finansman toplam krediler içinde oranı ne kadar yüksekse finansal kırılganlık o kadar artar.

Borçla finanse edilen yapılmakta olan yatırımların boyutu: yatırımlar cari üretim fiyatı sermayenin fiyatına eşitlenen kadar artacaktır. Fakat yatırımlar ne kadar az borçlanmayla sağlanırsa piyasa kırılganlığı o oranda az olacaktır. Çünkü risk unsuru azalacaktır. Aynı zamanda kısa süreli borçlanmada artışta kırılganlığı yükseltmektedir.⁶⁹

Kindleberger ise, genişleme dönemlerinde bankaların bilinçsiz risk almaları ve yatırımcılar arasında yüksek derecede spekülatif faaliyete yol açan canlılığın üzerinde durmaktadır. Aynı zamanda psikolojik faktörleri, hisse senedi piyasalarının birbiri ile bağlantıları emtia arbitrajı, faiz arbitrajını krizin uluslar arası yayılmasından söz etmektedir. Paranın değerlenmesi ve deflasyon veya paranın

---

⁶⁸ Karabulut, ss.15-16

⁶⁹ Hyman P.Minsky, **Can It happen Again Essays On Instability and Finance**, M:E: Sharpe Inc., New York, 1982, s.8

değer yitirmesi ve enflasyon iflaslar, bankaların batması, para arzının değişmesi ile birbirine bağlanabilir.⁷⁰

Douglas W.Diamond ve Philip H. Dybvig, 1983'de mevduat sahiplerinin likidite tercihlerinde tüketim yönünde ani ve tesadüfî bir değişimin bankacılık krizlerinin en önemli nedeni olduğunu belirtmişlerdir⁷¹. Bu yaklaşım Tesadüfî Çekme Riski olarak isimlendirilir. İster vadeli ya da vadesiz mevduat olsun, herhangi bir nedenle ki bu neden özellikle tüketim amaçlı olmaktadır. Teori varsayımlar:

- Mudilerin mevduat bulundurmamak yerine tüketim amaçlı para çekişlerinin tesadüfî olması
- Bankaların aktif-pasif vade uyumsuzluğu nedeniyle önce gelen önce hizmet alır kuralı
- Çekilen mevduatlar tamamen sistemden çıkar, nakit tekrar başka bir bankaya dönmez.

Banka mudilerinin mevduat çekişleri sonucu likidite gücünü bankaların kaybetmesini ifade etmektedir. D-D modeli olarak da ifade edilebilecek modelde, bütün alacaklılar hesaplarını bankada çekmek istediklerinde bankalar buna cevap veremezler. Bankaların varlık tarafı kısa vadeli ve daha az likittir. Bankalarda panik doğuran temel sebepte, önce gelen önce hizmet alır kuralının çalışmasıdır. Mevduat sahipleri, diğer mevduat sahiplerinde paralarını çekeceklerine inanırlarsa en sonda kalmamak için aynı anda bankalara hücum edeceklerdir.

2000'li yıllarda Türkiye'yi vuran finansal kriz sonucunda birçok banka iflas etmiştir. Hala İhlâs finans kurumdan mudiler mevduatlarını alabilmiş değiller. Özellikle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredilen bankaların mudileri zor durumda kalmıştır. Deneyimlerde göstermektedir ki herhangi bir finansal dalgalanma mevduat sahipleri panik havası içinde mevduatlarını kurtarma yolunu tercih ederler. Paniğin nedeni kendi kendini besleyen inançların neden olduğu bu tesadüfî para çekişleridir. D-D modeli, bu tür banka paniklerine karşı, mevduat

---

⁷⁰ Kindleberger, a.g.e., s.19

⁷¹ Karabulut, a.g.e., s.49

sigortası ve son kredi mercii işlevinin önemli bir önleyici etki sağlayacağı düşünülmektedir.

Rewell- Barchay yaklaşımı, özellikle piyasaya giriş çıkışlar, yeni ürünlerin geliştirilmesi, yeni piyasaların gelişmesi üzerinde durmaktadır. Özellikle son yıllar haberleşme ağındaki gelişmeler, bilgi teknoloji çağında ve küreselleşme bağlamında rekabeti artırmıştır. Rewell, özellikle agresif rekabetin finansal krizlere yol açtığını bildirmektedir.⁷²

Barclay, bir çeşit Cobweb kriz Modeli geliştirmiştir. Modelde, teknolojik gelişme veya yasal değişimler nedeniyle ekonomide bir sektörde ortaya çıkan karlar bankacılık sektörüne girişleri cazip hale getirmektedir. Ekonomik sistem içinde bu tür piyasaya aşırı girişler, karların normal düzeyin altına düşmesine neden olur. Sektöre yeni girenler bir diğerinin niyetini bütünüyle bilemez ve üretime başlayabilmelerinden önce bir zaman gecikmesi vardır. Aynı yapıya sahip olmadığı için firmalar karlar azaldıkça, piyasadaki çıkışlarda olacaktır. Çünkü kar azalması bazı bankaların iflasına da neden olabilir. Rekabet bankaların sunduğu ürünlerin kalitesini düşürmüş, mevduat sahipleri bankaların karlılığından ziyade mevduatlarının güvenliği ile ilgilendiklerinden piyasada kriz potansiyeli doğmuştur.⁷³

Menkul kıymet borsalarında ortaya çıkan çökmeler bankacılık paniklerine ve resesyona sebep olmaktadır. Wilson-Sylla-Jones ve Schwert tarafından ortaya atılan teoride, borsada meydana gelen spekülasyon atakları, değişkenlikler finansal krizlere öncülük etmektedir. Şişkinlikler nedeniyle menkul kıymet borsasında ki değişkenlik normalden daha yüksektir. Böylece hisse senedi spekülasyonu finanse etmeye yönelik kredi talebi artar, kısa vadeli faiz oranları yükselir ve hisse senedi fiyatları yükselir. Bu şişkinlik patladığında, spekülasyonu finanse eden bankaların zor duruma düşeceği kamuoyu tarafından öğrenildiğinde sürü güdüsüyle mevduat çekimleri başlar, faiz oranları yükselir, menkul kıymetlerin fiyatları çöker. böylece piyasa bir finansal krizle karşı karşıya kalır. Bu yaklaşımda, kısa vadeli ve uzun vadeli faizler

---

⁷² Duman, a.g.m., s.138

⁷³ Karacan, a.g.e., s.48

arasındaki farkla, yüksek dalgalanmayla beraber hisse senedi getirindeki anormal değişiklik krizlerin ortaya çıkma olasılığının yüksek olduğunu gösteren bir göstergedir.⁷⁴

Günümüzde özellikle Japon ekonomisinde değerinden daha yüksek fiyatlar ödenerek alınan finansal araçlar, daha sonra büyük çöküşleri beraberinde getirmiş ve ülkeyi hala devam eden çıkılmaz bir resesyon sürecine kilitlemiştir. Ülkelerde özellikle finansal piyasalara yönelik spekülâtif ataklar ciddi sonuçlar vermektedir

1.4. FİNANSAL KRİZLERİN SONUÇLARI VE REEL EKONOMİYE ETKİSİ

Ekonomik alanda krizlerin ortak etkileri olarak enflasyon oranlarında yükseliş, işsizlik oranında yükseliş, reel ücretlerde azalma, ekonomik büyümenin yavaşlaması ve kapanan işyeri sayısında artış olarak belirtilebilir. Kriz ilk önce yerli paranın değer kaybına, yurtiçi kredilerde düşüşe, yaygın birleşik finansal zorluklara, talep ve hâsılda keskin daralmalara neden olmaktadır. Buna ek olarak, ikinci aşamada “bulaşma nedeni” ile Ülkenin ihraç ürünlerine olan talebin düşmesi ve dolayısıyla gelir ve hâsılda düşmeye neden olmaktadır. Sonuç olarak, hâsıladaki daralma işsizliğe ve hükümet gelirlerinde düşmeye neden olmaktadır. Finansal krizlerin etkileri incelenirken zaman aralığı önemlidir. Kısa dönemde özellikle finansal piyasa alanında kendini gösterirken, uzun dönemde reel sektörde etkileri hissedilmeye başlar. Bu nedenle finansal etkileri incelemek ve öncelikle çözümlenmek önemlidir.

1.4.1. Bankacılık Alanında Sonuçları

Bankacılık krizinin en önemli etkilerinden biri, kriz anında bankalara güvenin sarsılması sonucu yatırımcıların mevduatlarını banka dışına çıkarmalarıdır. Birçok ülkede borç krizi ya da para krizi neticesinde banka krizleri mevduat kaçışlarıyla başlamıştır. Mevduat kaçışlarının yatırımcılar açısından değişik seçenekleri vardır⁷⁵:

- Mevduatın çekildiği bankadan, daha güvenli olduğu inanılan sistem içinde başka bir bankaya mevduatının yatırmak şeklinde,
- Mevduatını daha güvenli yatırım araçlarında değerlendirmek şeklinde

---

⁷⁴ Karacan, a.g.e., s.49

⁷⁵ Karacan, a.g.e. s. 57

- Ve son olarak bankacılık sistemi dışında nakit olarak elinde tutmak şeklinde,

Bu üç seçenekten ekonomi üzerinden en kötü etkileri paranın tamamen sistem dışına çıkararak nakit tutulması seçildiği zaman olmaktadır. Nakit çıkışlarında yalnız kötü durumdaki bankalar değil diğer tüm sistemde kurtarılabilecek bankalarda etkilenir ve mevduat /rezerv çarpanı düşerek, mevduat ve kredilerde azalmaya yol açar.

Nakit çıkışlarında halkın yönelimi özellikle yabancı paraya olmaktadır. Özellikle yerel para tamamen güven yitirmiş ve gittikçe değer kaybı artmaktaysa, yöneliş daha da kuvvetli olacaktır. Kambiyo rejimlerinde ulusal paranın yurtdışına çıkışına izin verildiği için, kriz sırasında paranın yurtdışına çıkarılması nakde yönelişi ifade etmektedir.

Mevduat kaçışlarında güvenli menkul kıymetlere yönelim özellikle kamu menkul kıymetlerine yönelim şeklinde görünmekte ve bu durumda mevduatların kredilerin azalması ile sonuçlanmaktadır. Fakat eğer yatırımcılar sisteme tamamen güvenini yitirmemiş ve kriz anında hükümet tarafından acil önlemler alındıysa, yatırımcılar sadece bazı banklardan mevduatlarını çekecekler ve diğer bankalara özellikle kamu bankalarına paralarını yatıracaklardır.⁷⁶

Banka hücumlarının ise en önemli sonucu bankaların varlıklarını düşük fiyatlardan satmak zorunda kalmalarıdır. Çünkü mevduat çekileri sonucunda bankaların elinde borçlarını kapatabilecek fon kalmayacak, kriz anında tekrar borçlanma imkânı da kalmadığı için, varlıklarını satarak likidite sorunun gidermeye çalışacaktır. Bu durum banka-müşteri ilişkisi ağırlaştıracaktır.⁷⁷

Bilindiği gibi finansal serbestleşme ile birlikte krizlerin yayılması daha hızlı ve kolay hale gelmiştir. Yerel bankalar yanında yabancı bankaların olması ve bankaların kendi aralarında birleşmelere gitmesi rekabeti arttırmış ve bankaları sürekli zayıflatan bir yapıya dönüştürmüştür. Zayıf yapıları içinde, düşük sermaye oranları

⁷⁶ Anne Vila, Asset Price Crises And Banking Crises: Some Empirical Evidence, <http://www.bis.org/publ/confer08l.pdf>, (14.03.2006), s. 234

⁷⁷ Karacan, a.g.e. ss. 56-57

da eklenince bir kriz anında büyük iflaslarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu bağlamda önerilen en önemli çözüm bankaların denetleme ve düzenleme programlarının oluşturulması ve acil önlemler içinse mevduat sigortası gibi araçlara başvurmadır.

1.4.2. Makro Ekonomik Sonuçları

Bankacılık krizleri bir diğer anlamda finansal krizler anında beklenmedik zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Bir takım göstergeler ve oluşum nedenleri bilinse de ne zaman olacağını tahmin etmek güçtür. Makro ekonomik göstergeler olarak: Artan devlet borçları, yurt içi hâsıla büyümesinde yavaşlama, dış ticaret açıklarının büyümesi, faiz oranlarının yükselmesi, beklenmedik ani döviz kuru değişimleri sayılabilir. Diğer taraftan bu göstergeler bankacılık kriz sonrası oluşan ortamı da özetlemektedir. Birçok kriz yaşayan ülkede, özellikle cari açık, dış ticaret ulusal paranın değer kaybı nedeniyle dalgalanmalar görülmektedir.

Bankacılık krizleri iki kanaldan ekonomik büyüme üzerinde önemli etkide bulunmaktadır. İlk kanal para kanalı ki krizin para stokunda beklenmedik ani düşüşünü ifade etmektedir. Likidite azalışı nedeniyle firmaların kullanılabilir kredileri azalmaktadır. Firmalar kredi alamayınca üretimde azalmaya neden olmaktadır, aynı zamanda hanehalkının harcamalarının azalmasına ve tüketimin azalmasına yol açmaktadır.

Makro ekonomik etkiler şu şekilde sıralanabilmektedir⁷⁸:

- Özellikle kriz anında bankaların likidite ihtiyacını karşılamak için rol oynayan merkez bankası, para enjekte etmesi sonucu emisyon oranında artışlar gözlenir.
- Bankacılık üzerinde etkilerde de belirtildiği gibi mevduat kaçışları sonucu kredi hacminde daralmalar olmaktadır.
- Banka sektöründe meydana gelen kriz sonucu ulusal paranın değer kaybı, borçların ödenememesi, kırılganlığın artması sonucu faiz oranlarında yükseliş

---

⁷⁸ Karacan, a.g.e. s. 72

gözlenir. Özellikle gelişme yolundaki ülkelerde enflasyonu önleme programları yüksek reel faizlerin oluşumuna neden olmuştur.

- Mevduat oranı düşüşler, halkın piyasaya güveninin azalması ve gelir düzeyindeki düşme harcama ve talep oranlarında düşmeyle sonuçlanmaktadır.
- Bankalar, borçlarını ödememek için likidite sağlamaya çalışırken kredi vermesi de olanaksız hale gelmektedir. Bu nedenle reel sektör kredi bulmadığı için yatırım oranı düşecek ve tasarruf gücünde kalmayacaktır.
- Bankacılık krizi bir bütün olarak finansal piyasaları etkilediği için menkul kıymetler piyasasına zarar görecektir. Krizi izleyen dönemlerde borsalarda önemli düşüşler gözlenmiştir.
- Kriz, her zaman kamu maliyesi üzerinde yük getirmiştir. Bankacılık krizi de özellikle sonrası düzenleme maliyeti açısından kamu maliyesini açık yönlü etkilemektedir.

Sundarajan ve Balino bankacılık krizlerinin etkileri üzerinde yedi ülkeyi kapsayan çalışmalarında kriz sırasında problemlili kredilerde artış gözlemişlerdir. özellikle Arjantin, Uruguay ve Şili’de kredi oranlarındaki artış yüksek seyreden faiz oranlarından kaynaklanmıştır. Mishkin, bankacılık krizlerinin döviz krizleriyle beraber görüldüğünü ve böylece piyasalara daha sert etkilerde bulunduğunu ifade eder. Mishkin’e göre, ters seçim ve ahlaki riziko sonucunda döviz krizi ortaya çıkar.⁷⁹ Bu durum ahlaki riziko ve ters seçim problemini kötüleştirir ve ekonomik faaliyetlerde daralmaya yol açar bankacılık krizi doğar ve süreç ekonomik daralma şeklidir devam eder.

Bankacılık krizlerinin öncesinde ve sonrasında kredi hacmi hızla artmaktadır. Yüksek faiz oranları ve aşırı risk kötü kredi oranını artırmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde borçlanma özellikle devlet tarafından olduğundan bir dışlama etkisi ortaya çıkmakta ve riskli açılan krediler bankaları kredi tayinlemesine itmektedir. Kredi hacminde ki artış ise dış rezervlerin tükenmesine neden olabilmektedir.⁸⁰

⁷⁹ Frederick S. Mishkin, “Asymmetric Information and Financial Crises: A Historical Perspective”, NBER Working Paper Series, WP No. 3400, (July, 1990), s.28

⁸⁰ V. Sundarajan ve Tomas T. Balino, (eds.), **Banking Crises: Cases And Issues**, Washington D.C.: International Monetary Fund, 1998,ss.16-17

McDill sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, bankacılık krizlerinin üretim maliyeti üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bankacılık krizleri ile çok sayıda değişkenin (gecikmeli döviz kuru artışları, reel faiz oranları, gecikmeli parasal artış değerleri ve gecikmeli hisse senedi fiyatlarındaki artışlar) üretim artışı üzerindeki etkilerini regresyon analizleriyle incelemiştir. Bankacılık krizlerinin, krizlerin yaşandığı her yıl boyunca üretimde yüzde 1.2-1.8 azalmaya neden olduğunu ortaya koymuştur. Demirgüç-Kunt ve Detragiache ise 36 ülkede kriz öncesi ve sonrasındaki makro ekonomik değişkenleri inceleyerek, bankacılık krizlerinin üretim artışı üzerinde yüzde 4 azalışa neden olduğunu ve azalışın kriz sonrasında sürebileceğini ifade etmiştir.⁸¹

Finansal krizle karşı karşıya kalan ülkeler sanayi, hizmetler sektöründe yer alan firmalar çok önemli zararlarla karşılaşır. Özellikle yüksek kaldıraç oranına sahip firmaların bankaların zor duruma düşmesi sonrası ekonomik kötüleşmeden borçlarının artması söz konusu olmaktadır. Bunun sonucunda firmalar ödeme güçlüğü içine düşmüş ve kredi bulamaz duruma gelmişlerdir.⁸²

---

⁸¹Halil Altıntaş, “Bankacılık Krizleri Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri,” **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:22 (Ocak-Haziran, 2004), s.57

⁸²Pelin Ataman Erdönmez, “Ekonomik Kriz Sonrası Kurumsal Yeniden Yapılandırma Süresi” **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 43, (2002), s.67

BÖLÜM 2

BANKACILIK KRİZLERİNİN NEDENLERİ, BANKACILIK REFORMLARI ve ÜLKE DENEYİMLERİ

2.1. BANKACILIK KRİZİNİN NEDENLERİ

Bankacılık krizleri, bir ya da daha fazla bankaya olan güvenin sarsılmasına bağlı olarak halkın hızlı ve yaygın bir şekilde mevduatlarını geri çekmek amacıyla bankalara hücum etmeleri sonucu doğmaktadır. Finans piyasası içinde bankalar önemli bir görev yüklemektedir. Aracılık fonksiyonu açısından, likit yükümlülükler ve borçlara sahip bankalar; sahip oldukları varlıklarının likiditesi daha az olması nedeniyle istikrarsızlıklara her zaman daha açık olan sektörlerdendir. Bu anlamda bankacılık sektörü yüksek risklerle çalışan bir sektördür.⁸³

Bankacılık krizleri nedenlerini değişik başlıklar altında toplamak mümkündür. Yaygın kullanılan kriz nedenlerini makro ve mikro nedenler olarak ikiye ayırmaktadır. Devatripot ve Tirole, banka sermayesinin yok olması ve banka iflaslarının nedenlerini makro ekonomik şoklar, riskli faaliyetlerin artması, yoğun piyasa rekabeti, bankaların yönetim eksiklik ve zayıflıkları olmak üzere dört gruba ayırmıştır.⁸⁴

Honohan, bankacılık krizlerini makro ekonomik şoklar veya mikro ekonomik bazda yönetim yetersizliklerinden kaynaklanan bankacılık krizleri ile devlet ağırlıklı bankacılık sistemine özgü krizler olmak üzere üç ayrı kategori içerisinde sınıflandırmıştır. Kane ise, farklı bir açıdan duruma bakarak, politika yapıcılarının yanlış düzenlemelerinden kaynaklandığını ortaya atmıştır.⁸⁵

Bankacılık krizlerinin en önemli nedeni, belirsiz ve istikrarsız piyasa koşullarında özellikle makro ekonomik gelişmeler altında denetimsiz bırakılan bankalık sektörüdür. Piyasa koşulları altında farklı risklerle karşı karşıya olan bankacılık

---

⁸³ Stefan Ingves, a.g.m., s.2

⁸⁴ Devatripot M./ Tirole, J., **The Prudential Regulation of Banks**, The MIT Pres., 1994, s. 9

⁸⁵ İhsan Uğur Delikanlı, ‘‘Bankacılık Sektörü Açısında Kriz Sebepleri ve Öneriler’’, **Bankacılık Sorunları Sempozyumu**, Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2005 s.74

sektörü, özellikle güven unsuruyla beslenmektedir. Makro ekonomik şoklar altında zayıf kalan sektöre mevduat sahiplerinin güvensizliği eklenince likidite riski ortaya çıkmakta ve kriz patlak vermektedir.

Makroekonomik dalgalanmalarla beraber uygulanan ekonomi politikalarının da zayıf bankacılık sisteminde krizlere neden olduğu bilinmektedir. Bunun yanında özellikle yönetsel sorunlar ve bu sorunlar önlemeye yönelik düzenleme zayıflıkları krizleri derinleştirmektedir.

Özellikle son yıllarda artan finansal serbestleşme sonucunda kırılganlığı artan finansal piyasada düzenleme çalışmalarının küreselleşme hızının gerisinde kalması yükümlülüklerinin yurtdışı içeriğinin artması sonucu dengesizlikler baş göstermekte ve krize zemin hazırlamaktadır.

Genel olarak bankacılı krizlerinin nedenlerini iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar makro ekonomik ve mikro ekonomik nedenler olarak belirtilebilir.⁸⁶

1. Makro Ekonomik Nedenler

- Faiz oranlarındaki değişimler
- Arz ve talep değişimleri
- Enflasyon ve Büyüme Oranları Değişkenliği
- Döviz kurlarındaki dalgalanmalar
- Dış ticaretteki değişim
- Sermaye hareketlerinde değişim
- Finansal serbestleşme

2. Mikro Ekonomik Nedenler

- Yetersiz gözetim, denetim ve düzenlemeler
- Yönetim hataları
- Sektörde yoğun rekabet
- Devlet müdahalesi ve ahlaki bozulma

---

⁸⁶ Eser Kadir ve Ömer Faruk Çolak, **Makro Açıdan Türkiye’de Bankacılık Krizleri**, Bankacılık Sorunları Sempozyumu, Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2005, s. 27-28

- Asimetrik bilgi
- Aşırı borç birikimi
- Aşırı risk alma

2.1.1. Makro Ekonomik Nedenler

Bankacılık sektörünün önemli bir özelliği dış faktörlere karşı aşırı duyarlı bir yapıda olmalarıdır. Makro ekonomik dengelerin sürdürülemez şekilde bozulması ve dünya genelinde finansal şoklara bankacılık krizlerine yol açan bankacılık sektörü dışından gelen etkiler olarak bilinmektedir.⁸⁷ Aşırı genişletici para ve maliye politikaları sonucunda uzun süreli ekonomik büyüme dönemlerinde piyasalarda gerçekçi olmayan olumlu beklentiler oluşabilmektedir. “Boom-bust cycle” olarak adlandırılan böylesi ortamlarda, işletmelerin kredi talepleri önemli ölçüde artabilmekte, sonuçta banka kredi hacmi ve firmaların Borç/öz kaynak oranları dengesiz bir şekilde büyümektedir. Böylece, bir yandan marjinal verimliliği giderek azalan yatırımlar bankacılık sistemi aracılığıyla finanse edilmekte, diğer yandan kısa vadede arz esnekliği olmayan, arzı artmayan veya az artan aktif fiyatlarında geçici bir şişme yaşanmaktadır.⁸⁸

Makro ekonomik değişimde kastedilen, bankalarının ve firmaların işlem yaptıkları ortamda değişimlere yol açan ekonomik politika değişiklikleri olarak adlandırılabilir. Özellikle döviz kurları, enflasyon oranları, faiz oranları ve ticaret hadleri değişimleri bankaların piyasada ki rollerini değiştirmektedir.

2.1.1.1. Enflasyon ve Büyüme Oranları Değişkenliği

Enflasyon özellikle ekonominin genel yapısında dengesizliklere yol açtığı için finans piyasaları içinde tehlike unsuru oluşturmaktadır. Yüksek enflasyon dönemlerinde faiz oranlarındaki oynaklık, firmaların dolayısıyla bankaların finansal pozisyonlarında bozulmalara neden olmaktadır.

⁸⁷Muharrem Avşar, Bankacılık Krizleri, **Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F Yayınları**, No.1558, Sayı 183, Eskişehir, 2004 s. 102

⁸⁸Melih İpeker, “T.C. Merkez Bankasının Finansal Sistem İstikrarının Sağlanmasında Rolü”, (Basılmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Mart 2002, Ankara), S.21

Bankalar yüksek enflasyon dönemlerinde büyük işlem hacimlerine sahiptir. Enflasyon döneminde, elde para tutmanın maliyeti düşük olduğundan alternatif araçlara yatırım yapma güdüsü artığında banka karları da yükselir. Özellikle zayıf mali yapıya sahip, bilinçsiz banka faaliyetlerinde artışlar, enflasyon önleme politikalara altında bankaların iflaslarıyla sonuçlanır. Örneğin; 1994 yılında Brezilya parası istikrar kazanana kadar, Brezilya bankaları yüksek enflasyon ortamında hazine hizmetleri sunarak karlarını artırmışlardır. Fakat istikrar durumu, sıkı para ve maliye politikalarının ana gelir kaynaklarını ortadan kaldırması ve 1996 yılında iki büyük bankanın iflasıyla sonuçlanmıştır.⁸⁹

Enflasyon döneminde işlem hacminin artmasına paralel olarak krediler iyi değerlendirilmeden verilip, risk unsurunun artmasına neden olur. Enflasyon oranındaki dalgalanmaları genelde faiz oranlarındaki dalgalanmalar takip eder. Yüksek faiz oranları önemli bir risk unsurudur. Oranın yükselişi finansal araçlarda önemli kayıplara neden olmaktadır. Aşağıdaki Tablo'da Türkiye'de enflasyon oranları gösterilmiştir. Özellikle kriz dönemlerinde enflasyon oranlarının yüksekliği dikkat çekmektedir.

Tablo 2.1. Türkiye'de Enflasyon Oranı (1990–2004)

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	00	01	02	03	04
TEFE	48,6	59,2	61,4	60,3	149,6	65,6	84,9	91,0	54,3	62,9	32,7	88,6	30,8	13,9	13,8
TÜFE	60,4	71,1	66,0	71,1	125,5	76,0	79,8	99,1	69,7	68,8	39,0	68,5	29,7	18,4	9,3

Kaynak: TCMB

Enflasyon ve büyüme oranlarının dalgalandığı dönemlerde kredi riskinin değerlendirilmesi güçleşmekte ve bankacılık krizlerine zemin oluşturmaktadır. Caprio-Klingebiel'in 1996 yılında yaptıkları araştırma sonucunda, bankacılık krizlerinin yaşanmış olduğu dönemlerde enflasyon ve büyüme oranlarında geniş çaplı dalgalanmaların olduğu gözlenmiştir.⁹⁰

⁸⁹ Yılmaz, a.g.e., s. 33

⁹⁰ İpeker, a.g.m., s.11

2.1.1.2. Faiz Oranları

Ülkeler dünya sermaye piyasası ile entegre oldukça ve finansal serbestleşme sonrası sermaye hareketleri artıkça dışsal faktörlerdeki değişime karşı oldukça açık duruma gelmişlerdir ve yurtiçi faiz oranları uluslararası finansal piyasa koşulları tarafından belirlenmeye başlamıştır. Yükselen faizler ekonomi içinde firmaların borç yükünü artıracaktır. Yüksek faizlere dayanamayan bazı firmalar bankalara borçlarını ödeyemez duruma düşerlerse bankacılık krizine zemin hazırlamış olur.

Yüksek reel faizler bankaların yanlış karar almalarına neden olarak ahlaki riziko ve tersine seçim problemleri yol açmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bankalar kısa vadeli uluslararası piyasalardan kısa vadeli borçlanarak uzun vadeli yatırımları ve hükümet açıklarını finanse etmişlerdir. Ayrıca bankalar yabancı mevduatları da cazip faiz oranları uygulayarak kendilerine çekmeye çalışmışlar, bu durum bankaları faiz oranı riskine karşı açık duruma getirmiştir. Devletin borçlanmasını takviye etmek ve sübvansiyonlu alımları finanse etmek için daha yüksek faizlerle mevduat toplayan devlet bankalarından şikâyetçi olması gerekir. Devlet yüksek faizlerle bankaları kendisine borç vermekte yöneltmekte ve mevduat garantisi de elinde tutmaktadır. Bankalar fonlarını reel sektöre verirse paraların geri dönmeme riskini göze almaktadır. Belirsiz ortamda bankaların fonlarını borç olarak devlete kullandırması tüm riskleri minimize etmesini sağlamaktadır.⁹¹

Özellikle ahlaki riziko ve tersine seçim problemleri altında bankalar, yüksek faiz vermeye hazır, riskli yatırım projelerine sahip, kredi değerliliği az olan kredi talep edenlere kredi vereceklerdir. Çünkü bankalar elindeki fonları bir şekilde pazar bulmak durumundadır. Kredi piyasasından oluşan ters seçim ve ahlaki tehlike sorununun artması kredi miktarlarında düşüş ve dolayısıyla yatırımlarda azalışla sonuçlanacaktır. Kısacası, yükselen faizler altında bankacılık sektörü geri dönmeyen kredilerle karşı karşıya kalmakta, ekonomide yatırımların düşmesi ve bankaların riskli olmayan hazine kâğıtlarına yönelmesi makro ekonomik şok karşısında direncinin azalmasına yol açmaktadır.

---

⁹¹ Ömer Esener, “Bankacılığımız Globalleşmenin Neresinde?”, **Aktive Dergisi**, Yıl: 1 Sayı:2, 2004, s.13

2.1.1.3. Döviz Kuru Dalgalanmaları

Bankaların, diğer finansal kuruluşların ve reel sektörde yer alan işletmelerin taşıdıkları döviz pozisyonları riskleri bankacılık krizlerine yol açabilmektedir. Döviz kuru artışının sınırlı olduğu dönemlerde döviz pozisyon açılmakta; refah dönemlerinin sonunda döviz borçlanmalarının vadeleri kısalmakta ve kur riski tamamen ihmal edilmektedir. Bankalar kur artışlarının düşük seyrettiği dönemlerde açık pozisyon sayesinde büyük karlar elde etmektedirler. Borç yükümlülükleri döviz cinsinden olan bankalar kur düşük olduğu için borçlarının fonlarından sağladığı kazançlarla kapatabilmektedir. Bu durum önemli bir riskte içermektedir. Eğer döviz kuru beklenmedik oranda artarsa banka iflaslarına kadar gidebilecek süreç başlar. Denetimsiz, kötü yönetilen bankalar böyle bir riski özellikle almakta, borçlarının vadesi kısalmakta ve döviz kuru dalgalanmalarında zor durumda kalmaktadırlar.

Döviz kurlarında ani tırmanış açık pozisyondaki bankaları zora sokarken, döviz yükümlülüklerini döviz varlıkları ile dengelemiş bankalar döviz riskini müşterilerine yıkmakta ancak bu seferde geri dönmeyen kredilerle karşı karşıya kalmaktadırlar.⁹²

Aşağıda Türkiye’de TL-YP(Yabancı Para) kompozisyonu gözlenmektedir. Özellikle 90’lı yıllarda hızlanan döviz mevduat oranlarında artış gözlenmektedir. Kriz dönemlerinin hemen öncesinde yerel para lehine değişen kompozisyona rağmen yabancı para mevduatlarının yüksek oranları dikkat çekmektedir.

---

⁹² Avşar, a.g.m., s.104

Tablo 2.2. Türkiye’de Parasal Büyüklükler (1990–2004)

		M1	Vadeli	M2	Döviz
Yıllar	Vadesiz		Mevduat		Tevdiat
	Mevduat				Hesapları
1990	20.020	31.398	40.172	71.570	21.793
1991	29.334	46.783	70.325	117.108	50.936
1992	47.952	78.341	112.395	190.736	103.234
1993	77.442	129.087	153.355	282.442	190.617
1994	128.519	230.847	399.501	630.348	565.005
1995	198.719	388.184	868.447	1.256.631	1.157.966
1996	577.831	896.855	2.028.039	2.924.894	2.448.816
1997	970.339	1.581.210	4.077.590	5.658.800	5.005.258
1998	1.504.615	2.562.478	8.860.720	11.423.198	8.789.452
1999	2.794.028	4.272.018	17.720.636	21.992.654	18.160.903
2000	4.352.301	7.549.243	24.362.852	31.912.095	24.936.966
2001	6.905.869	11.368.782	35.872.293	47.241.075	59.325.451
2002	8.928.269	15.827.629	46.052.129	61.879.758	71.784.786
2003	13.239.221	23.014.337	59.698.630	82.712.967	68.288.043

Kaynak: TCMB <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html> sayfasından derlenmiştir. (18.01.2006)

Reel döviz kuru değerlendirmeleri gelişmekte olan ülkelerde genelde bankacılık krizleri öncesinde gelmektedir. Cashes, Tornell ve velesco reel döviz kurlarının aşırı değerlenmesi, zayıf bankacılık sistemi ve düşük döviz rezervlerinin bir ülkenin finansal krizlere karşı kırılganlığının belirleyen etmenler olarak belirtmişlerdir.⁹³ Gelişmekte olan ekonomilerin deneyimleri göstermiştir ki, yüksek miktarda kısa vadeli, değişken faizli ve bankalar yoluyla yabancı para cinsinden borçlanan ülkeler dışsal şoklara ve finansal krizlere daha açık konumdadır ve aynı zamanda hedge edilmediği durumlarda krizlerle mücadeleyi de zorlaştırmaktadır.⁹⁴ Türkiye’de örneği görüldüğü gibi kriz dönemlerinde düşen açık pozisyon kriz öncesi dönemlerde artış göstermektedir.

⁹³ Yılmaz, a.g.e., s. 44

⁹⁴ Mishkin, “Asymmetric Information and Financial Crises, s. 28

Tablo 2.3. Türk Bankacılık Sisteminde Açık Pozisyon

Yıllar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Sektör	-2,0	-1,1	-3,2	-4,5	-0,8	-3,1	-2,5	-4,9	-8,3	-13,2	-17,3

Kaynak: Yılmaz, a.g.e., s.165

Özellikle bankacılık açısından döviz kuru değişimlerinin iki etkisi önemlidir. Kur değişimlerinin bankacılık sistemi üzerine doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Doğrudan etkisi, banka varlık ve yükümlülükleri arasındaki döviz cinsi ve vade uyumsuzluğu bulunması, dolaylı etkisi ise; döviz kuru değişkenliğinin bankadan kredi kullananlar açısından yarattığı kayıplar şeklinde belirtilir. Kaminsky-Reinhart 1995 yapılan çalışmalarında; ani döviz kuru değerlenmesinin ardından bankacılık krizlerinin meydana geldiğini, bunun nedeninin ise, uygulanan enflasyonla mücadele programları neticesinde yabancı para borçlanmasının teşvik edilmesi sonucu ortaya çıkan yüksek miktarda döviz kur riski ile bunun reel sektör karlılığı üzerinde olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir.⁹⁵

Piyasaya yatırım yapan yabancı sermaye açısından da piyasa zayıflığı ve kur artışları yatırımcıları belirsizlik ortamında kurtulma çabasına itmektedir ve ekonomiye giren yabancı sermayede hızla yurtdışına çıkış sürecini başlatır. Bu aşamada bankalar artık yükümlülüklerini yerine getirmek için ek bir borçlanma gerçekleştiremez.⁹⁶

Bankacılık krizi nedenlerinden döviz kuru değişimlerine değinirken diğer önemli bir noktada, döviz krizi ile bankacılık krizi arasındaki ilişki boyutudur. Bankacılık krizi bir döviz krizine yol açabileceği gibi döviz krizi de bir bankacılık krizine yol açabilir. Önemli olan arasında etkileşimin söz konusu olmasıdır. F.S. Mishkin, bankacılık ve döviz krizlerinin her ikisinin beraber görünmesinin ekonomik daralma üzerinde çift etki yaratacağını ve bu etkinin kriz boyutuna göre değişeceğini vurgulamaktadır. Özellikle döviz krizi ve bankacılık krizi etkileşimi konusunda, öncü krizin döviz krizi olduğunu belirtmiştir. Döviz krizi sonucu banka bilançolarının bozulması neticesinde banka panikleri önemli sektör krizleri yol açmaktadır.

⁹⁵ İpeker, a.g.m., s.14

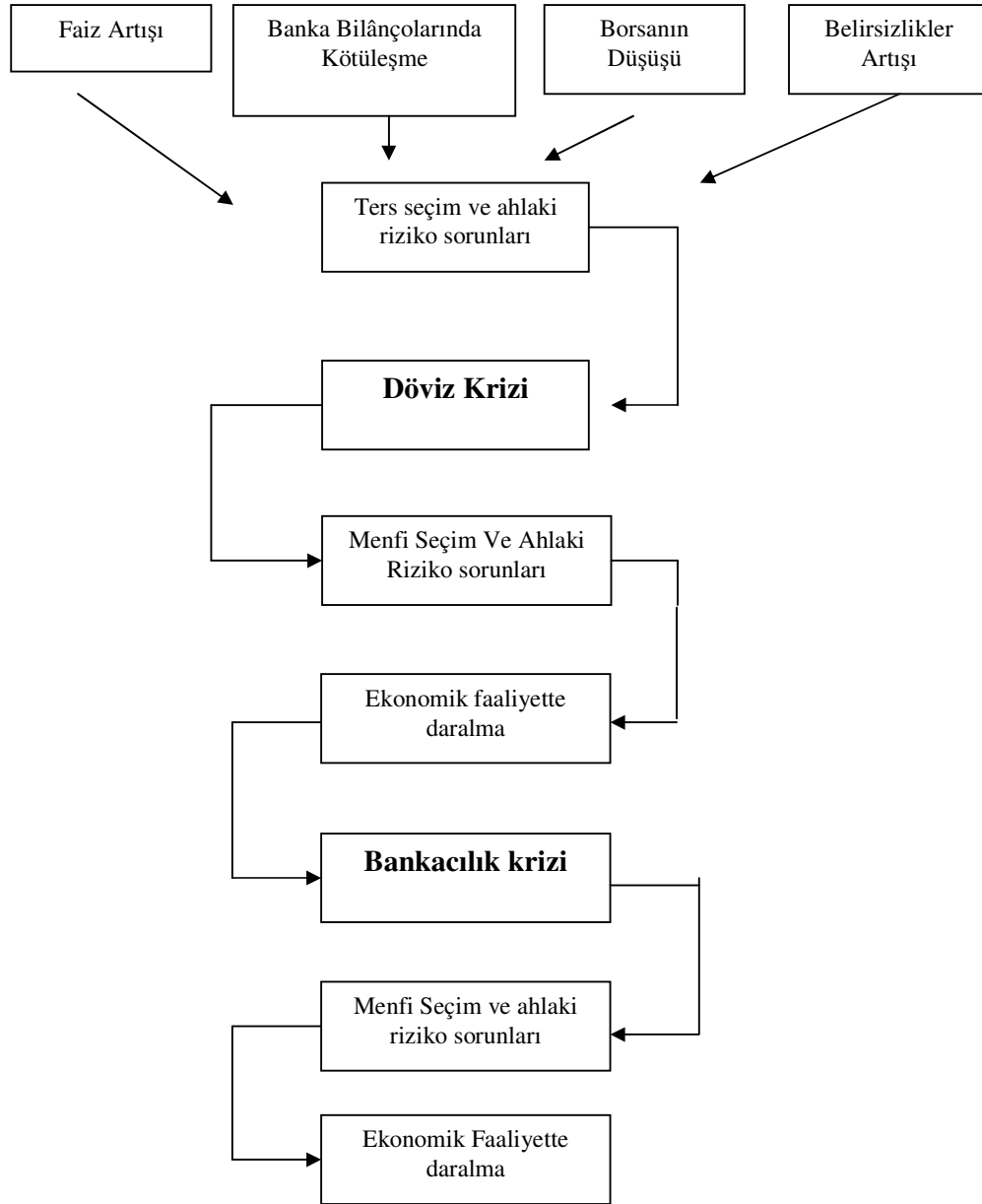
⁹⁶ Fisher, a.g.m., s.82

Mishkin'e göre finansal istikrarsızlığın 4 temel nedeni vardır. Faiz oranlarında yükselme, banka bilançolarında kötüleşme, hisse senetlerinde düşüş ve belirsizliğin artmasıdır.⁹⁷ Bu tür bir ortamda piyasada hem yatırımcılar hem de bankalar için ahlaki risk sorunu ortaya çıkar. Piyasada döviz kurunda ani değişimler sonucu yerli para değer kaybeder ve döviz krizi patlar. Kriz sonrasında seçim problemi ve ahlaki risk sorunu daha da kötüleşir, belirsizlik artar ve ekonomi reel sektörle beraber durgunluğa sürüklenir. Bankaların, döviz kuru değişimlerinden kaynaklı bilançolarında ki bozulma sonucu borç ödeyememe ve piyasadaki mevduat çekişlerinden kriz doğar. Sonuç olarak ekonomik faaliyetlerinde daralma, piyasa da oynaklığın artışı belirsizlik artışına neden olur. Döviz krizi-bankacılık krizi etkileşimini açıklayan şekil Mishkin tarafından aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur. Şekilde açıklanan durum şekilsel bazda sırasıyla görülmektedir.

---

⁹⁷ Karabulut, a.g.e., s.105

Şekil 2.1. Döviz Krizi, Bankacılık Krizi İlişkisi

Kaynak: Frederick S.Mishkin, "The Cause and Propation of Finanacial İnstability:Lesson For Policy Maker, Maintaining Financial Stability in a Global Economy",
<http://www.kansascityfed.org/PUBLICAT/SYMPOS/1997/pdf/s97mishk.pdf>, (03.04.2006), s.75

2.1.1.4. Liberalleşme ve Sermaye Hareketleri

1990'lı yıllarda özellikle artan ekonominin tüm alanda küreselleşme çabaları finansal piyasalara da yansımış, kırılganlıkları arttırmıştır. Küreselleşme çabaları anlamında, sermaye hareketleri özellikle doğrudan yatırım şeklinde olduğunda piyasaları olumlu etkileyen yönlere sahiptir. Kısa vadeli spekülasyon bir hal almaya başlayan sermaye hareketleri, resmi kanallardan özel kanallara inerek ülke ekonomisi üzerinde son derece büyük oynaklıklara neden olmaktadır.⁹⁸

Finansal liberalleşme, bankalar ve onları denetleyen kurumlar yetersiz ve etkin değilse, liberalleşme gerekli makro ekonomik şartlar oluşturulmadan ki bunlar -denk bütçe, fiyat istikrarı, adil gelir dağılımı, derinliği olan finansal sistem, reel büyümeyi sağlayan ekonomik yapılanma şeklinde sayılabilir- ekonomik yapıya zarar getirebilmektedir.

Finansal liberalizasyonu savunan üç yaklaşımdan söz edilmektedir. İlki, Mc. Kinnon-Shaw yaklaşımıdır. Yaklaşımına göre, ithal ikameci sanayileşme stratejisini teşvik etmek için kullanılan negatif reel faiz oranı gibi finansal baskı önlemlerinin ve dış ticaret korumacılığının fonların bankacılık sektöründen çekilmesine yol açtığı ve böylece reel kredi bulunabilirliğini azalttığı belirtilmektedir.⁹⁹ Ayrıca finansal serbestleşme ile mali piyasalarda araç çeşitlenmesine yol açacak ve buna bağlı olarak finansal derinlik artacaktır. İkinci yaklaşım yeni yapısalcılara göre, finansal serbestleşme ekonomik büyümeyi yavaşlatacak ve enflasyonu yükseltecektir. Serbestleşme sonucunda faiz oranları yükselecek, yüksek faiz oranları enflasyonu hızlandırıcı bir etki yapacaktır. Üçüncü olarak keynesyen yaklaşım serbestleşme sürecine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Yaklaşımına göre, finansal serbestleşme her zaman tasarrufları ve yatırımları artırarak büyümeyi hızlandırıcı ve enflasyonu düşürücü etkide bulunmamaktadır. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde önemli ölçüde finansal istikrarsızlık vardır. Piyasada serbest bırakılan faiz oranlarının artışı sonucu,

---

⁹⁸ Aslan ve Süslü, a.g.m., s.5

⁹⁹ R. Yılmaz, a.g.e., s.25

yatırımları caydırıcı etki yapacak, efektif talebi daraltmakta ve finansal bozukluklara neden olarak büyüme hızını düşürmektedir.¹⁰⁰

Mc Kinnon ve Shaw hipotezine bağlı olarak başlayan finansal küreselleşme hareketi özellikle 90'lı yıllarda piyasa kırılmalıklarını artırmış krizlerinin sayısında artış sebep olmuştur. Faiz kontrollerinin kaldırılması, zorunlu rezervlerin azaltılması, piyasaya girişlerin kolaylaştırılması ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi gibi liberalleşme uygulamaları bankacılık sektörünü de piyasa, döviz kuru, likidite ve kredi risklerin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Özellikle gelişme yolundaki ülkelerde küreselleşme ile birlikte yaşanan krizler iç gelişmelerden çok uluslararası gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bir ulusal ekonomi küresel finansal sisteme ne kadar bütünleşmiş ve dış ekonomik ilişkilerin payı ne kadar ağırlıklı bir paya sahipse, finansal sistem dış ekonomik şoklara o kadar duyarlı hale gelmektedir.¹⁰¹

1980'li yıllardan sonra serbestleşme faaliyetlerindeki artış sonucunda artan sermaye hareketleri 90'lı yıllarda özellikle spekülasyon özelliğine sahip olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde ki yüksek faiz oranları kar peşinde koşan spekülasyoncular bu ülkelere kısa vadeli yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Bu yatırımlara hızlı serbestleşen piyasalar yeteri derecede hazırlıklı değildir. Finansal serbestleşmeye hazırlanmadaki yetersizlik Brezilya, Şili, Endonezya, Meksika, Venezüella'nın bulunduğu birçok ülkede bankacılık krizlerine yol açmıştır. Ülkelere net sermaye girişleri 90'lı yılların başında 100 Milyar dolar civarındayken 1996 yılında 212 milyar dolara yükselmiştir. Ayrıca finansal serbestleşmeye yardımcı olduğu reel faiz oranlarında ve para çarpanı büyüklüğünde artışlar da gözlenmiştir.¹⁰²

1994 yılındaki Meksika, Venezüella ve Türkiye krizleri, 1995 başlarında Arjantin ve 1997 yılında Asya krizi öncesi büyük sermaye girişleri gözlenmektedir. Örneğin, 1993 yılında Meksika'ya sermaye girişi 23 milyar dolardı. Tayland, Malezya, Endonezya, G. Kore giren net sermaye 73 milyar dolar ve 1995 yılında Meksika'dan

---

¹⁰⁰Ömer Faruk Çolak ve Tezer Öçal, **Finansal Sistem ve Bankalar**, Ankara: Nobel Yayınevi, 1999, s.274-275

¹⁰¹ Avşar, a.g.m., s.108

¹⁰² Gracieka L. Kaminsky and Carmen M. Reinhart, a.g.e., ss.13-14

çıkan net sermaye 14 milyar dolardır¹⁰³. Kriz öncesi giren sermaye krizle beraber ülkeden kaçış süreci yaşamıştır.

Sermaye hareketleri üzerindeki hareketlerin önündeki engellerin ortadan kaldırılması yâda azaltılması finansal piyasaların rekabete açılmasına eşlik eden olguların başında hareketlerin akışkanlığının hızlanması yerel piyasaları birdenbire uluslararası hale dönüştürmüştür. Bu gelişme özellikle Güneydoğu Asya ülkelerinde tasarruf açığının kapanmasına ve bankalar arasında rekabet ile reel faiz oranı uygulaması nedeni ile örgütlenmemiş para piyasasındaki fonların örgütlenmiş finansal sistem içerisine girmesine yardımcı olmuştur.¹⁰⁴

Sermaye girişlerinde keskin artış 1990–1996 yılları arasında gerçekleşmiştir. Nitekim 1990 yılında 71 milyar dolar olan sermaye girişi, 1991’de 157 milyar dolar ulaşmış bu ivme aynı şekilde devam ederek 1996 yılında 200 milyar dolara ulaşmıştır. Bu sermaye girişleri özellikle spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermayedir. Kriz döneminde Güneydoğu Asya ülkelerinde meydana gelen kriz sonrası sermaye girişi yalnızca 1997 yılında bu ülkelere 12,1 milyar dolar olmuştur.¹⁰⁵

Kısa vadeli sermaye hareketleri sonucunda finans piyasaları, genel işlevlerinden uzaklaşmakta, spekülasyoncuların para kazanma arzularını gerçekleştirdikleri kurumlara dönüşerek, piyasa kırılganlığının artmasına neden olmaktadır. Piyasa kırılganlığı ve spekülasyon atakları krizleri tetiklemektedir.

2.1.1.5. Ticaret hadleri Etkisi ve Cari İşlemler Açığı

Bankacılık krizleriyle ilgili değişkenlerden biri de ticaret hadlerinde görülen değişimlerdir. Bankacılık krizleri özellikle banka kredilerinin ticaret sektörüne yoğunlaşması nedeniyle gerçekleşebilir.

Gelişmekte olan ülkelere ihraç mal çeşitlenmesine gitmedikleri için ihraç ettikleri malların fiyatlarının düşüşünden büyük zararlarla karşılaşmaktadırlar.

---

¹⁰³ R. Yılmaz, a.g.e., s. 42

¹⁰⁴ Çolak ve Öçal, a.g.e., s. 282

¹⁰⁵ Çolak ve Öçal, a.g.e., s. 283

Bankalardan kredi kullanan ihracat sektörü bankaların zarar etmesine yol açmaktadır. Gavin ve Haussman, ticaret hadlerinde bozulmaların Latin Amerika ülkelerindeki finansal krizlerin oluşmasında etkili olduğu bildirmektedir.¹⁰⁶ Örneğin Venezüella ve Ekvator gibi petrol ihraç eden ülkelerin bankacılık sistemleri petrol fiyatlarındaki düşmeyle birlikte zorluklar yaşamışlardır. Caprio ve Klingebiel’ de gelişmekte olan ülkelerin %75’inin bankacılık krizleri öncesi ticaret hadlerinde an az %10’luk düşüş yaşandığını belirtmektedirler.¹⁰⁷ İhraç malları çeşitlenmesi bu konuda önemli bir çözüm yolu olabilmektedir. Ama ülkemizde de olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerin rekabet avantajları bulunmadığı için ürün açısından çeşitlenmelere gitmeleri pek mümkün değildir.

Birçok ülke deneyimde gözlenen bir diğer gelişme cari işlemler açığının kriz öncesi dönemlerde yükselme eğiliminde olmasıdır.. Aşağıdaki Tabloda Meksika ve bazı Güney Doğu Asya ülkelerindeki kriz öncesi ve sonrası cari işlemler açığı görülmektedir.

Tablo 2.4. Cari İşlemler Dengesi (GSYİH Yüzdesi olarak)

	1992	1993	1994
Meksika	-6,7	-5,8	-7,0
	1995	1996	1997
G.Kore	-2,0	-4,9	-2,8
Malezya	-10,0	-4,9	-5,8
Filipinler	-4,4	-4,7	-4,5
Tayland	-8,0	-7,9	-3,9

Kaynak: Bülent Güloğlu ve Ender Altunoğlu, Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizleri. Latin Amerika, Meksika, Asta ve Türkiye Krizleri, **İstanbul Üniversitesi S.B.F. Dergisi**, No:27 (Ekim, 2002), s. 32

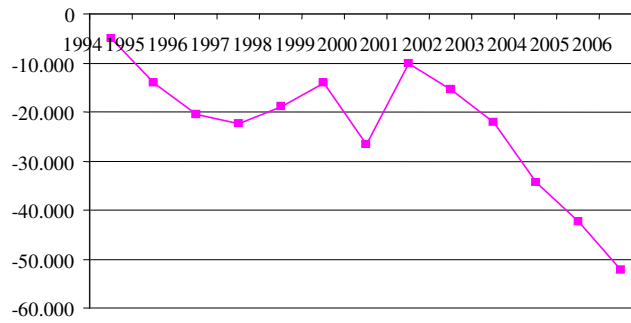
Tablo’da Türkiye’de 94 krizinden sonra dış ticaret dengesizliğini göstermektedir. 2000’li yıllara girerken uygulanan program çerçevesinde döviz belirli bir bant içerisinde sıkıştırıldığından Türk Lirasının değerlendirilmesine izin verildi ve gözlemlendiği

¹⁰⁶ Gavin, Michael ve Ricardo Haussman, The Roots Of Banking Crises: The Makroeconomic Context”, <http://ksghome.harvard.edu/~rhausma/WP/pubWP-318.pdf>, (17.03.2006), s.17

¹⁰⁷ Karabulut, a.g.e, s.53

gibi dış ticarete dengesizlikler meydana gelmiştir. Bilindiği gibi eğer ülke parası aşırı değerlendiriliyor ve bu durum sermaye hareketleri kalemiyle denkleştirilmeye çalışılıyorsa kriz kaçınılmazdır. Kriz üzerinde dış ticaretin etkisi döviz kuru ayarlamalarıyla ortaya çıkmaktadır. Dış ticaret açıklarının ve cari işlemler açıklarının artması devalüasyon beklentisini artırmaktadır. Artan tedirginlik, dışardan gelen kısa vadeli yabancı paranın ve dış borcu olanların dövize hücum etmesine ve sonuçta bir krize yol açmaktadır.¹⁰⁸

Grafik: 2.1. Türkiye’de 94 Krizi ve Sonrası Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: TCMB

2.1.2. Mikro Ekonomik Nedenler

2.1.2.1. Bankaların Riske Açık Yapısı

Risk, hayatın her alanında beklenmedik durumlara açık olmak anlamında kullanılabilir. Ama özellikle finans piyasası içerisinde özel öneme sahiptir. Bankalar, üstlendikleri fonksiyon gereği gerek piyasadaki kaynaklı gerek kendi yapısından kaynaklı risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Riski genelde iki ana gruba ayırmak mümkündür.¹⁰⁹

- Piyasa ya da sistematik risk
- Firmaya özgü ya da sistematik olmayan risk

¹⁰⁸ Özer Ertuna, **Türkiye Ekonomisinin Kayıp Yılları (1989-2005)**, İstanbul: Avcıol Yayın, 2005, s.124

¹⁰⁹ Mandacı E. Pınar, "Türk Bankacılık Sektörünün Yaşadığı Riskler ve Finansal Krizleri Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı 1, 2003, s. 70

Sistemik riskler, tamamen yok edilemeyen çeşitlendirilemeyen risklerdir. Ancak bankalar bu risklerden korunmak için çeşitli yöntemler uygulamaktadır. Piyasanın yapısından kaynaklanan, doğrudan müdahale edilemeyen riskler olduğu için sadece etkisini azaltmak mümkündür. Bunlar: faiz oranı riski, döviz kuru riski ve menkul kıymet fiyat riski olarak sayılabilir.

Sistemik olmayan riskler ise, bankaların kendi yapılarından kaynaklanan, önceden öngörülebilir ve tamamen önlenemez risklerdir. Bunlar da, Kredi riski, likidite riski, operasyon riski olarak sınıflandırılır.

2.1.2.1.1. Faiz Oranı Riski

Piyasadaki faiz oranlarının değişiminden kaynaklanan risktir. Faiz riski, bir bankanın faiz oranlarında oluşan hareketlerin bankanın finansal durumuna yarattığı etki şeklinde de ifade edilebilir. Banka gelirleri ve sermaye tabanı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Sadece yükselmesi sonucu değil, faiz oranlarının düşmesi sonucunda da olabilir. Genelde bankalar uzun vadeli kredi verip, kısa vadeli mevduat topladıkları için artan faiz oranıyla zarar etmektedirler. Sektörde ortaya çıkan faiz oranı mevduat ve kredi faiz oranıdır. Eğer borçlanılan para üzerinden faiz giderleri, borç olarak verilen krediler üzerindeki faiz giderlerinden daha hızlı artıyorsa artan faiz oranları bankaların kar marjını düşüreceklerdir. Kredi ve mevduat faiz oranı arasındaki fark mark-up fiyatlamasının doğal sonucudur.¹¹⁰ Özellikle 1990 yıllarda faiz oranlarının volatilitesi aşırı artmış ve bu da bankaların faiz riskini önemli ölçüde arttırmıştır.

2.1.2.1.2. Döviz Kuru Riski

Döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanan risklerdir. Ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değer yitirmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların birbiri arasındaki değerlerinden meydana gelen değişimler sonucunda uğranılacak zarar olarak adlandırılabilir.¹¹¹ Bu durum bir bankanın

---

¹¹⁰ Faruk Çolak, ve Aslan Yiğidim, **Türk Bankacılık Sektöründe Kriz**, İstanbul: Nobel Yayın, 2001, s.43

¹¹¹ Mandacı, a.g.m., s.71

aktifinde ve pasifinde aynı tutarda ve cinsten para bulunmaması durumunda ortaya çıkmaktadır.

Ulusal paranın yabancı paralar karşısında değer kazanması durumunda aktifte fazlası olan banka, aynı döviz cinsi için daha az ulusal para elde edeceği için zarar, pasifte fazlası olan banka aynı borcunu daha az ulusal para ile ödeyerek kapatacağı için kar elde edebilir. Ulusal paranın değer yitirmesi durumunda tam tersi olacaktır. Aktif fazlası olan banka net kar; pasif fazlası olan banka zarar edecektir. Döviz kur risk oranı: döviz üzerinden varlıklar/döviz üzerinden yükümlülükler olarak formüleştirebiliriz.¹¹²

Ulusal paranın devamlı değer yitirdiği durumda, aktif döviz varlıkları pasifteki döviz borçlarını geçiyorsa pozisyon fazlası, pasifteki borçlar aktifteki varlıkları geçiyorsa pozisyon açığından bahsedilir. Türkiye’de de uzun yıllardır Türk lirası değer yitirmektedir ve bankaların döviz yükümlülükleri fazladır. Pozisyon fazlası ve açığı olduğu durumlarda ulusal paranın değer kazanması ve kaybetmesi durumlarına göre bankaların kar ve zarar durumları değişmektedir. Banka bilançosunda eğer açık pozisyon fazlası var ise, döviz kuru düştüğünde banka zarar tersi durumda kar elde edecektir.¹¹³

Ulusal paranın aşırı değerlenme sürecine girdiği bir ekonomide bankaların fon kaynaklarının yabancı para cinsinden oluşturmaları, dışsal bir gelişmenin bankaların finansal yapısını belirlemedeki açık örneğidir. Türkiye’de 2000 yılı istikrar programından sonrada TL aşırı değerlenmiş, bankalar dolar cinsinden borçlanmış, fon kullanımlarını ulusal para cinsinden yapmıştır. Bu durum özellikle döviz kuru değişimlerine karşı duyarlılığı arttırmaktadır. Enflasyon oranı ile döviz kuru artış oranı arasındaki marjın geniş olması net genel döviz pozisyon açıklarına neden olmaktadır.

---

¹¹² Hasan Kaval, **Bankalarda Risk Yönetimi**, İstanbul: Yaklaşım Yayınları, 2000, s.259

¹¹³ Kaval, a.g.e., ss. 252-253

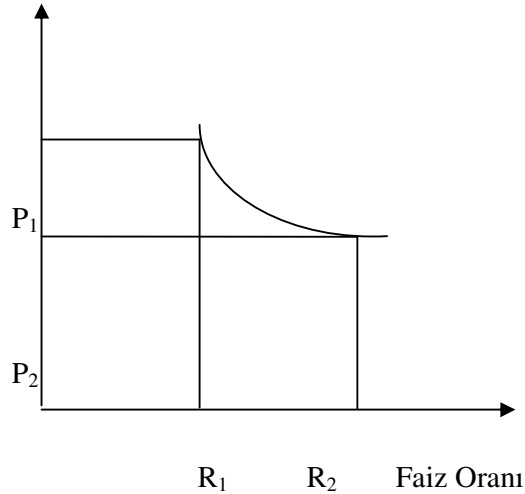
2.1.2.1.3. Menkul Kıymet Fiyat Riski

Bankalar elindeki buldukları fonları krediler dışında belirli alanlarda kullanmaktadırlar ve bu nedenle ellerinde değişik piyasa araçları bulunur. Hisse senetleri, tahviller, özel yâda kamu kesimi borçlanma senetleri yatırım kaynaklarındandır. Faiz riskinin bir uzantısı olarak Yatırım araçlarına yapılan yatırım bankalara zarar verir. Bu araçlardan herhangi birinin ya da tamamının piyasa değerinde meydana gelen düşüş bankaları olumsuz etkileyecektir. Yatırım araçları arasında çeşitlendirmeye gitmek bu risk azaltacak olsa da tamamen riskten korunmak makro ekonomik nedenlerden mümkün olamayabilir.¹¹⁴ Özellikle Türkiye’de kamu borçlanma senetlerine cazip faiz avantajları nedeniyle ağırlık verilmesi Demirbank örneğinde görüldüğü gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Menkul kıymet fiyat riski ile faiz oranı riski arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Eğer piyasa faiz oranları yükselirse, elde tutulan yatırım araçlarının piyasa değerleri düşecek, piyasa faiz oranı düşerse, yatırım araçlarını getirisi yükselecektir.¹¹⁵

Şekil 2.2. MK Piyasa Getirisi ve Faiz Oranı İlişkisi

MK Piyasa Getirisi

¹¹⁴ Karacan, a.g.e., s.19

¹¹⁵ Kaynak: Kaval, a.g.e., s,102

2.1.2.1.4. Kredi Riski

Özellikle bankaların sunduğu kredi faiz oranlarının düşmesi sonucu ekonomideki büyümeye paralel olarak artan kredi talebini karşılamak için yoğun bir şekilde bankalar fonlarını kredi vermek için yarışır. Bu anlamda bankalar büyük riskle karşı karşı karşıyadırlar. Bankaların yaşadıkları en önemli ve temel risk kredi riskidir. Banka aktif- pasif kalemler arasındaki vade uyumsuzluğu nedeniyle zaten yaşadığı riske birde mevcut kredilerin geri ödenmemesi eklenirse, bankalar kendi borçlarını ödemekte sorun yaşamaktadırlar. Banka başarısızlıklarının da en önemli nedeni geri dönmeyen kötü kredilerdir.

Banka iflaslarının genellikle bankaların ihtiyatsız ödünç vermelerinden ve ödünç verirken farklılaşma yapmamlarından bir sonucu olarak meydana gelmektedir.¹¹⁶ Banka yatırım menkul kıymetleri genelde düşük kredi riski taşırlar çünkü genelde borçlananların büyük çoğunluğu kamu sektörü kuruluşudur. Yalnız, gelişmekte olan ülkelerde bu risk çok fazla değildir. Ülkelerdeki bankaların kredi portföylerinin küçük olması, az sayıda bilenen müşteriyle çalışılması bu riski azaltmaktadır.¹¹⁷ Kredi riski çeşitlendirmeye gidilerek ve iyi bilgi araştırması yapılarak aşılabilir. Özellikle risk, az sayıda müşteriye verilen büyük miktarda kredi yâda belirli sektöre yönelik kredi yoğunluğu ile artar.

2.1.2.1.5. Likidite Riski

Likidite riski, bankaların zamanı geldiğinde borçlarını ödeyememe durumunda ortaya çıkmaktadır. Birçok risk unsuru birbiriyle bağlantılı olduğu için özellikle likidite riskini de kredi riskiyle beraber değerlendirmek mümkündür. Özellikle bu risk kötü krediler dolayısıyla fonların bankaya geri dönmemesi durumunda ya da döviz kurunda ani değişimler sonucunda meydana gelebilir.¹¹⁸ Aynı zamanda bankalar bu durumdan kurtulmak için uluslararası finans kaynaklarından kaynak sağlayamazsa büyür.

---

¹¹⁶ Parasız, a.g.e., s.173

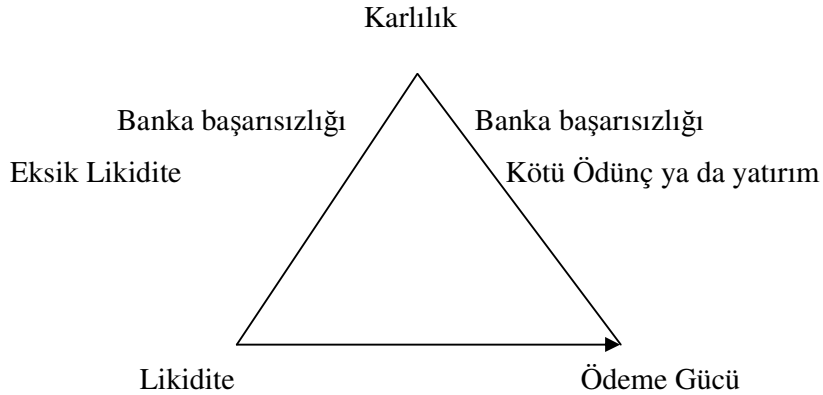
¹¹⁷ Mandacı, a.g.m., s.72

¹¹⁸ John H. Boyd and Gianni De Nicolo, "The Theory Of Bank Risk Taking and Competition Revisited", www.fdic.gov/bank/analtical/CFR/september-2004/CFRCP_2004-20_Boyd.pdf, (01.06.2006), s.29

Birçok ülkede banka mevduat sahiplerini likidite riskine karşı korumak amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Bankaların topladıkları mevduatın, ne kadarını nakit tutacakları ne kadarın nakde çevrilebilir varlıklar olarak tutulacağı kurallarla belirlenmiştir. Fakat bu tür önlemler sistematik risklerde yetersizdir.¹¹⁹

Banka bilançolarında Sermaye/Toplam aktifler oranı bankaların borçlarını ödeme gücünün bir göstergesidir. Oran yüksekse bankaların ödeme sorunu yaşamadığı belirtilebilir, çoğu zaman özellikle karlılık prensibiyle faaliyet gösteren bankalar, karlılık amacıyla likidite ve borçlarını ödeyebilme amaçlarını bağdaştırmalıdır. Banka karlılığı, likidite ve ödeyebilme gücü arasında seçim ve banka başarısızlığının yetersiz likidite ve kötü ödünç neticesinde oluşması aşağıda şekillendirilmiştir.¹²⁰

Şekil 2.3. Banka Yönetiminde Karlılık- Güvenlik Açmazı

2.1.2.1.6. Operasyon Riski

Günümüzde özellikle Otomatik Para Çekme Makinesi (ATM), Elektronik Fon Transferi (EFT), İnternet gibi alternatif bankacılık alanında gelişmelere paralel olarak arttan operasyon riski, bankaların faaliyetleri neticesinde maliyetlerinin yükselmesini ifade etmektedir. Bankalar özellikle İnternet bankacılığı kullanımından kaynaklanan dolandırıcılık durumlarından büyük zararlara uğrayabilmektedir.

¹¹⁹ Karabulut, a.g.e, s.39

¹²⁰ Kaynak: Parasız, a.g.e., s.148

Teknolojik yetersizlikler, alternatif kanalların yönetim ve denetim eksikleri operasyon riskleridir.

Şube ağının genişletme çabaları da faaliyet masraflarını artırmakta ve operasyon riski oluşturmaktadır. Örnek olarak; ABD'nin önemli bankalarından Franklin National Bank'ın yüksek faaliyet masrafları nedeniyle batması gösterilebilir.¹²¹

2.1.2.2. Ters Seçim, Ahlaki Riziko, Kamu Müdahalesi ve Kötü Yönetim

Genelde bankaların, kredi verirken önemli bir asimetrik bilgi problemi vardır. Bu durum kredi alıcılar için geçerli olsa da bankaların üstlendikleri risklerin büyüklüğüne bağlı olarak daha önemlidir özellikle gelişmekte olan ülkelerde piyasada meydana gelen dengesizlikler sonucu bankaların aşırı borçlanması ve fonlarını dağıtma isteği sonucunda müşteri ayırt etmesi zorlaşır ve ters seçim problemiyle karşılaşılır. Ters seçim, bankaların iyi müşteri kötü müşteri ayrımını sağlıklı yapamaması sonucunda tüm müşterilere yüksek faizi uygulaması sonucu ortaya çıkmaktadır.¹²² Bu durumda bankaların kapısında özellikle kötü müşteri olarak adlandırılan kesim birikir ve kredi kullanır.

Ahlaki riziko günümüzde meydana gelen krizlerin en önemli nedenleri arasındadır. Özellikle bankalar açısından mevduatlarına gelen güvenceler sonucunda, işlerin kötüye gitmesi sonucunda bedeli ödeyecek bir başkası (devlet) olduğu için riski alacak kişinin alacağı riskin ne kadar olacağını karar vermesi gereken her durum için ahlaki riziko kullanılır. Devlet tarafından verilen mevduat güvencelerinin % 100'lere ulaşması hem bankaların her türlü riski faaliyette bulunması için teşvik yaratırken, mevduat sahiplerini de yatırımlarını takip etmemeleri yönünde teşvik etmektedir.¹²³ Geri dönmeyen krediler, bankaların aktif-pasif yapısındaki uyumsuzluktan kaynaklanan riskle birleşince, kriz oluşumu için önemli bir zemin oluşturmaktadır.

---

¹²¹ Karabulut, a.g.e., s. 40

¹²² David Romer, **Advanced Macroeconomics**, The Macgraw-Hill, New York, 1996, s.378-379

¹²³ Aslan ve Süslü a.g.m, s.5

Kamunun yukarıda belirtilen müdahalesi dışında piyasaya banka oluşturarak da etkide bulunmaktadır. Kamu bankaları, özel bankaların amaçlarının yanında, sektörün gelişmesi, para arzının denetimi, devletin öncelikli alanlarına ucuz kredi temini gibi amaçları da vardır. Dolayısıyla bu bankaları kamu hizmet yükümlülüklerini yerine getirmekte, kar elde edemeyeceği riski faaliyetlere girilerek kırılabilirliği artırmaktadır. Aynı zamanda kamu bankalarında istihdam edilenler, memuriyet kurulları, ek ödemelere yönelik yasal kısıtlamalar gibi nedenlerle yenilik yapma ve maliyetleri düşürme yönelik teşvikleri daha zayıftır.¹²⁴ Devlet kaynaklı sorunlar: siyasal istikrarsızlıklar, yasal ve kurumsal düzenleme hataları, mevduat güvence sisteminin uzun süre devam ettirilmesi, iç borçlanmaya ağırlıklı olarak bankalardan sağlanması, hatalı kur çıpası uygulaması, kamu bankalarının popülist uygulamaların finansmanı haline getirilmesi, şeklinde sıralanabilir.

Bankaların kötü yönetimi sektördeki önemli kırılabilirlik unsurudur. Kötü yönetim özellikle büyük bankalar için sorun oluştururken, suistimal her alanda karşımıza çıkabilmektedir. Yukarıda belirtilen, kamu bankalarının zararları kötü yönetimler sonucudur. Fakat yönetim bozukluğunu sadece bu anlamda ele almamak gerekmektedir. Özellikle devletin güvencesindeki banka yöneticileri, şeffaf olmayan eksik denetleme sonucunda risk unsuru oluşturmaktadırlar.

Kısacası, bankalar devlet güvencesi altında yâda yanlış yönlendirilen piyasa uygulamaları çerçevesinde riski projeleri destekleyerek ekonomiyi krize sürüklerler. Yanlış yönlendirilen uygulamalar derken, özellikle IMF kredileri sonucunda maliyetli yapısal düzenlemeler yapılmaması sonucunda oluşan riskli faaliyetler kastedilmektedir.

2.1.2.3. Sektörde Yoğun Rekabet

Rekabet özellikle, finansal piyasaların uluslararası boyut kazanmasından sonra artış göstermiştir. 90'lı yıllarla beraber, gerek faaliyet kolları, gerek coğrafi genişlemeler üzerindeki sınırlamaların gevşetilmesi ile ulusal firmalar kendilerini dış rekabetin içinde bulmuşlardır. Bankalar piyasa rekabeti içinde yok olmamak için

---

¹²⁴ Metin Toprak ve Osman Demir, Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar, Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:2 Sayı:2, (Ekim, 2001), s.7

uluslararası bankalarla birleşme yâda yardım alma politikası içinde uluslararası müşterilere ulaşmışlardır. Rekabetin piyasalar açısından en olumsuz yanı, küreselleşme beraber artan dünya fon ihtiyacının karşılama yarışı içinde riskli faaliyetlere girişiliyor olunmasıdır. Rekabet ortamıyla sıkışan bankalar, fon kaynaklarını kullandırmak için daha az araştırma daha çok risk politikası içinde piyasada yaşanabilecek krize de zemin hazırlamaktadırlar. Özellikle içsel denetim ve kontrol mekanizmalarının bu anlamda önemi büyüktür.

Gelişme yolundaki ülkelerde faaliyet gösteren bankalar, hazırlıksız ve gerekli düzenlemeler yapılmadan gerçekleşen serbestleşme ile beraber rekabet ortamında başarılı olamayıp, riskli faaliyetlere girişmeyi tercih etmişlerdir. Çünkü uluslar arası boyutta birleşmeye gidebilecek güçlü sermaye yapıları mevcut değildir.¹²⁵ Aynı zamanda rekabetle beraber bankaların diğer mali kurumlar karşısında bilançoları küçülürken, faaliyet alanları genişlemiştir.

2.1.2.4. Tesadüfî Çekme Riski

Mevduat sahiplerinin likidite tercihlerinde tüketim yönünde ani ve tesadüfî bir değişimin bankacılık krizlerinin önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Bu yaklaşım literatürde tesadüfî çekme riski olarak adlandırılmaktadır.

Modelin önemli varsayımları; ajanların mevduat bulundurmamak yerine, tüketime kayacakları zamanın ani, beklenmedik bir zamanda olması ve bankaların aktif-pasif vade uyumsuzluğu nedeniyle önce gelen önce hizmet alır kuralı gereğinin uygulanması; ayrıca çekilen mevduatın tamamen tüketim yönlü harcandığı bir başka bankaya yatırım olarak girmediği şeklinde sıralanabilir.¹²⁶ Model, Diamond ve Dybvig tarafından ortaya atılmıştır. Diamond ve Dybvig, tesadüfî çekimin güneş lekeleri, kötüye giden makro ekonomik yapı gibi birçok nedenle başlayabileceğini belirtmiş bu alanda yapılan araştırmalara da öncü olmuşlardır. Banka sözleşmeleri

¹²⁵ Gerald P.Dwyer JR. ve RW Hafer, "Bank Failures in Banking Panics: Risky Bank or Road Kill?", www.frbatlanta.org/file/egoncydocs/mpo113.pdf, (12.24.2005), s.35

¹²⁶ Karabulut, a.g.e., s.50

diğer finansal sözleşmelere göre daha az istikrarlıdır ve mevduat sigortasının olmadığı durumda bankalar para çekimlerine daha yatkındır.¹²⁷

2.1.2.5. Bankacılık Sisteminde Kamu Ağırlığının Yüksek Olması ve Denetim Yetersizliği

Denetim, bir işin olması şeklinde yapılıp yapılmadığının kontrolüdür. Denetim, iş bitiminde gözden geçirilecek statik bir yapıda olmayıp, iş yapılırken her aşamasında ortaya çıkan gelişmelerin, ortaya çıkan sorunların giderilmesini sağlayan bir süreçtir. Denetlenmeyen yâda eksik denetlenen sistemler zamanla etkinliklerini kaybederler. Özellikle bankalar açısında kredi verme aşamasında önemli bir denetim mekanizmasının olması gerekmektedir. Son yıllarda yaşanan bankacılık krizlerinde bankaların, denetimsiz kredi vermelerinden kaynaklanan sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Sektörde etkin bir denetimin olması için, denetim elemanlarının yeterli bilgi, teknik donanım ve sayıca yeterli olması gerekmektedir. Ayrıca, denetimi etkisizleştirecek yasal ve siyasal engellerin kaldırılması ve yolsuzluklara yönelik cezaların caydırıcı boyutta olması gerekmektedir. Bankacılık sektöründe kamu ağırlığının yüksek olması, dolaylı kredi kullandırma konusunda, kamu siyasi otoritelerin yönlendirmelerine uygun işlemesi üst düzey yöneticilerin banka uygulamalarını kişisel çıkarları doğrultusunda kamu desteğini alarak kullanma sonucunu doğurmaktadır. Türkiye’de kamu bankalarının 25 milyar dolar görev zararları, yolsuzluk söylentileri, TMSF bankalarının önceki sahiplerinin bu anlamda yargılanması sektörde denetim eksikliğinin birer göstergeleridir.¹²⁸

Düzenleme ve denetleme otoriteleri açısından krize müsait ortam hazırlama olasılığı bulunan hususlar aşağıdaki şekilde belirtmek mümkündür.¹²⁹

---

¹²⁷ D.W. Diamond and P.H. Dybvig, Bank Runs, Deposit Insurance and Liquidity, **Journal of Political Economy**, Vol.91 NO:3, (1983), ss. 401-403

¹²⁸ Toprak ve Demir, a.g.m., s.11

¹²⁹ İpeker, a.g.m., s.19

1. Bankaların iç kontrollerinin gerekliliği ve yeterinde anlaşılmamış olması,
2. Risk yönetimin ve risk kültürünün bankacılık faaliyeti açısından öneminin yeterince anlaşılmamış olması,
3. Değişen piyasa koşulları içinde uygulanan eski yöntemlerin değiştirilmesinde geç kalınması,
4. Ülke içi denetim ve düzenleme otoriteleri arasında yeterli bilgi akışının, paylaşımının ve koordinasyonun olmaması,
5. Uluslararası denetim ve düzenleme otoriteleri arasında yeterli bilgi akışının ve paylaşımının olmaması.

Bankalar üzerinde devlet müdahalesi, faiz oranlarının belirlenmesi ki bu genelde nominal faiz oranına tavan konulması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durum tasarruf ve yatırım kararlarında bozucu ters etkiler yaratmaktadır. Devlet borçlanma senetlerinin piyasa faiz oranından daha düşük oranlarda satılması, yasal olarak belirlenen likidite bulundurma yükümlülüğünün sınırlarının zorlanması, zorunlu karşılık oranlarının değiştirilmesi (Yüksek minimum karşılık oranları) şeklinde ki uygulamalar diğer kamu müdahale örnekleridir. Bu şekilde uygulamalar finansal baskı olarak isimlendirilmektedir.¹³⁰

2.1.2.6. Bankaların Zayıf Mali Yapıları

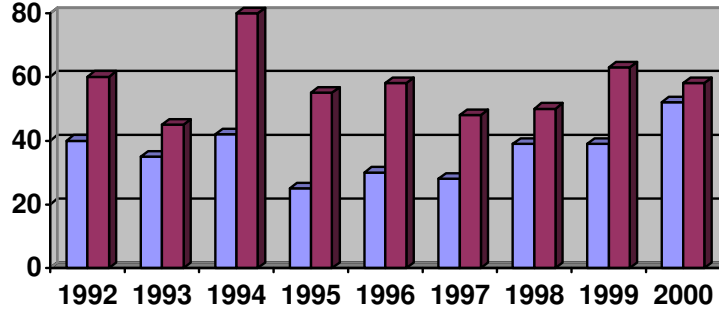
Bilindiği gibi Türkiye’de 1994 yılında 3 bankanın bankacılık işlemi yapmasının durdurulması ve mevduat kabul izninin kaldırılması ile sonuçlanan panik, bankacılık kesiminin önemli ölçüde mevduat çekişlerine, çekilen mevduatın büyük bankalara ve Devlet İç Borçlanma senetlerine, ardından da dövize yönelmesine neden olmuştur. Yetersiz öz kaynak ve aktif getirisiyle hareket eden mevduat bankaları, sistemin % 50 sinden fazlasını oluşturuyorsa sistematik krizin önemli bir nedeni olmaktadır.¹³¹

---

¹³⁰ Necat M. Coşkun, “Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri”, **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt.3, Sayı.2, 2001, s. 46

¹³¹ Delikanlı, a.g.m., s.76

Grafik 2.2. Aktif Öz Kaynak Getirisi Yetersiz Banka Sayısı Ve Bu Bankaların Aktif Büyüklüğü İtibariyle Sektördeki Payının Gelişimi

■ Özkaynak Getirisi yeterli Olmayan Mevduat Bankalarına Ait Aktiflerin Sektördeki payı
■ Aktif Getirisi Yeterli Olmayan Mevduat Bankalarına Ait Aktiflerin Sektördeki Payı

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1995-2000 verilerinden hesaplanmıştır.

Bir bilançonun aktif toplamından yükümlülükleri düşüldükten sonra ki kısmı öz kaynağı verir. Öz kaynak, ödenmiş sermaye, yedek akçe, dağıtılmayan kar ve varlıkların değer artışından oluşmaktadır. Öz kaynağı güçlü olan bankanın piyasa riskine karşı direncide yüksek olur. Öz kaynak/toplam aktif oranının düşük olduğu yıllarda bankalar zararlarla karşılaşmaktadır. Toplam aktiflerin yapısında bankaların sağlamlılığı açısından önemli bir göstergedir. Menkul değerlere cüzdani, krediler oranının yüksek olması bankaların asli görevlerini yerine getirdiğinin bir anlamda aktif kalitesinin göstergesidir. Aktif yapısı konusunda aşağıdaki şekil Türkiye’de bankacılık sektörünün durumunu göstermektedir.

Tablo 2.5. Türkiye’de Bazı Göstergelerin Toplam Aktiflere Oranı (%)

	Öz kaynak	Ödenmiş Sermaye	Mevduat	Kredi	Menkul Değ Cüz.	Kar/Zarar
1990	9,1	3,6	61,0	45,0	11,0	2,2
1991	8,9	4,0	62,5	40,5	12,9	2,0
1992	9,0	3,7	59,5	39,2	11,8	2,4
1993	9,3	3,7	54,7	38,0	11,3	2,7
1994	8,9	3,6	67,8	35,6	11,7	1,9
1995	9,2	3,3	69,2	39,0	10,9	2,7
1996	8,9	3,2	72,5	40,3	16,4	2,8
1997	9,1	4,3	68,5	43,2	14,2	2,5
1998	8,7	4,3	68,5	35,0	15,5	1,9
1999	5,2	4,3	99,9	26,2	17,7	-1,0
2000	6,4	5,0	67,6	28,5	11,9	-3,3

Kaynak: www.tbb.gov.tr ve www.tcmb.gov.tr

Özelikle bankacılık sektörü yapısal bazda izlendiğinde, hem Asya krizi öncesi hem de diğer birçok krizde bankaların yabancı piyasaya borçlarının arttığı gözlenmiştir. Özellikle yabancı para cinsiden bankaların bilânçolarında bulunan borçlar, önemli bir risk oluşturmaktadır. Piyasa içerisinde özellikle mali yapıları zayıf bankaların fazla sayıda bulunması diğer bir önemli risktir. Küçük bankalar bir anlamda mali yapıları zayıf bankalar, yeni donanımları zayıftır, yeterli Ar-Ge faaliyetinde bulunmazlar gerekli bilgileri toplayamazlar, işbölümü ve uzmanlaşma eksiktir. Müşteri ve hizmet çeşitliliği az, risk dağıtımları zayıftır. Dalgalanmalara karşı yeterli direnci gösteremezler. Devletin sektöre karşı uyguladığı politikalar karşısında direnme güçleri azdır.¹³²

Çok şubeli bankacılığın varlığı ile coğrafi kısıtlamaların bulunmaması bankaların risklerini ülkede bölgeler ve sektörler arasında dağıtma olanağı sağladığından bankacılıkta riski azaltıcı bir görev görmektedir. Bu durumda finansal sistemde

¹³² Parasız, a.g.e., s.118

bankaların, banka iflasları ve krizlerine karşı daha dayanıklı olmasını sağlamaktadır.¹³³

2.2. KRİZE KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Özellikle 1990'lı yıllarda artan sayıda bankacılık krizleri sonucunda hem reel sektör hem de kamu sektörü üzerinde maliyetleri yükselmiştir. Bu nedenle bankacılık krizlerinin çözülmesi ve bir daha ortaya çıkma olasılığının azaltılması için birçok çözüm önerileri sunulmuştur.

Bankacılık krizlerinde uygulanacak politikalar, ülkenin ekonomik özellikle finansal koşullarına ve düzenleyici otoritenin davranışlarına bağlıdır. Kriz çözüm önerilerine çeşitlilik taşımaktadır. Nisan 2001 Türkiye Bankalar Birliği bankacılık ve araştırma Grubunda Meksika ve Kore Deneyimleri karşılaştırılırken bankacılık kriz çözümünde izlenebilecek aşamalar şöyle sıralanmıştır:¹³⁴

1. Sistemik risklerin önlenmesi
2. Kriz yönetim biriminin oluşturulması
3. Bankacılık sistemin zararlarının tespiti ve ödeme gücünün yeniden sağlanması için gerekli stratejinin oluşturulması
4. Bankaların kötü aktiflerinin satın alınması
5. Bankanın yeniden sermayelendirilmesi
6. Verimsizleşen aktiflerin yönetimi
7. Bankacılık düzenleme ve denetim sisteminin güçlendirilmesi

Goldstein ve Turner'a göre, bankacılık krizlerine karşı politika seçenekleri olarak; sektördeki oynaklığı azaltmak, kredi patlamalarına, varlık fiyatlarında çöküş ve özel sermaye akımlarında ani dalgalanmalara karşı savunma yapmak, likidite, vade ve para uyumsuzluğuna savunma mekanizması geliştirmek, hükümete müdahalelerini ve bununla ilişkin kredilendirmeyi azaltmak, muhasebe, kamuya

---

¹³³ Karacan, a.g.e., s. 61

¹³⁴ TBB Araştırma Grubu Raporları ,(Nisan 2001) ,“Bankacılık krizlerinin Çözümü ve Banka Yeniden Yapılandırmasında İzlenen Temel politika Ve Uygulamalar, Meksika Ve Kore Deneyimlerinin Karşılaştırılması”, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/MeksikaKore.pdf> , (20.01.2007), s.2

açıklama ve yasal çerçeveyi güçlendirmek, banka sahipleri, yöneticileri, alacaklıları ve denetçileri için teşvikleri iyileştirmek ve kambiyo sisteminin bozucu etkisini önlemek şeklinde alternatif çözümler geliştirilmiştir.¹³⁵

Kriz sonrası alınacak ilk önlem krizin yayılmasının önlenmesi ve sisteme olan güvenin yeniden tahsis edilmesidir. Krizin sistemin tamamına yayılması önlendikten sonra kriz yaşayan bankaların yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu amaçla da özellikle kriz yönetim birimlerinin oluşturulması, bankacılık düzenleme ve denetim sistemlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bankacılık sektörü içindeki düzenlemeler önem taşıdığı gibi söz konusu stratejileri uygulayacak hükümetlerin idari gücüne, zamanlamasına ve sosyal ve politik faktörleri de içermek üzere yapacağı reformların başarısına bağlı olarak izlenecek süreçte bankacılık sistemi yeniden etkin olarak çalışır hale gelebilecektir. Genel olarak Bankacılık krizine karşı uygulanabilecek önlemleri beş başlık altında toplayabiliriz:

1. Son Borç Mercii
2. Mevduat Sigortası
3. Regülasyon ve Denetleme
4. Erken Uyarı Sistemi ve Bankaların Derecelendirilmesi
5. Serbest ve Dar bankacılık

2.2.1. Mevduat Sigortası

Mevduat sigortasının işlevi yangın, kaza sigortası gibi risk koruma araçlarından farklıdır. Diğer sigorta sisteminde riskler bir havuzda toplanırken, mevduat sigortasında bankacılık krizi riskini azaltmaktadır. Mevduat sigortası, banka hücumlarında önemli bir rol oynayan ilk gelen önce hizmet alır olgusunu ortadan kaldırarak, sistemi krizden korumaktadır. Özel ya da kamusal sigorta sistemi hesap sahiplerine mevduatlarının batmayacağına ilişkin garanti vermektedir.¹³⁶

---

¹³⁵ Eser ve Çolak, a.g.m., ss. 31-32

¹³⁶ Karabulut, a.g.e., s.62

Calomiris ve White 'a göre mevduat sigortası bankacılık düzenlemelerinin ortak karakteristiği olana kadar tamamen bir Amerikan Fenomenidir. Amerikan bankacılık sisteminin bankacılık paniklerine ve iflaslara açık olan küçük ve bölgesel bankacılık yapısı mevduat sigortası ihtiyacı doğurmuştur. Amerika'da uygulanan mevduat sigorta sistemi dünyada ki ilk uygulanan sigorta sistemi değildir. Bankacılık sistemini kapsayan ilk örnek, 1924 yılında Çekoslovakya'da kurulmuş karmaşık bir kredi ve mevduat sigorta sistemidir. Bu sistemde iki özel fon kurulmuştur; Özel garanti Fonu bankaların o dönemde Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan zararları kapatmak için oluşturulmuştur. Fona devlette katkıda bulunuyor zarar eden bankaları fondan para alıyorlardır. İkinci fon ise; Genel Garanti Fonudur. Fonun amacı, mevduatın güvenilirliğini artırarak tasarrufları teşvik etmek ve bankacılık sisteminin daha iyi çalışır hale getirilmesini sağlamak olarak belirtilebilir. Bütün bankacılık sistemini kapsayan ikinci örnek ise, 1934 yılında A.B.D Federal Saving and Loan Insurance Corporation (FSLIC) Federal Tasarruf ve Borç Kurumu bir yana bırakılırsa 1960 yılında Türkiye' de kurulan bankalar Tedrici Tasfiye Fonu bütün bankacılık sistemini kapsayan sistem olarak kurulmuş sistemler arasında üçüncü sırayı almaktadır.¹³⁷ Mevduat Sigorta Sistemi, diğer büyük endüstrileşmiş ülkelerden Kanada'da 1967'de Japonya'da 1971'de İngiltere'de 1979'da kurulmuştur.

Mevduat sigortası, mevduatları belirli risklere karşı sigortalamaktan ziyade; sigortalı bir kurumun mevduat yükümlülüklerinin arkasına çoğunlukla bir kamu kurumu tarafından konulan kredidir. Mevduat sigorta kurumları müşterilerin ihraç ettikleri mevduat sözleşmelerini belirli bir miktara kadar garanti etmektedir. Bu bağlamda, mevduat sahipleri tasarrufları için daha az risk primi talep edecek, bankalar daha düşük kredi faizi uygulayacak ve böylece yatırımlar artacak, ekonomi büyümeyi teşvik edecektir. Aynı zamanda sigorta sistemi büyük bankaların devlet bankaları ile rekabet edebilme imkânını getirmektedir. Sistemin uygulanmasında birçok farklı yaklaşım vardır. Mevduat sigortası sisteminin en iyi uygulama, uygulama yöntemleri uygulamadan sapmalar tabloda özetlenmiştir:

---

¹³⁷ Karacan, a.g.e., s.117

Tablo 2.6. Mevduat Sigorta Sistemi Uygulama Yöntemleri

En iyi Uygulama	En iyi Uygulamadan Sapmalar	Çözülmesi Gereken Konular
1. Teşvik* sorunlarından kaçınılması	Organizasyonel sorunlar, ahlaki risk ve yanlış seçim	Hangi teşviklerin daha iyi olduğu ve yasa ile yönetmelik çerçevesinde nasıl ele alınacakları
2. Sistemin yasa ve yönetmeliklerde açıkça tanımlanması	Sistemin kapalı ve belirsiz olması	Şeffaflık ve açıklığın sağlanması amacıyla yasa ve yönetmeliklerin Nasıl değiştirileceği
3. Gözetim otoritesine acil çözümler sağlayabileceği bir sistemin sağlanması	Denetleyicinin sorunları geç çözmesi veya hiç çözmemesi	Çözümlerin zorunlu mu yoksa isteğe mi bağlı olacağı
4. Gözetim otoritesinin zor durumdaki mevduat kurumlarına acil olarak el atabilmesi	Dayanma gücü: tasfiye edilmesi gereken bankaların faaliyetlerine devam etmesi	Kapatma politikalarının türleri ve önemi. Mevduat Sigorta Kurumu'nun dahil edilip edilmeyeceği
5. Kapsamın düşük tutulması	Kapsamın yüksek, hatta tam olması	Hangi tür kuruluşların MSS'ye dahil edilecekleri ve hangi mevduatların kapsama alınacağı, kapsamın uygun seviyesi
6.Üyeliğin zorunlu tutulması	Üyeliğin isteğe bağlı olması	Yanlış seçimlerden nasıl kaçınılacağı
7. Mevduatların derhal ödenmesi	Ödemelerde gecikmeler olması	Acil ödemelerin nasıl etkileneceği
8. Likiditeyi güçlendirmek amacıyla yeterli fon kaynaklarının sağlanması	Mevduat Sigorta Sistemi (MSS)'nin yeterli fonlanamaması veya ödeme gücünün olmaması	MSS'nin fonlanan mı yoksa ex-post bir sistem mi olacağı, birikmiş fon ve primlerin uygun seviyesi, devletten yedek fonlama sağlanıp sağlanmayacağı
9.Riske ayarlı primler	Düz oranlı primler	Primlerin riske göre nasıl belirleneceği
10.Faydalı bilginin düzenlenmesi	Etkin olmayan bilgi	Denetleyicilerin ne tür bilgiye ihtiyaç duydukları
11. Uygun bilgilendirmenin yapılması	Az veya yanlış yönlenebilir neden olan bilgilendirme	Hangi konuda ne zaman bilgilendirme yapılacağı
12. Bağımsız ama sorumlu bir Mevduat Sigorta Kurumunun kurulması	Siyasi müdahale ve sorumluluktan yoksun olmak	Mevduat Sigorta Kurumunun ve yönetim kurulunun siyasi müdahaleyi önleyecek şekilde ancak sorumluluk almayı teşvik edecek şekilde nasıl düzenleneceği
13. Bankacıların yönetim kurulunda olmayıp sadece danışma kurulunda görev almaları	Bankacıların yönetimde olmaları	Çıkar çatışmalarının en iyi nasıl çözümleneceği
14. Denetim Otoritesi ve Merkez Bankası ile yakın ilişkiler sağlanması	İlişkilerin zayıf olması	MSS'nin maliyetlerini artıracak derecede Merkez Bankası politikalarının zayıf olması, bilginin paylaşılması
15. Bankacılık sisteminin sağlamken açık ve sınırlı MSS'nin uygulanması	Sistemin zayıfken başlaması sonucu iflasların önlenmesi için kapsamın yüksek tutulması	MSS'nin uygulamaya konması için bankacılık sorunlarının nasıl çözümleneceği

* Teşvik terimi ile otoritenin mali sistemin sağlığını ve güvenilirliğini korumaya yönelik alacakları önlemler ifade edilmektedir.

Kaynak: Burçak Tülay, Melike Alparşlan ve Pelin Ataman Erdönmez, "Mevduat Sigorta Sistemi'nin Çeşitli Ülkelerde ve Türkiye'de Uygulanması", <http://www.canaktan.org/ekonomi/ekonomi-gene/ekonomi-turkce-kaynaklar/finans-bankacilik-turkce.htm>, (16.02.2006), s.5

2.2.1.1. Mevduat Sigortasını Oluşturan Kurum

Mevduat sigorta kamu tarafından veya özel şirketler tarafından sunulabilir. Yalnız özel sektörün rezervleri sınırlı olduğu için bu tür bir yöntem kriz sürecinde kolayca çökebilir. Tarihsel olarak incelendiğinde de genelde mevduat sigorta sisteminin kamusal kurumlar tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Bu durumda yukarıda belirtilen nedeni yanında, finansal kurumların yüklenilen risklerin derecesini tam olarak ölçmek mümkün olmamaktadır. Ölçmek istese de, bankaların muhasebe kayıtlarından birçok kaydına ulaşmak durumdadır ve böyle bir yetkiyle donatılması mümkün olamayabilir.

Birçok bankacılık krizinde, merkez bankaları mevduat sigorta fonlarına likidite desteğinde bulunmuştur. Dünyada ki 66 açık ve kısmi mevduat sisteminden 55'inin bankalar battığında mevduat sigorta fonunun sigorta kapsamındaki mevduatları karşılamak için yeterli fonları yoksa hükümet fonlarına başvurabilme hakkına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Güney Doğu Asya krizinden etkilenen Kore'de 1996 kurulan Mevduat Sigorta Kurumu açık mevduat sistemine örnek gösterilebilir.¹³⁸

Gibson, özel sigorta kurumlarının tüm bankaların mevduatlarını sigortalamamasının mevduat sigortasının bütünüyle kamuya bırakılması için yeterli bir neden olmadığını ifade etmektedir. Riskleri özel ve kamusal olarak dağıtmanın daha sağlıklı olacağını ve normal iflaslarda özel sektörün daha etkin olduğunu belirtmektedir. Diomand-Dybving ise, kriz döneminde yeterli rezerv bulamamaları nedeniyle özel sigortalama sisteminin daha etkin olacağını belirtmektedir.¹³⁹

A.B.D Filipinler, Hindistan İrlanda, İspanya, Kanada ve Türkiye sigorta kamusal kurumlar tarafından sağlanmaktadır, Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Lüksemburg, İsviçre'de özel sektör organize etmektedir. Belçika, Hollanda, İngiltere, İtalya, Japonya, Norveç 'de kamu ve özel sektör ortak organizasyonu uygulanmaktadır.¹⁴⁰

---

¹³⁸ Kaoru Hosono, Hiroko Iwaki ve Kotaro Tsuru, Banking Crises, Deposit Insurance ve Market Discipline: Lesson From The Asian Crises, **RIETI Discussion Paper**, No:05-E-29, (October, 2005), s.2

¹³⁹ Karacan, a.g.e., s.120

¹⁴⁰ Tülay, Alparslan ve Erdönmez, ss.3-4

2.2.1.2. Sigortanın Kapsadığı Kuruluşlar, Miktarı ve Üyelik Sistemi

Mevduat sigortasının uygulama amacına bağı olarak kapsamında kuruluşların sayısı artırılabilir. Birçok gelişmekte olan ülkede yatırım ve kalkınma bankaları, finansman şirketleri, kredi birlikleri, tasarruf ve kredi birlikleri, mevduat sigorta sistemine dâhil edilmiştir, mevduat toplamaya yetkili tüm kuruluşların sigorta sistemine dâhil edilmesi, mevduat sahiplerini büyük bir panik durumuna karşı koruma altına alacaktır.¹⁴¹

Sigortanın kapsadığı miktar açısından özellikle limitsiz ve limitli daha farklı bir ifade ile kısmı ve %100 sigorta ayrımı yapılabilmektedir. Kısmi sigorta sistemi altında, mevduat belirli bir maksimum miktar ile sınırlanmaktadır, bu tür sistem genelde mevduatlarını tuttukları bankaların durumunu analiz etmede yetersiz kalan küçük mevduat sahiplerini korumak için geliştirilmiştir. Sistemde; Sigorta kapsamı dışında kalan mevduat sahiplerinin, mevduatlarını tuttukları bankanın durumunu analiz etme imkânları bulunduğu için bankacılık sistemi üzerinde piyasayı disipline edecek bir güç oldukları düşünülür.

%100 mevduat koruması altında küçük veya büyük bankaların tüm mevduatları sigorta altında olduğu için mevduat sahiplerinin bir banka üzerine hücum etme isteklerini elimine etmektedir.¹⁴² Bu durum özellikle kamusal destekli sağlandığında önemli bir ahlaki risk unsuru oluşturmaktadır.

Kapsadığı miktar açısından açık ve açık olmayan sigorta politikaları da uygulanabilmektedir. Bazı ekonomistler, açık sigorta sistemi yerine zımni sigorta sistemin uygulanmasının doğru olduğunu belirtmektedirler. Açık olmayan mevduat sigortası bir finansal kuruluşun iflası halinde hükümet tarafından sunulan ihtiyari bir koruma sistemidir. Açık mevduat sigortası ise, kanun veya düzenlemelerle biçimsel olarak temin edilen bir sigortadır. 1970'lerde Şili deneyiminde, Merkez Bankası ülkedeki hızla büyüyen finansal kurumları denetlemede yetersiz kalmış; buna rağmen devlet, hiçbir garanti veya sigorta uygulamasına gitmemiştir, fakat iflaslar

---

¹⁴¹ Michael Gavin and Ricardo Hausmann, a.g.e., s. 5

¹⁴² Yılmaz, a.g.e., s.91

başlayınca, iki büyük bankayı hükümet kurtarmış zımni bir garantinin anlaşılması üzerine hiçbir banka hücumu yaşanmamıştır.¹⁴³

Üyelik sistemi açısından İhtiyari bir sigorta sisteminde riskli bankaların daha fazla yaralanacağı belirtilmektedir. Çünkü ihtiyari sistemde riskli bankalar kurulan sisteme önce katılmak isteyecekler, durum iyi bankaların piyasadan dışlanmasıyla sonuçlanacaktır. Özellikle özel sektör organizasyonlu sistemlerde ihtiyari sistem uygulanmaktadır. A.B.D, Avusturya, Danimarka, Filipinler, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, Japonya, Kanada, Norveç ve Türkiye Zorunlu mevduat sigorta sistemi uygularken; İtalya, Almanya, Belçika, İspanya, İsviçre, Lüksemburg da ihtiyari sigorta sistemi uygulanmaktadır.¹⁴⁴

2.2.1.3 Mevduat Sigortasının Finansmanı

Mevduat sigorta sistemi bankalar tarafından finanse edilmektedir. İlk olarak bir sigorta fonu kurulur ve daha sonra sistemdeki bankaların sigorta fonuna periyodik prim ödemeleri yapmaları zorunlu kılınır. İkinci bir yöntem olarak ise; sistemde herhangi bir fon oluşturulmaz, eğer banka iflası meydana gelirse, önce batan bankadaki mevduat sahiplerinin mevduatları kendilerine geri ödenir, sonradan değerlendirme yapılarak, diğer ödemeler piyasadaki sağlam bankaların prim ödemeleriyle yapılır.¹⁴⁵ Örneğin, Japonya da mevduat Sigorta Kurumu (DIC).

2.2.1.4. Prim Değerlendirme Politikası

Sigorta sistemi uygulamasında primin hangi mevduatlar üzerinden alınacağı önemlidir. Primlerin tüm mevduatlar üzerinden toplanması kolaylıkla uygulanabilir. Bununla birlikte, bu uygulama sigortalı mevduatların sigortasız tarafından sübvansede edilmesi ve toplam mevduatların içinde sigortalı mevduatlar oranı yüksek olan bankaların daha kayrılmasına yol açmaktadır. Mevduat sigorta sistemi ayrıca prim oranına ve primlerin oranının sabit mi yoksa bankaların risk derecesine göre mi

---

¹⁴³ Karabulut, a.g.e., ss. 66-67

¹⁴⁴ Karacan, a.g.e. s.121

¹⁴⁵ Yılmaz, a.g.e., s.95

değişeceğine karar vermelidir.¹⁴⁶ Mevduat sigorta sistemlerinin çoğu sabit prim uygulaması ile çalışmaktadır. Bu sistemin en önemli dezavantajı sağlıklı kuruluşlarla riskli kuruluşların aynı primi ödemesinden kaynaklanan rekabete bozucu etkisidir. Bu problemin üstesinden toplanan primlerin bankaların aldıkları risk seviyesine dayanılarak gelinebilir. Riske dayalı primlerin en önemli avantajı, riskli sermaye yapısına sahip bankaların verme eğiliminde oldukları yüksek faizin yüksek primlerle engellenmesine imkân sağlanmasıdır. Ayrıca açıklanan risk kategorilerde banka mevduat sahiplerin banka seçiminde önemli rol oynayacaktır.¹⁴⁷

Riske göre prim sisteminde iki temel metoda göre hesaplanmaktadır. Sermaye yeterliliği ve denetleme rating'i. A.B.D. 1994 yılında riske dayalı prim uygulamasına başlamıştır. En iyi denetim ratingine sahip olan ve sermaye rasyosu iyi olan bankalar prim oranı toplam mevduatın % 0,23 oranına karşılık en kötü denetim ratingine sahip ve sermaye rasyosu iyi olan bankalar için prim oranı toplam mevduatın %0,31 olarak belirlenmiştir.¹⁴⁸

2.2.1.5. Mevduat Sigorta Sisteminin Eleştirisi

Bankacılık krizlerinin yaygınlaşmasıyla alınan önlemlerden mevduat sigorta sistemi, krizleri önlemesinin yanında özellikle % 100 koruma duvarı içinde krizleri tetikleyici de olabilmektedir. Özellikle devlet destekli mevduat sigorta sisteminin ahlaki riziko, ters seçim ve vekil maliyeti şeklinde sıralabilen önemli soruna yol açtığı belirtilmektedir.

Mevduatlar üzerindeki devlet garantisi ve yetersiz denetim ve düzenleme bankacılık sektöründe ciddi ahlaki tehlike problemi ortaya çıkarmaktadır. Özellikle yüksek garanti altında banka sahiplerinin, yöneticilerinin, mevduat sahiplerinin bankanın sağlamlığı konusunda daha az hassas olmaları durumunda ahlaki riziko ortaya çıkmaktadır. Bu durum altında bankalar, banka bilânçolarına ters düşecek davranışlarda bulunabileceklerdir.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Samuel H. Talley ve Igracio Mas, "Deposit Insurance in Developing Countries," Policy, Research, and External Affairs, **World Bank Working Paper**, No.548, (November, 1990), s.192

¹⁴⁷ Karabulut, a.g.e., s.65

¹⁴⁸ Karacan, a.g.e., s.126

¹⁴⁹ Yılmaz, a.g.e., s.98

Özellikle mevduat sigorta sisteminde “Too big to Fail” politikasının sistemdeki riskleri azalmak yerine ahlaki riziko ortaya çıkararak arttırdığı belirtilmektedir. Bu politika batmayacak kadar büyük olma, ekonomi literatürüne 1984 yılında ABD’de Continental illionis Bank (CIB)’ın kurtulmasından sonra girmiştir. Görünür bir mevduat sigorta sistemi bulunmamasına rağmen büyük bir banka sistemi bozmaması için kurtarılmak durumunda kalmaktadır.¹⁵⁰ Risk unsuru iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bu politikanın varlığının banka sahiplerinin aşırı risk almalarına sebep olduğu ileri sürülmektedir. İkincisi ise, mevduat sahipleri banka seçiminde gerekli özeni göstermemektedirler. Belli tutara kadar mevduatları sigortalı ise, hangi bankaya gittikleri değil, mevduatlarının ne kadar gelir getirdiği önemlidir.

Akerlof-Romer, ahlaki rizikonun bir başka türünü yağma olarak ifade etmektedirler. Yazara göre, muhasebe sistemi yetersiz, yasal düzenlemeler gevşek, düşük cezalar sahiplerinin firmalarını kendi yararlarına suiistimali ve firmaları da borçlarının ödememek yönünde teşvik ediyorsa kar sağlamak amacıyla iflas etmek ya da zor duruma düşmek yaygınlaşacaktır. Kar için batma en yaygın biçimde hükümetin bir firmanın borçlarını garanti etmesi halinde meydana gelmektedir.¹⁵¹

Tersine seçim, en yüksek riske sahip bankaların mevduat sigortası avantajı daha fazla yararlanmaları ile ortaya çıkar. Mevduat sigortası avantajından yararlanarak, sorunlu bankaların yöneticileri piyasa faiz oranının biraz üzerinde bir faiz oranı teklif ederek yeni mevduatları kolayca kendilerine çekebilirler ve böylece küçük tasarruf sahiplerinin mevduatlarını sağlam bankalar kadar kolaylıkla elde ederler, çünkü mevduat sahiplerinin kaybetme riski yoktur.¹⁵²

Vekil maliyeti, mevduat sigortası varlığı altında, bankacılık sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumlu olanların vekili olarak politik baskıların altında regülasyonları uygulamak ve bankaları gözlemlemek konusunda vergi ödeyenlerin aleyhine olacak şekilde, daha az istekli olmaları durumunda ortaya çıkar.

---

¹⁵⁰ Aslı Demirgüç Kunt and Enrica Detragiache, “Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability?”, www.wb-cu.car.chula.ac.th/papers/worldbank/wps2247.pdf, (17.02.2007), s.24

¹⁵¹ Karacan, a.g.e., s.124

¹⁵² Yılmaz, a.g.e., s.101

2.2.2. Son Borç Mercii

Bankacılık krizlerinin önlemesi için oluşturulabilecek önemli güvenlik araçlarından biri de merkez bankası son kredi mercii fonksiyonudur, özellikle mevduat sigorta sisteminin olmadığı sistemlerde bu politika bankacılık krizlerini önlemede en önemli araç haline gelmektedir. Merkez bankasının son kredi mercii işlevi, kriz zamanlarında para talebini karşılamada merkez bankasının sorumluluğunu ve bu nedenle para stokunda paniğin uyardığı daralmaları önlemesini ifade etmektedir.¹⁵³ Bankalar özellikle kriz anında varlıklarını nakde çevirmek zorundadırlar, bu nedenle merkez bankasının gücüne ihtiyaç duyarlar.

Thornton ve Bagehot, merkez bankasının bankalara likidite sağlamanın kısa dönemli olması gerektiğini uzun dönemli bir müdahalenin sterilize edilmesini savunmaktadırlar. Bunun yanında bu politikanın, banka krizin yaygınlaşma döneminde yapılması gerektiğini, belli bankaları kurtarmak açısından yapılmaması gerektiğini belirtmektedirler. Piyasaya ne kadar likidite sürüleceği ve kimlere borç verileceği konusunda ise paniği durdurmak için ne kadar gerekli ise miktarın büyüklüğüne bakılmadan müdahalenin sürdürülmesi gerektiği ve sağlam teminat veren tüm kurumlara borç verilmesinin doğru olacağını belirtmiştir.¹⁵⁴

Merkez bankası, son kredi mercii fonksiyonunu iki şekilde yerine getirebilmektedir. Reeskont penceresi ve açık piyasa işlemleridir. Üçüncü bir yöntem olarak bankaların elindeki varlıkları krizin bitiminde tekrar geri almak koşuluyla merkez bankasına repo yoluyla satmak şeklinde de olabilir. Bankalar panik bittiğinde ya da iflasa girdiklerinde merkez bankasına verdikleri varlıkları geri satın almak zorundadırlar. Birincisi, açık piyasa işlemlerinin yapılmasına olanak sağlayan geniş, çeşitli ve derinliğe sahip finansal piyasaların gelişmesinden önce de bu merkez bankasının başlıca aracı idi. İkinci ise, yardımın baskı altındaki münferit sektör ya da kuruma daha açık ve kesin bir şekilde yönelmesini sağlar. Eğer Merkez Bankası krizin niteliği veya piyasadaki oyuncuların ödeyebilirliği hakkında piyasadan daha iyi ve zaman açısından uygun bilgiye sahipse reeskont yöntemi ile yardım açık

¹⁵³ Karacan, a.g.e., s.108

¹⁵⁴ Edward J.Kore ve Aslı Demirgüç-Kunt, Deposit Insurance Around The Globe Where Does It Work?, www.nber.org/papers/m8493, (27.03.2006), ss.20-21

piyasa işlemlerinden daha belirleyici olabilir.¹⁵⁵ Merkez Bankası yardımının reeskont penceresi politikasıyla yapılması durumunda yardımın miktarı sektörün ihtiyaç duyduğu miktarla birebirken, merkez bankası yardımının açık piyasa işlemleri yoluyla yapılması durumunda likidite yardımı sektörün ihtiyaç duyduğu miktardan ya düşük yada fazla olacaktır. Bu durumda ekonomide durgunluk ya da enflasyon gibi olumsuz sonuçlar da doğabilecektir. Bununla birlikte merkez bankası bir kriz sırasında finansal sisteme kredi vermek yoluyla iç kredi hacmini genişletirse bu tür politika yüksek enflasyon beklentisi ve yüksek faiz oranları ile devalüasyon şeklinde sonuçlanabilir. Yüksek faiz oranları ve devalüasyon hem bankaların hem de firmaların nakit akışlarını ve bilançolarını olumsuz olarak etkileyecek ve böylece bankacılık krizinden sonra oluşan ortamı yok etmek daha zor olacaktır.¹⁵⁶

Finansal istikrarın fiyat istikrarı gibi bir kamusal mal olduğunu ve her ikisi de karşılıklı birbirine bağımlı bulunduğundan merkez bankalarının her iki hedefi de gözetmelerinin gerekli olduğunu belirtilerek; finansal istikrar için önemli olan merkez bankasının son kredi mercii fonksiyonu için ilkeleri aşağıdaki sırayla açıklanabilir:¹⁵⁷

İlk olarak; bankaların varlıklarını tahsis etmeden her türlü çarenin aranmasıdır, bu anlamda öncelikle büyük pay sahiplerine destek sağlanmalı, bu yol yetersiz kalınca bankanın fonları için hisselerinin bir kısmının ya da tamamının alınması fiyatı düşük bile olsa teşvik edilmelidir.

İkinci olarak, merkez bankasının görevi özel pay sahiplerine kamusal bir destek sağlamak değildir, eğer destek sağlanırsa, bu destek öyle yapılandırılmalıdır ki zararlar öncelikle pay sahiplerine giderken yararlar da merkez bankasına gitmelidir.

Üçüncü amaç; likidite sağlamaktır. İflas etmiş bir bankaya ise destek sağlanmamalıdır. Dördüncüsü, Merkez Bankası kesin bir çıkış yolu aramalıdır.

---

¹⁵⁵ Karacan, a.g.e., s.108

¹⁵⁶ Yılmaz, a.g.e., ss.107-108

¹⁵⁷ Bank of England Quarterly Bulletin(2006) "Practical Issues in Preparing for cross-border Financial Crises", <http://www.bankofengland.co.uk/publications/quarterlybulletin/qb060412.pdf>, (16.01.2007) s.454

Merkez Bankasının amacı sistemi korumak olup yaşayabilirliğini yitirmiş bankacılık kapasitelerini korumak ve pazar sürecine gereksiz müdahale etmek değildir.

Son olarak, Merkez Bankası piyasaya kriz anında destek sağlarken gizliliğe uymak durumundadır. Eğer yatırımcılar destek sağlamanın zorunluluk olduğuna karar verilen sistematik kırılgenlikle merkez bankasının çok yakından ilgilendiğini bilirlerse bu daha fazla güven kaybına yol açabilir.

Bagehot banka paniklerini ve kriz durumunda bir kurallar seti biçiminde merkez bankasının sorumluluklarını şu şekilde ifade etmiştir:¹⁵⁸

- 1-) Toplam para stokunu muhafaza etmek ve münferit kurumları korumamak
- 2-) Tamamen batmak üzere olan kurumları kurtarmak için çaba harcamamak
- 3-) Cezai faiz uygulamak: piyasa faizinin üstünde bir faizle borç verilmesi yoluyla bankaların ilk önce interbank piyasası ve diğer ihtimalleri tercih etmeleri sağlanarak borç merciinin son durak olması garantilenir.
- 4-) Kredide iyi teminat koşulunu aramak,
- 5-) Kredi değerliliği olan kurumların sistemde yer almasına izin vermek
- 6-) Bir panik olasılığını en aza indirmek için kriz anında uygulanacak politikaları önceden açıklamak

Parasalcı yaklaşım son kredi merci konusunda Merkez Bankasının işlevlerinin en az düzeyde tutulması ve para stokunu değiştirmede yalnızca açık piyasa işlemlerinin kullanılması gerektiği şeklinde belirtilebilir. Bankacılık krizlerinde azalan para arzının yeniden eski seviyesine dönene kadar işlevlerin uygulanabileceği belirtilirken, para arzını sabit tutma politikası uygulandığı sürece merkez bankası müdahalesine gerek kalmayacağı belirtmişlerdir.¹⁵⁹

Merkez Bankası belirtildiği gibi, bir kriz anında likidite ihtiyacını karşılamak için kötü banka iyi banka ayrımını hızlı bir şekilde yapmalı, ihtiyacı olan bankaları kurtarmalıdır. Mevduat sahipleri, merkez bankasının işlevini hangi banka üzerinde

---

¹⁵⁸ Karacan, a.g.e., s.112

¹⁵⁹ Karabulut, a.g.e., s.66

kullanacağını bilmediği için genel hücumuna devam edecektir. Eğer mevduat sahipleri sağlıklı ve sağlıklı banka ayırımını piyasa şartları içinde yapabilirlerse, banka hücumları sınırlı olacak bir bankacılık krizine dönüşmeden önlenmiş olacaktır.

90'lı yıllarda başlayan liberalleşme dalgası ile gelişmekte olan ülkelerde krizlerle beraber düşen bankaların düşen sermaye yeterliliklerini karşılamak için bankaların birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Birleşmeler özellikle yabancı bankalar ile olması bankacılık krizlerinin azaltmasına yardımcı olacağı inancı hakimdir. Kriz sırasında, ülkede bulunan yabancı bankaların şube ya da bağlı ortakları, uluslararası ortamda itibar kaybetmemek için ana bankalardan yardım almaktadırlar. Bu tür bankaların yurtiçine sokacakları fon, bankacılık sektörüne aktarımı bir tür son kredi merci fonksiyonu olarak değerlendirilebilir.¹⁶⁰ Bankacılık krizine yol açan birçok faktör vardır. Bu faktörlerin kontrol altına alınması koşuluyla, yabancı bankaların yurtiçi piyasada hakim olmaları, bankacılık krizlerini azaltacaktır.¹⁶¹

2.2.3. Regülasyon (Risk Kontrolü) ve Denetleme

Bankacılık sektöründe, sağlam bir yapı, gelişmiş bankacılık faaliyetlerinin daha az riskli ortamda yapılabilmesi için tüm finansal kurumların davranışlarının düzenlenmesidir. Regülasyon nedenleri göre iki kategoride ele alınabilir:

1. Ekonomik regülasyon: faiz oranları üzerindeki kontroller gibidir, ama finansal regülasyon çerçevesinde bir çok ülkede kaldırılmıştır.
2. İhtiyatlı Regülasyon: ekonomik regülasyondan öte, ihtiyatlı regülasyon, bir çok ülkede bankacılık krizlerine karşı kullanılmaktadır. Finansal istikrara ve küçük mevduat sahiplerinin korunması esasına dayanır.

Regülasyon araçları yine ikiye ayırmaktadır. Önleyici regülasyon araçları ki bunlar bankacılık krizlerinin önceden kontrol etmeyi ve riski minimize etmeyi amaçlar. Asimetrik bilgi sorunu çözmek için bilgi sunma, likidite ayarlamaları, portföy sınırlamaları örnek verilebilir. Koruyucu regülasyon araçları ise, bankacılık

---

¹⁶⁰ Yılmaz, a.g.e., ss.118-119

¹⁶¹ A. Demirgüç Kunt, Ross Levine ve Hong G. Min, Opening to Foreign Banks: Issues of Stability, Efficiency and Growth, <http://www.bis.org>, (19.03.2006), s.6

krizlerinden sonra tüm finansal sistemi korumayı amaçlar. Bu sistem ihtiyari ve kurumsallaşmış kontrat yaklaşımları şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İhtiyari yaklaşımlarda Merkez bankasının son kredi merci işlevi, kurumsallaşmış yaklaşımda mevduat sigorta sistemi örnek verilebilir.¹⁶²

Bu ikili ayrımlardan sonra finansal regülasyon sebepleri olarak, finansal sistemin güven ve istikrarın korunması, bireysel riskten korunma ve sistemin etkililiğinin sağlanması olarak sıralanabilir.¹⁶³ Bankacılık regülasyonunda amaç, piyasada meydana gelen sistematik risklerin elimine edilmesi ya da azaltılmasıdır. Piyasayı yönlendirecek kuralları şu şekilde sıralanabilir:

1. Bankaların ve diğer finans kurumlarının ihtiyatlı yönetime göre sermaye yeterlilik oranlarının belirlenmesi, risk alma üzerinde kısıtlamalar, krediler üzerine konulan kısıtlamaları kapsar.
2. İşlemlerin düzenli yapılmasına ilişkin kurallar olarak, bilgilerin kamuoyuna açıklanması yönünde kuralları, kurumların müşterileriyle her türlü ilişkisinin risk bazlı düzenlenmesi.
3. Banka çeşitlerine göre görev dağılımının yapılmasına ilişkin kural, hangi bankaların menkul kıymet ve sigortacılık işlemleri yapma izni verileceği şeklinde belirtilir.
4. Mülkiyet kuralları: kime banka sahibi olma izni verileceğine ilişkin kurallar

Bankaların ve diğer finansal kurumların etkin bir şekilde düzenlenmesi ve denetimi piyasa sağlamlılığı üzerinde önemli olmakla beraber regülasyonda uygulamalarda yapılabilecek şeyler sınırlamalara konudur. Bankaları her an denetlemekte mümkün değildir. Bununla birlikte bankaların düzenleyici ve denetleyici otoriteler tarafından aşırı disiplin altına alınması da bankaları risk almaktan ve finansal yenilikleri oluşturmalarını engeller.

Düzenleme ve denetleme her ne kadar bir şekilde müdahale şeklinde değerlendirilse de özellikle yasal bazda yaptırımlar kriz önlemede önemli faktör

---

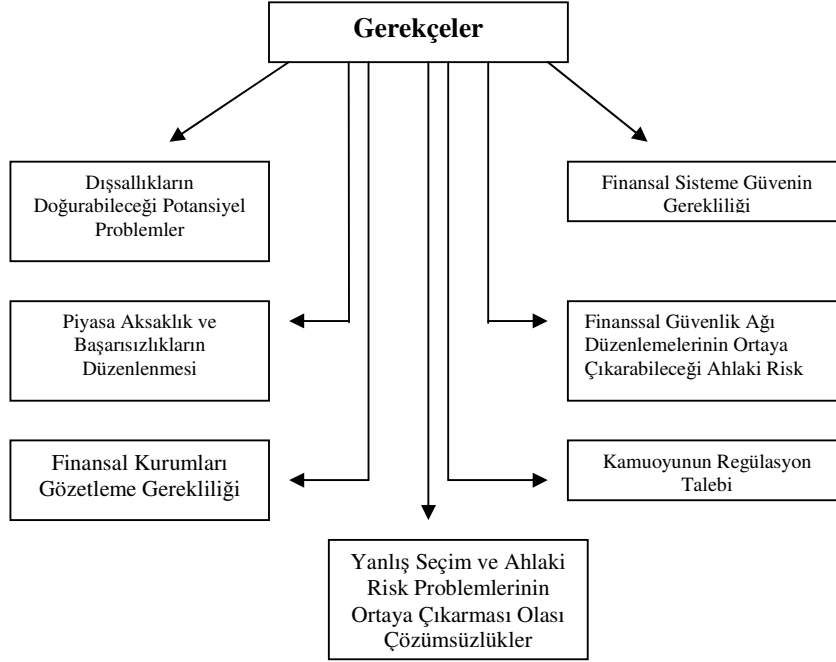
¹⁶² Yay, Yay ve Yılmaz, ss.65-66.

¹⁶³ İlker Parasız, **Finansal Makro Ekonomi**, Bursa: Ezgi Yayınevi, 2003, s.578

olmaktadır. Yetersiz yönetimi önlemek, özel ve kamusal bankalarda banka sahiplerinin risk almadaki tutarsızlıklarını gidermek açısından önemli olmaktadır.¹⁶⁴

Aşağıdaki şekilde regülasyona gerekçe oluşturacak olgular yer almaktadır.

Şekil 2.4. Regülasyon Gerekçeleri

Kaynak: Güven Delice, Adem Doğan ve Meral Uzun, Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı 1, 2004,s.108

Özellikle bankacılık krizlerinin oluşumunda önemli nedenlerden sayılan mevduat sigorta sisteminin yol açtığı ahlaki riziko, tersine seçim ve vekil maliyeti problemlerini düzenlemek açısından denetime başvurulmalı bu çerçevede bankaların alacağı riskler minimize edilmelidir. Bankacılık krizleri açısından regülasyonunda mantığı buradadır. Açık mevduat sigorta sisteminde ve Merkez bankasının son kredi merci fonksiyonunu aşırı kullandığı durumlarda bankalar aşırı risk alacak, toplumla riski paylaşacaktır. Etkin düzenleme ve denetlemeler bankaların risk almasını önleyecek, kamuoyuna finansal durumlarını uluslararası muhasebe standartlarına

¹⁶⁴ James R. Barth, Gerard Caprio, Jr. and Ross Levine, "Regulation and Supervision: What Works Best?", <http://wbln0018.worldbank.org/html/FinancialSectorWeb.nsf>, (11.10.2006), ss.39-40

uygun bilançolarını yayınlamalarına olanak tanıyacak, gerekli sermaye yeterlilik kriterlerine uymalarına olanak sağlayacak ve gerekli durumlarda acil önlemlerin alınmasını sağlayacaktır.¹⁶⁵

Mali sistem içinde önemli bir yeri olan bankalarda artan krizler nedeniyle uluslararası alanda da etkin gözetim ve denetimin kriterleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Basle Bankacılık Gözetim Komitesi 1974 yılında uluslararası bankacılık ve döviz piyasalarında meydana gelen krizleri takip etmek amacıyla oluşturulmuş, bankaların etkin ve düzenli çalışmaları için gerekli prensip ve uygulamaları belirlemek için çalışmalar yapmaktadır. Bu prensipler arasından en önemlileri; gözetim ve denetim yetkisinin bağımsız kuruluşlarca gerçekleştirilmesi, bankaların üstlendikleri riskleri dağıtacak şekilde asgari sermaye yükümlülükleri belirlenmeli, aktif kalitesi yükseltilmesi, bankaların faaliyet izni banka sahipliği gibi kritik konularda oluşturulacak denetim otoritesinin yaptırım ve seçim gücünün oluşturulması, küreselleşme şartları içinde piyasa giriş çıkışının kontrollü serbestleşmesi sağlamak olarak sıralanabilir.¹⁶⁶

Basel I 1998 sermaye yeterlilik uzlaşısından sonra- bu uzlaşıda sermaye yeterlilik oranının asgari %8 oranında belirlenmesi kararlaştırılmıştır- Basel II sermaye yeterlilik düzenlemesi gerçekleşmiştir. Sistem 3 temele dayanmaktadır. Asgari sermaye yeterliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi, piyasa disiplini, bu 3 amaçta risk yönetimini teşvik etmektedir. Yönetimde içsel kontrolü önermektedir.¹⁶⁷

Sermaye yeterliliği = Özkaynaklar / Risk Ağırlıklı Varlıklar + Gayri Nakdi Krediler
= %8

Şeklinde formüle edilebilecek olan sermaye yeterlilik oranı basel kararlarında % 8 olarak belirlenmiştir.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ Yılmaz, a.g.e., ss, 108-110

¹⁶⁶ Ayşenur Gönül, "Etkin Bankacılık Denetiminde Temel Prensipler"
<http://ekutup.dpt.gov.tr/banka/gonula/denetim6.html> ,(13.12.2006), s.12

¹⁶⁷ Murat Beşinci ve Feridun Kaya, "Uluslararası Finansal Piyasalarda Yasal Düzenlemeler ve Basel II' ye Uyum süreci", **İşletme ve Finans**, Sayı: 236, (Kasım, 2005), ss.53-54.

¹⁶⁸ Hakan Katırcıoğlu, "10 Soruda Basel-II Kararları Ve Reel Sektöre Etkisi",
<http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/hakan/002/>, (12.11.2006), s.1

2.2.4. Erken Uyarı Sistemi ve Bankaların Derecelendirilmesi

Erken uyarı sistemi, özellikle banka sayısının çok olduğu ülkelerde bankaların uluslararası muhasebe standartlarına uygun oluşturulmuş bilançolarının ve bazı önemli rasyoların incelenerek ön bir denetime tabi tutulmasını içermektedir. Az sayıda bankanın olduğu ülkelerde böyle bir sistemin pratik bir yararı olmayacaktır.

Etkin bankacılık denetiminin temel ilkeleri arasında, Muhasebe standartları, raporların hazırlanması, temin edilen bilgilerin değerlendirilmesi, denetim otoritelerine verilen bilgilerin gizliliği ve kamuoyunun aydınlatılması yer almaktadır.¹⁶⁹ Kamunun aydınlatılması noktasında bankaların uluslararası önemli kuruluşlarca derecelendirmeye tabi tutulması doğru bilgilendirme açısından önemlidir. Bu dereceler, bankanın borç ödeme gücünü, piyasadaki durumunu yansıttığından tasarruf sahipleri açısından bilgiye ulaşmada etkin bir yöntemdir. Banka derecelendirilmesi, bankaların yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirme gücünün göstergesidir. Dereceleme kuruluşları yatırımcıların bilgi ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara karar vermelerinde yardımcı olmak amacıyla, sistemleştirilmiş ve her birinin belirli anlamları olan notlarla yatırımcıların aydınlatılmasına çalışmaktadırlar.¹⁷⁰

Derecelendirme neticesinde borç alan ve veren taraf arasında risk unsurlarının daha sağlıklı değerlendirilmesi, güvenilirlik ve denetim imkânı açısından ve piyasada istikrar açısından başvurulacak, bankaların risk oranının belirlenmesi için kullanılan yöntemlerden biridir.¹⁷¹ Rating kuruluşları (derecelendirme yapan firmalar) tarafından verilen yüksek bir derece yükümlülüklerin zamanında ödeneceğini vurgularken, düşük bir derece ise daha büyük bir riski ifade eder.

---

¹⁶⁹ Yay, Yay ve Yılmaz, s.103

¹⁷⁰ Sezgin Demir, "Sermaye Piyasasında Derecelendirme", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.ph, (22.12.2006), s.1

¹⁷¹ Seçil Uyar, **Bankacılık Krizleri**, Ankara: Ziraat Matbaacılık, 2003, ss.81-82.

2.2.5. Dar ve Serbest Bankacılık

Serbest bankacılık yaklaşımda, piyasa mekanizmasının paranın kendisini de düzenleyeceğini; merkez bankalarının bankacılıktaki gelişmelerin doğal bir ürünü olmayıp, hükümet müdahalelerinin bir aracı olduğundan bu alandaki sorunları artıracığını savunurlar.¹⁷² Serbest bankacılıkta, merkez bankasının ya sınırlı bir fonksiyonu var ya da hiç yoktur. Para talebine karşın para arzı oluşturma tekeli merkez bankasında olmamalı, piyasa kendi sistemi içinde bırakılmalıdır.¹⁷³

Regülasyona ve denetime karşı olan yaklaşım savunucuları, mevduat sigortası ve son kredi mercii gibi kriz önemle araçlarının olumsuz yönlerini ön plana çıkararak piyasada korumaların istikrarsızlığın ve aşırı risk almanın başlıca sebebi olarak görülmektedir.

Dar bankacılık sistemi 1930 yıllarında Henry Simons ve Chicago Okulu iktisatçı tarafından oluşturulmuştur. Sistem özünde bankacılık sistemini yeniden oluşturmakta ve piyasayı ikiye bölmektedir. Bir tarafta mevduat toplayan ve bu mevduatları düşük riskli hazine bonosu gibi likit varlıklarda tutan bankalar diğer tarafta kredi veren hisse senedi piyasası vardır. Bir anlamda risk daha kırılğan yapıda bulunan hisse sebebi piyasasına aktarılmış olmaktadır. Burada amaçlanan bankalardan çekilen mevduatların negatif dışsallık yaratarak diğer mevduatların likiditesini azaltmasının önlenmesidir. Diğer faydaları parasal sistem ve para arzı üzerinde istikrar ve piyasa düzenleme uygulamaların maliyetlerini ucuzlatmak şeklinde sıralanabilir.¹⁷⁴

2.3. BANKACILIK KRİZLERİNDE ÜLKE DENEYİMLERİ

2.3.1. Güneydoğu Asya Krizi

1997 yılında Tayland'da başlayan ve tüm Güneydoğu Asya ülkelerini kapsayan kriz, öncesinde ülkelerde görünen olumlu hava nedeniyle tahmin edilememiştir. Özellikle, Tayland, Endonezya Malezya, Kore gibi ülkeler yüksek büyüme hızları,

¹⁷² Mehmet Şişman, "Uluslararası Para reformu Tartışmaları", http://www.geocities.com/ceteris_tr/m_sisman.doc, (13.12.2006), s.1.

¹⁷³ Garrison W. Roger, "Central Banking, Free Banking and Financial Crises", **The Review of Austrian Economics**, Sayı: 9, (1996), ss.116-118.

¹⁷⁴ Karabulut, a.g.e., ss.74-75.

dış ticarete yükselen trend artan sermaye akımları ile problemsiz bir görünüm sergilemekteydiler. Bölge ülkelerinde yaşanan rekor büyüme oranları yetkilileri herhangi bir önlem almaya gerek olmadığı hususunda ikna etmeye yeterli olmuştur.¹⁷⁵

Tablo 2.7. Beş Asya Ülkesinin Reel GSYH Büyümesi ve Enflasyon (%)

	1990-96 Ortalaması	1996	1990-96 Ortalaması
Endonezya	7,3	8,0	8.6
Kore	7,7	7.1	6.4
Malezya	8,8	8,6	4.0
Filipinler	2.8	5,7	10.7
Tayland	8,5	5,5	5.1

Kaynak: International Financial Statistic (IFS), Yearbook, Vol.52, 2004, s.4

Sorunsuz görünen makro ekonomik görünümüne rağmen Bankacılık sistemi, ekonomik krizin ana nedeni olmuştur. Sistemin rekabete açık olmaması, kredi tahsisinde keyfi davranılması, bankacılık alt yapısının yeterince oluşturulmaması, genelde siyasi iktidarlar tarafından atanmış deneyimsiz bankacıların sisteme yön vermesi, borç oranının öz sermayenin 4-5 misline çıktığı durumlarda dahi sürekli borç ertelemesine gidilmesi, üstelik borç içinde yüzen şirketlerin küçülmeleri yerine, faaliyetlerini daha da çeşitlendirmeleri, finans ve bankacılık sisteminin zaaflarından kaynaklanmıştır.¹⁷⁶

2.3.1.1. Krizi Hazırlayan Sebepler

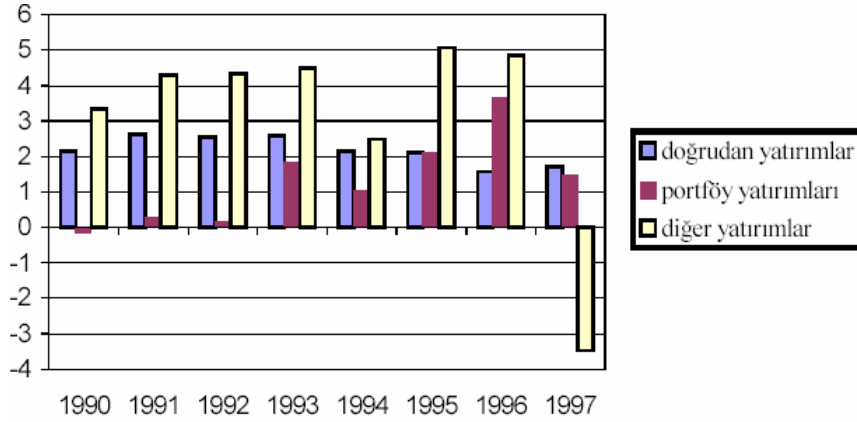
Asya ülkeleri yukarıda belirtildiği gibi kriz öncesi önemli makro ekonomik dengesizliklerle karşı karşıya değildi. Ancak ülkeler büyük oranda bir finansal serbestleşme hareketi içinde bulunmaktaydılar. Bu nedenle özellikle görünen olumlu gelişmeler ışında büyük oranda sıcak para girişi gerçekleşmiştir. Asya'ya gelen fonlar, genelde kısa vadeli banka kredileri, gayrimenkuller, portföy yatırımları veya

¹⁷⁵ Yüzbaşıoğulları, a.g.e., s. 53

¹⁷⁶ IMF Reform Programı, "Kriz Sonrası Gelişmeler", <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/Mart98/yapi.htm>, (14.02.2006), s.1

her an kaçmaya hazır fonlardan oluşması finansal kırılganlıkları arttıran unsurlar olmuştur aynı zamanda kredilerde anormal şişkinlik, yabancı sermaye aşırı bağımlılık, yanlış ve verimsiz yatırımlar krizin habercisi niteliğindedir.

Grafik 2.3. Asya Ülkelerinin Sermaye Hareketleri (GSYİH'nın Yüzdesi olarak)

Kaynak: Güloğlu ve Altunoğlu, a.g.m., s,12

Asya ülkelerinde ulusal paraların aşırı değerlenmesi döviz piyasasında baskıların oluşmasına neden olmuş, cari işlemler dengesizdeki bozulmalarda buna eşlik etmiştir. 1997 yılında Malezya'nın para birimi %19, Filipinlerin %23, Tayland'ın %12, Endonezya'nın % 8 Singapur'un %18 ve Hong Kong'un %30 değer kazanmıştır.

Tablo 2.8. Asya Ülkeleri Cari İşlemler Dengesi (%GSYİH)

	1995	1996	1997
G. Kore	-2,0	-4,9	2,8
Endonezya	-3,3	-3,3	-2,9
Malezya	-10,0	-4,9	-5,8
Filipinler	-4,4	-4,7	-4,5
Tayland	-8,0	-7,9	-3,9

Kaynak: Güloğlu ve Altunoğlu, a.g.m., s. 146

Asya ülkelerindeki ulusal faiz oranlarının, uluslararası faiz oranından farklı olmasından kaynaklanan büyük çaplı yabancı sermaye arzı, mali ya da mali olmayan birçok kurumun uluslararası piyasalardan borç bulabilme yeteneğiyle birleşince, Asya bankalarının uluslararası ödemeler bankası neshindeki yükümlülükleri önemli ölçüde artışlar göstermiştir.¹⁷⁷ Ülkenin borçlanması da daha çok kısa vadeli ve yüksek faiz oranlarıyla olmuştur. Buda geri dönmeyen kredilerde artışlara neden olmuştur. Tayland'da Mayıs 1996'da ülkenin en büyük bankalarından Bangkok Ticaret Bankasının toplam aktiflerinin %47'sinin çoğu banka yöneticilerin sahip olduğu firmalara verilmiş olan batık kredilerden oluştuğu resmen belgelenmiştir.¹⁷⁸

Asya ekonomilerinde, finans ve bankacılık sektörü, sistemin yumuşak karnını teşkil etmektedir. Devletin banka kredileriyle iç içe olduğu sistemde ister istemez kaynak tahsisinde sapmalar söz konusuydu. Etkin bankacılık düzenlemesinin olmadığı ülkelerde, yapılan çalışmalarda yetersiz kalınca, bankalar piyasadaki olumlu havayla beraber aşırı derece yabancı kaynak edinmişler, yabancı para cinsinden olan kaynaklar bilânço vade uyumsuzluğu nedeniyle kriz anında yüksek risk unsuru olmuştur. Tayland ve diğer bölge ülkelerine özellikle ABD bankası bank Americe, Bankers Trust, Chase, Citicorp gibi bankalar kısa vadeli borçlar vermişlerdir. Kısa vadeli borçlar döviz rezervlerinin 1997 yılında 1,6 katına kadar ulaşan ülkeler olmuştur. Sonunda ülkelerdeki bankaların likiditeleri artmıştır. Aynı süreçte bankaların dış borçlarında da yükselme yaşanmıştır. Örneğin Tayland ticari bankaların dış borçları 1992 –1996 döneminde 5 milyar dolarken 46 milyar dolara sıçramıştır.¹⁷⁹ Bankalar yabancı finansmanı tetikleyici bir rol oynamıştır. Örneğin Tayland 1990'da 9,1 milyar net sermaye akışına sahipti. Bankalar 1 milyar dolar ile toplamın %11'ini ödünç almışlardır. Ancak bankaların para akışında zirve yaptıkları yıl olan 1994' ta 21,2. milyar dolar olan toplamın %62,7'sini yani 13,3. milyar doları borç almışlardır.

---

¹⁷⁷ Güloğlu ve Altunoğlu, a.g.m., s. 30

¹⁷⁸ Henderson Callum, **Asya'nın Çöküşü**, çev. Meral Güneç, İstanbul: Alfa yayıncılık, 2000, s.93

¹⁷⁹ Rıdvan Karluk, Özgür Tonus ve Nazım Çatalbaş, "Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye", <http://www.econturk.com/tones.pdf>, (14.12.2006), s.3

Tablo 2.9. Bazı Asya Ülkelerinde Kısa vadeli Dış Borç/ Toplam Dış Borç (%)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Güney Kore	30,87	28,19	26,99	25,85	25,47	51,60	50,20
Endonezya	15,92	18,00	20,52	20,17	18,05	20,87	24,98
Malezya	12,43	12,14	18,18	26,58	21,13	21,19	27,83
Filipinler	14,48	15,24	15,93	14,01	14,29	13,38	19,34
Tayland	29,63	33,13	35,22	53,01	60,67	72,36	41,41

Kaynak: Mesut Yılmaz, “Yükselen Piyasalarda Döviz krizlerine Teorik ve ampirik Bir Yaklaşım Türkiye Örneği (1992-2003)”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s.71

Kriz hemen öncesine bakıldığında özellikle krizin başladığı Tayland’da bankaların verdiği krediler hem borçlanmanın boyutunu hem de bankaların aldığı riskleri görmesi açısından önemlidir. Hükümet-bankalar-şirketler şeklinde başlayan zincir hem bankaların hem de şirketlerin sonu olmuştur.

Tablo 2.10. Bankaların Özel Sektöre Açtığı Krediler (% GSYİH)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Endonezya	49.67	50.32	49.45	48.90	51.38	53.48	55.42	69.23
Kore	52.54	52.81	53.34	54.51	56.84	57.04	61.81	69.79
Malezya	71.36	75.29	74.72	74.06	74.61	84.80	93.39	106.91
Filipinler	19.17	17.76	20.44	26.37	29.06	37.52	48.98	56.53
Tayland	64.30	67.70	72.24	80.01	91.00	97.62	101.94	116.33

Kaynak: Kansu, a.g.e., s.155

1997 yılında krizden etkilenen ülkelerin sektörel kırılmalıklarının arttığını ve sektöre güvenin azaldığını Tabloda ifade edilmektedir. M2 oranının yükselmesi önemli kriz göstergelerinden sayılmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu durum Asya ülkeleri açısından doğrulanmaktadır. Para arzının uluslararası rezervlere oranı 1997 yılında büyük artış göstermiştir. Ülkede likidite sorunun ortaya çıkmasında yatırımcıların güvenini olumsuz etkileyen faktörlerden biri olmuştur.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Corsetti, Giancarlo, Persenti, Paolo and Noriel Roubini, What Caused The Asian Crises ?, **NBER Working Papers**, NO.6833, (December ,1998), s:49

Tablo 2.11. M2/Uluslararası Rezervler Oranı

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
G. Kore	6,48	8,33	7,20	6,91	6,45	6,11	6,51	10,50
Endonezya	6,16	5,51	5,61	6,09	6,55	7,09	6,50	7,37
Malezya	2,91	2,99	2,64	2,09	2,47	3,33	3,66	4,99
Filipinler	16,33	4,82	4,35	4,90	4,86	5,86	4,50	6,97
Tayland	4,49	4,10	4,10	4,05	3,84	3,69	3,90	5,29

Kaynak: Corsetti, Giancarlo, Persenti, paolo and Noriel Roubini, a.g.m., s:49

Asya ülkelerinin kriz öncesi özellikleri şu şekilde özetlenebilir: belirtilen ülkelerde finans sektörüne ilişkin sorunlar görülmüş ve serbest piyasa disiplini gelişmemiştir. Verimsiz ve aşırı yatırımların önemli bir bölümü serbest piyasa koşullarınca belirlenmiş ve oluşan sanayii genelde devlet müdahalesiyle gelişmiş, genelde tüm ekonomi genelinde devletin piyasa yapısı bozucu müdahalelerde bulunduğu gözlenmiş, buna rekabet gücünü zayıflatmıştır. Bu noktada Güneydoğu Asya krizinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz¹⁸¹:

1. Kredi piyasalarının reel ekonominin sınırlarını aşarak yapay bir şişkinliğe ulaşması
2. Kısa vadeli borçlarda artış
3. Cari işlemler açığının büyümesi
4. Yanlış yatırımlar ve kaynak/harcama uyumsuzluğu
5. Yapısal sorunlar
6. Benzer politika uygulaması karşısında bunalımların ülkelerarası hızla yayılması
7. Bankaların deneyimsizlik nedeniyle risk almakta sonsuz bir güven içinde davranmaları
8. Yatırımcıların sürü güdüsüyle hareket etmeleri
9. Uluslararası sermayenin işleyişi

¹⁸¹Kaan Ögüt, “Uluslararası Sistemde Kriz Ve Güneydoğu Asya Krizinde IMF Politikaları Örneği” <http://www.aydinlanma1923.org/sayi/36/36-10.htm>, (13.2.2006), ss. 1-2

2.3.1.2. Asya Krizinin Başlangıcı

Asya krizi Tayland'da 1997 yılında başlayan kriz, G. Kore ve Tayland' da çeşitli finans kurumların art arda iflasıyla başlamış daha sonra ise Temmuz ayında Tayland'da başlayan devalüasyon dalgası ile büyümüştür. Tayland'da özellikle 1997 yılında GSYİH'nın %116,3 oranında ulaşan yabancı krediler, kriz için önemli bir tehdit unsuru olmuştur. Devalüasyonun arkasında yatan önemli bir diğer nedende; merkez bankası'nın devlete ait Mali Kuruluşları Geliştirme Fonu'nun Zor durumdaki aracı kurum ve bankalara aktardığı yaklaşık 8 milyar doları finanse etmek için durmaksızın para basmasıdır.¹⁸² 14-15 Mayıs 1997 yılında Tayland parasına karşı ilk ağır atak başladı ve merkez bankasının rezervlerinin yakında yetersiz duruma düşeceği anlaşılınca 2 Temmuz 1997 tarihinde sabit Döviz kuru sisteminden vazgeçilerek, Baht devalüe edilmiştir. Bu durum diğer Asya ülkelerine yayılmıştır.

Tablo 2.12. Asya Krizi Devalüasyon Oranları (%)

Tayland	-41,0
Endonezya	-48,60
Filipinler	-32.70
Güney Kore	-49,00
Singapur	-16,61

Kaynak: Kansu, a.g.e., s.150

Tayland dışında Endonezya da döviz rezervlerinin 1/3 kaybetmiş, devalüasyon gerçekleştirmiş, hisse fiyatları % 66 fazla değer kaybetmiş olarak krizden yara almıştır. G. Kore'de özellikle 1997 Kasım ayında dışarıya kaçan ve ödenmeyen kredilerden dolayı zor durumda kalan bankalarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Krizin Asya ülkelerine Ortalama maliyetli GSMH'nın 20-30 civarında bulunmaktadır.

Bankacılık sektöründe rekabetin ve denetleme düzenleme kurumlarının yeterince yerleşmemesinden kaynaklı olarak kriz sürecinde yanlış politikalar sonucu dağılmış fonların batık durumuna gelmesiyle büyük bir krize girmişlerdir.

¹⁸² Rıdvan, Tonus ve Çatalbaş, a.g.m., s. 2

2.3.1.3. Asya Krize Çözüm Arayışları

IMF, Asya ülkelerinde başlayan kriz sonrasında, bazı bankaların kapanması, bankaların sermaye yeterlilik oranlarının tamamlanması, sıkı kredi politikası, yabancı yükümlülüklerin yerine getirilmesi, tarifelerin düşürülmesi gibi daha çok yapısal önlemleri içeren politikalar önermiştir. Zaten birçok Asya ülkesi kriz içerisinde IMF ile anlaşma yolunu tercih etmiştir. Tayland döviz kurunu serbest hale getirdikten yaklaşık 1 ay sonra 17,2 milyar dolarlık IMF yardımını uygulamaya koymuş, Endonezya 40 milyar dolar ve Kore 57 milyar dolarlık yardım paketleri çerçevesinde stand-by anlaşmaları uygulamaya koymuşlardır.¹⁸³

IMF, bankacılık ve finansal sistemin güçlendirilmesine özel bir önem vermiştir. Asya bankaları ve onların birleşik olduğu şirketler çok kötü kısa-uzun dönem borç dengesine sahiptiler. Borçlar büyük oranda da yabancı para cinsinden sağlanmıştır. Büyük miktarda likit fon girişi, açık pozisyon ve finansal kaldıraç, ekonomilerine dış şoklara karşı savunmasız bırakmıştır. Bankacılık ve finans sisteminin ayakta kalması ve borç yönetim stratejilerinin ekonomik kıstaslara göre olması önerilmiş, sıcak para girişinden kaynaklanan borçlanma yerine uzun vadeli düşük faizli borçlanma için yollar bulunması tavsiye edilmiştir.¹⁸⁴

Özellikle kısa vadeli sermaye hareketlerinin kısıtlanması için, sermaye kontrolleri uygulanmış, sermaye miktar ve bileşimi kısıtlanmıştır. Tayland sermaye kontrollerini, çıkan ve giren sermaye üzerinde uygularken, Malezya özellikle sermaye girişleri için uygulamıştır.

Krizlerin nedenleri içerisinde, sıkça belirtildiği gibi sabit döviz kuru sistemi 90'lı yıllardaki krizlerin ana sebepleri arasında görünmektedir. Ülkeler bu anlaşıldıktan sonra Asya Ülkelerinde kriz sonrası değişken kur politikası uygulamışlar ve yerli paralarını belirli oranlara devalüe ederek, dalgalanmaya bırakmışlardır. IMF'in döviz krizi ile karşı karşıya kalan ülkelere geleneksel olarak tavsiye ettiği, faizlerin yükseltilmesine ilişkindir. Bu politikalar, sıkı maliye politikalarıyla desteklenecektir.

¹⁸³ Lane Timothy ve Diğerleri, "IMF Supported Programs In Indonesia, Korea and Thailand", IMF Occasional Paper-178 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/op178/op178.pdf>, (14.12.2005), s.15

¹⁸⁴ Yüzbaşıoğulları, ag.m., s.2

Buna göre bankacılık sisteminin para arzında daralmalar olacak, ayrıca vergiler yükseltilecek, kamu harcamaları kısılacaktır.¹⁸⁵

IMF, özel sektörün borçlarının ödeyememe durumunda aracı olup ve yeni bir ödeme takvimi için plan oluşturmuştur. Öncelikle krizin çözümlenebilmesi için bir bankacılık fonu oluşturulması ve denetleme mekanizmaları kurulmalı, aynı zamanda özelleştirme ve birleştirme yoluyla kötü durumdaki bankaları kurtarmaya çalışılmalıdır. Aşağıdaki Asya Krizinden en çok etkilenmiş G. Kore, Endonezya ve Tayland kriz sonrası uygulamaları belirtilmiştir:

Endonezya: Endonezya Asya krizinden önemli maliyetlerle çıkmış ülkelerden biridir. Ülkede kriz kendisini 1996 yılında göstermeye başlamış, bankacılık alanında kötü krediler/toplam krediler oranı % 9 lara yükselmişti ve Tayland'da başlayan devalüasyon sonrası ülke derin bir kriz yaşamıştır. Ülke Ekim 1997 yılında IMF den 40 milyar dolara ulaşan bir yardım almıştır. İlk başka hükümet, mevduat sahipleri ve diğer alacaklar yerli para ve döviz cinsinden alacaklarını garanti kapsamına almıştır. Banka yeniden yapılandırılması tüm bankalar için genel kurallar benimsenerek yapılmıştır. Banka denetleme ve düzenlemeye ağırlı veren ülke, banka kapatma, tasfiye, birleştirme devralma yöntemlerini birlikte ve ayrı ayrı uygulamıştır. Tüm yapılandırmayı yönetmek için Endonezya Bankası Yeniden Yapılandırma Kurumu (IBRA) oluşturulmuştur. Bankaların kötü aktifleri bu kuruma aktarılmıştır. Ülkenin en büyük dört büyük kamu bankası “Bank Mandiri” adı altında tek bir bankada toplanmıştır. Merkez bankasının bağımsızlığı sağlanması için ek kanun çıkarılmıştır. Sermaye artırımı modeli uygulanmaya başlanmıştır. Mali durumu bozuk bankalar için IBRA içinde Aktif Yönetim Birimi oluşturulmuş, takipteki kredilerde bu birime aktarılmıştır. Ülkede 239 bankanın 16’sı kapatılmış, borç vermeleri düzenleme içine alınmıştır.¹⁸⁶

Tayland: Krize girilmesiyle ekonomik sistemin sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla öncelikle bankacılığın yeniden yapılandırma programı uygulanmış, bu plan

---

¹⁸⁵ Asya Krizi Sonrası Gelişmeler ve IMF Programı
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/Mart98/yapi.htm>, (13.03.2007), s.3

¹⁸⁶ John Hawkins and Philip Turner, “Bank Restructuring in Practice“, **BIS Policy Papers**, No:6 August 1999, ss.208-217

çerçevesinde bazı bankalar birleştirilmiş, kamu bankalarının özelleştirilmesi sağlanmıştır. Her bankanın durumu ayrı ayrı değerlendirilip yapılanma sistemi oluşturulmuştur. Endonezya'daki gibi koordinasyon kurumu oluşturulmuştur. Özellikle tavsiyelerde bulunmak ve araştırma yapmak amacıyla mali Yeniden Yapılandırma Komitesi (FRA) kurulmuştur. Genel mevduat sigorta sistemi getirilmiştir. Bankalarda kötü aktiflerin yönetilmesi için komite kurulmuş, önemli aktifler ve krediler elden çıkarılmıştır. Aynı zamanda bankaların ödeme sorununun çözümü için; borçların yeniden yapılanması, sermaye artırıcı önlemler ve özel sektöre kredi sağlanması gibi yöntemler uygulanmıştır. Tayland merkez bankası tarafından Memorandum of Understanding adındaki anlaşma imzalamışlar, 56 finans kuruluşu kapanmış ve varlıkları plan çerçevesinde satılmıştır. Elde edilen fonlar gayrimenkul piyasasına enjekte edilmiştir.¹⁸⁷

Tayland asgari sermaye yeterlilik oranında yeniden yapılandırılan kötü kredileri verimli kredilere olarak sınıflandırabilmek için indirim gitmiştir. Gözetim ve denetimin artırılmasına yönelik hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

G. Kore: Kore mali Denetim Komisyonu (FSC), zor durumda bulunan 5 bankanın güçlü bankalarca devralınması ve pek çok büyük bankanın birleşmesi hususunda yönlendirici olmuştur. Bankacılık krizin atlatılması için 5 aşamadan oluşan yöntem izlenmiştir¹⁸⁸

1. 1997 yılı sonunda sermaye yeterlilik Oranı yüzde 8'in altında olan bankalar, faaliyetlerini sürdüremez olarak belirlenmiştir.
2. Sermaye yeterlilik oranı yüzde 8'in altında olan bankalara rehabilitasyon planı hazırlanmıştır.
3. Bankaların finansal durumlarının tam olarak anlaşılabilmesi için, FSC, uluslararası standartlar kullanılarak banka hesaplarının denetimi için önemli muhasebe firmalarıyla işbirliği yapmıştır.

---

¹⁸⁷ Eyüpoğlu , a.g.e., s.87

¹⁸⁸ TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu, a.g.m., ss.6-7

4. Bankalar için rehabilitasyon planı incelenmesi FSC üyeleri, araştırma enstitüleri, bağımsız hukukçu ve muhasebecilerden oluşan komite tarafından yapılması kararlaştırılmıştır.
5. Komite değerlendirmeleri dikkate alarak FSC her banka hakkında kararını vermiştir.

G. Kore krizi çözümlenmeye yönelik acil önlem olarak, banka zararlarının tespiti, zararların kapatılması faaliyetlerine girişilmiştir. Diğer ülkeler gibi IMF yardımına başvurulmuş, hükümetin hızlı davranması sonucunda tüm çözümler bir defada uygulamaya geçirilmiştir. Bunun sonucunda ödeme güçlüğü çeken bankalar kapatılmış, sistemde kalan problemlili bankaların kötü aktifleri ayrıştırılarak kamulaştırılmıştır.

2.3.2. Latin Amerika Krizi

1980'li yılların başlarında Latin Amerika ülkelerinin finansal gelişmişlik seviyesi ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermekteydi. 80'li yıllarda uygulanan finansal serbestleşmeyle beraber ülkeler değişik istikrar programları uygulamışlar ve belirli bir istikrarı sağlamışlardır. Arjantin, Brezilya, Şili ve Uruguay gibi ülkelerde bankacılık sektörü önemli derecede dengesizlikler içerse de biraz daha gelişmiş durumdaydı. Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Nikaragua, Peru ve Venezüella'da finansal sektör tam anlamıyla baskı altındaydı. Bu ülkelerde finansal baskı politikaları, menkul kıymet borsalarının ve yeni mali kurumların engellenmesi, faiz oranlarının kontrol edilmesi, kredi tahsisinin devlet tarafından yapılması, sermaye hareketlerine sınır getirilmesi şeklinde olmuştur. Bu tür baskı politikaları, Latin Amerika ülkelerinde finansal sektörün daralmasına yol açmıştır. Finansal sektör büyüklüğünü ölçen para arzının (M2Y) GSYİH' ya oranı, 1980 öncesinde % 40'ların altında seyretmiştir.¹⁸⁹

Asya ülkelerinin tersine Latin Amerika ülkelerinde bazı ülkelerde uygulanan program başarılarıyla istikrarlı bir makro ekonomik görünüm varsa da, genel olarak Enflasyon, düşük büyüme, işsizlik gibi sorunlarla ülkeler uğraşmaktaydı. Latin

---

¹⁸⁹ Güloğlu ve Altunoğlu, a.g.m., s.5

Amerika krizleri içerisinde özellikle Meksika ve Arjantin krizleri üzerinde durulacaktır. Öncesinde aşağıda krizin genel sebepleri verilmiştir.

2.3.2.1. Meksika Krizi

2.3.2.1.1. Krizi Hazırlayan Sebepler

Makro ekonomik göstergeler açısından ülke 1988 yılında başlayan 1994 yılına kadar sürdürülen istikrar programı çerçevesinde bazı gelişmeler göstermiştir. Ekonomik büyüme ve enflasyonda iyileşme gerçekleşmesine rağmen reel büyüme %2.8 ile düşük seviyelerde kalmıştır. Yeterli ihracat artışı sağlanamamış, yatırımlar üretken alanlara yönlendirilmemiştir. Böylece Türkiye’de de uygulanan şekilde kur sabitlenmesi nedeniyle ülke parası değerlenmiş kriz öncesi dönemde hızla cari işlemler açığı büyümüştür. 1992-1994 yılları arasında cari işlemler açığı GSMH’ya oranı ortalama %7 olmuştur. Döviz kuru rejiminin korunması zayıf bankacılık kesimin etkilenmemesi koşuluna bağlanmıştır.

Tablo 2.13. Meksika Ekonomisine Ait Bazı Makroekonomik Göstergeler

	1990	1991	1992	1993	1994
Tüketici Fiyatları(%)	29,9	18,8	11,9	8,0	6,9
Reel Büyüme	4,4	3,6	2,6	0,4	3,2
Bütçe açığı/GSYİH	-2,8	-0,5	1,6	0,7	0,5
Brüt Yurtiçi Yatırım/GSYİH	21,9	22,4	22,8	20,6	21,6
Brüt Yurtiçi Tasarruf/GSYİH	15,5	14,3	13,9	14,1	13,7
Rezervler(milyar \$)	10,1	17,9	19,7	24,1	6,2
Devlet Dış Borçlar / GSYİH	31,7	26,1	30,5	31,1	29,2

Kaynak: Dündar Sağlam, Meksika Ekonomik Krizi, **Banka Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:33 Sayı:1, (Ocak, 1996), s.11

Banka sektörü ve finans sektörü üzerinde özellikle kredi tahsisi alanında devletin yoğun müdahaleleri olmuştur. Genel olarak kredi tahsisini, a) Kamu bankaları aracılığıyla piyasa faiz oranının altında devlet tarafından belirlenen öncelikli sektörler kredi vermek, b) Özel ticari bankaları, portföylerinin bir kısmını öncelikli sektörler ayırmaya zorlamak, c) bu sektörler kredi veren ticari bankalar için

reeskont oranlarını düşük tutmak, d) Ticari bankaları, portföylerinin niteliğine göre değişik oranlarda munzam karşılığı bulundurmaya zorlayarak gerçekleştirmektedir.¹⁹⁰

Latin Amerika Ülkelerinde kriz öncesi en önemli durumda, etkin bir düzenleme mekanizmasının olmamasıdır. Birçok bankacılık krizi yaşamış ülke için ortak belirtilen, durum Latin Amerika ülkeleri içinde söylenebilir. Yetersiz eğitilmiş kişiler, bankaların topladıkları fonları kendi bünyesindeki firmalara aktarmaları, bağımsız denetim kurumların olmaması yâda etkin denetim mekanizmalarına sahip olmamaları, verimsiz kredilerinin yükselişi, banka bilânçolarında borç miktarının taşınamaz şekilde yükselmesi bankacılık sektöründe sorunlarının kaynağını oluşturmuşlardır.

Meksika Ekonomisinde aşırı sermaye akımları da önemli istikrarsızlık yaratmıştır, hisse senetleri ve gayrimenkul fiyatlarının yükselmesine neden olmuş, yatırımlardan vazgeçilmesi pahasına tüketim artmıştır. Aynı zamanda sermaye akımları üretken olmayan kaynaklara yönelmiştir.

Tablo 2.14. Meksika Yönelik Net Sermaye Akımları

(Milyon\$)	1990	1991	1992	1993
Uzun Vadeli Krediler	8,542	3,887	-347	3,050
Direkt yatırım	2,632	4,762	4,393	4,901
Portföy yatırımları	563	4,404	5,365	14,297
Hibeler	54	46	13	29
Teknik Yardımlar	81	90	113	120
Toplam Sermaye Akımları	11,791	13,099	9,424	22,283

Kaynak: OECD, Economic Outlook, No.68, December 2000, s.131

Sermaye hareketleri Meksika’da parasal genişlemeye 1993 yılında neden olmuş rezervler 1993 yılı sonunda 24,1 milyar dolarken bir yıl sonra 6,2 milyar dolara düşmüştür. Fakat sermaye hareketlerinin yükselmesi genelde özel sektöre yönelik olması ve kamu kesiminin fazla vermesi nedeniyle önemsenmemiştir. M2 para arzı uluslararası rezervlere oranı 1994 öncesi %5 seviyesinde iken oran 1994’de %19 ‘a

¹⁹⁰ Güloğlu ve Altunoğlu, a.g.m., ss.5-6

yükselmiştir. Bilindiği gibi M2 oranı yükselmesi finansal kırılganlık ve bankacılık krizlerinin önemli göstergeleri arasındadır.¹⁹¹

1994 yılında bankacılık sistemindeki kredilerin, 1989-1994 yılları arasında, denetimsiz şekilde artışı gözlenmiştir. Aynı zamanda tahsili gecikmiş alacakların toplam krediler içindeki payı da artış göstermiş ve yüzde 2'den yüzde 8'e yükselmiştir. Ancak bu krediler herhangi bir yabancı para gelir kaynağı olmaksızın açılmıştır. Banka bilançoları bozulmuştur.¹⁹²

Tablo 2.15. Meksika'da Özel Sektöre Açılan Krediler (% GSMH)

1990	1991	1992	1993
20,6	26,5	33,2	37,3
1994	1995	1996	1997
46,3	35,0	16,2	12,7

Kaynak: Sağlam, a.g.m., s.13

2.3.2.1.2. Meksika Krizin Başlaması

Meksika için çözülme süreci 1994 yılında başlamıştır. Chiapas bölgesindeki köylülerin ayaklanması ve iktidar partisinin başkan adayın bir suikasta kurban gitmesi sonucunda kriz patlak vermiştir. Yabancı sermaye girişleri durma noktasına gelmiş, hükümet dolara endeksli kısa vadeli borçları içeren "tesebona" ları ödemekte aciz kalınca kritik nokta aşılmıştır. Yabancılar fonlarını çekmeye başlayınca döviz rezervleri 10 milyar dolar azalmış ve faizler artmıştır. Meksika Hükümeti belirli bir zaman herhangi müdahalede bulunmamış ve fakat sonunda dış bankalarında etkisiyle peso % 15 oranında devalüe edilmiştir. Ancak önlem etkili olmamış, Merkez Bankası aynı gün 4 milyar dolar daha kaybetmiş ve süreç kurun serbest bırakılmasıyla son bulmuştur.¹⁹³

¹⁹¹ Yılmaz, a.g.e., s.61

¹⁹² Alparlan, a.g.m., s.4

¹⁹³ Henderson, a.g.e., ss.61-62

Kriz, bir döviz krizi olarak başlamışsa da, kriz en önemli nedenleri bankalar gösterilmiştir. Ülke parasının değer kaybetmesinden sonra, banka bilânçoları bozulmuş, aşırı ve bilinçsiz verilen krediler nedeniyle bankalar ya ödemelerini ertelemiş, yâda yeniden yapılandırma yoluna gitmişlerdir. Bankaların aktif kalitesinde kötüleşme sermaye yeterlilik radyolarının yüzde 8'in altına düşmesine hatta bazı bankaların eksi değere düşmesine neden olmuştur.

2.3.2.1.3. Krize Karşı Alınan Önlemler

Meksika'da bankalar genişletici politikaları nedeniyle devalüasyon sonrasında çok zor durumda kalmışlardır. Kriz bastırmak için sıkı para ve maliye politikası uygulanmış ve bankacılık sektörü reforme edilmiştir ve uygulamalar sonucunda büyüme hızı 1997'de yüzde 6,8, enflasyon 1996 sonunda yüzde 34,4 1997 'de yüzde 20,6 ve 1998 de ise yüzde 16 olmuştur.¹⁹⁴

Meksika'da bankacılık krizinin önlemek ve sektöre ilgili düzenlemeleri yönetecek özel bir birim oluşturulmuştur. Bu görev Ulusal bankacılık ve Menkul Kıymetler Komisyonu'nun (CNBV) sorumluluğuna bırakılmıştır. Bankacılık sisteminde meydana gelecek zararları hızla kavrayacak ve çözecek yetenekten yoksun olunması nedeniyle Krizin çözümüne aşamalı olarak yaklaşılmıştır.

Bankalar açısından hükümetin uyguladığı reform dört unsurdan oluşmaktadır. Bunlar¹⁹⁵: a) bankaların acil dolar likidite ihtiyacının giderilmesi b) tahsili geçikmiş alacakların bir kısmının hükümet tarafından karşılanması c) bankaların yeniden sermayelendirilmesi d) borçların yeniden yapılandırılması şeklinde sıralandırılabilir.

a) Bankaların yabancı para cinsinden borçlarının yaklaşık yüzde 75'inin kısa vadeli olması nedeniyle özellikle devalüasyon sonrası kredilerin geri ödenmesinde güçlük yaşanmış ve bu nedenle Meksika merkez bankası para finansmanı sağlamak için dolar kredi penceresi oluşturmuştur.

---

¹⁹⁴ Sağlam, a.g.m., s.10

¹⁹⁵ Alparslan, a.g.m., s.6

b) Banka bilançolarındaki tahsili geçikmiş alacakların azaltılması için bankaların kredi portföylerinin bir kısmının, 10 yıl vadeli devredilmeden hazine bonoları ile değiştirmek üzere hükümete devredilmesi sağlanmıştır.

c) Bankalara, sermayenin asgari yüzde 8 sermaye yeterlilik oranının karşılanması için sermaye aktarmak üzere özel bir fon kurulmuştur. Fon tarafından zor durumdaki bankalara sağlanan kredilerin 5 yıl içinde geri dönmesi veya sermaye yeterliliğinin yüzde 8 'in altına düşmesi ile eksilen sermayelerinin tamamlanmaması durumunda açılan krediye eşdeğer oranda banka hissesinin devralınması koşulu getirilmiştir.

d) Borçların desteklenmesi programı çerçevesinde ise ipotek kredileri yeniden yapılandırılmış büyük gruplar yanında küçük ve orta ölçekli firmalar da yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. Banka-şirket anlaşmaları koordine eden bir birim oluşturularak büyük grupların borç yeniden yapılandırmaları desteklenmiştir.

Krizlerle karşı karşıya kalan ülkelerde görünen birleşme ve devralma uygulamaları Meksika içinde geçerli olmuştur. Yabancı bankaların ülkeye girişi Mexico City'de tek şubeli bankalar olarak kurumsal sektörlere kredi sağlanması, devlet tahvili, türev ürünler kanallarıyla olmuştur. Daha sonra Citibank, Kanada Bank of Nova Scotia gibi bankaların Meksika bankalarını satın almalarıyla süreç devam etmiştir.¹⁹⁶

1995 krizi uzun ve maliyetli bir kriz olmuş ve beraberinde Meksika bankacılık Sistemi yeniden yapılanması sağlanmıştır. Banka sermaye yapısının güçlendirilmesi, aktif kalitesinin iyileşmesi ve karlılığın artması, yabancı bankaların sektöre geniş katılımın olması ve bankaların aracılık faaliyetlerindeki rollerinin göreceli olarak azalması şeklinde sonuçlanmıştır.

2.3.2.2. Arjantin Bankacılık Krizi

1989 yılında yüzde 3000'lere ulaşan enflasyonun ardından ülkede 1991 yılında uygulamaya konulan konvertibilite programının en geniş düzenlemeleri bankacılık

---

¹⁹⁶ IMF, Mexico: Financial System Stability Assessment, **IMF Country Report**, NO:01/192, (October, 2001), ss.12-13

sektöründe gerçekleştirilmiştir. Program dahilinde 1 peso 1 dolara sabitlenmiştir. Bu sistemde para arzı sadece döviz giriş ve çıkışlarına bağlanıyor ve Merkez Bankası'nın Arjantin hükümetini veya bankacılık sistemini finanse etmesi yasaklanıyordu.¹⁹⁷ Sağlanan reform sonucu, ülkeye sermaye girişi gerçekleşmiş bu sayede ekonomik büyüme gerçekleşmiştir. Şekilde Arjantin'de kriz öncesi makro göstergelerin iyi olmadığı gözlenmektedir.

Tablo 2.16. Kriz Öncesi Ekonomik Göstergeler (1991-1994)

	1991	1992	1993	1994
Enflasyon(yılsonu,%)	84.0	17.5	7.4	3.9
Büyüme(%)	10.6	9.6	5.7	5.8
Nominal Faiz(%)	71.3	15.1	6.3	7.7
Kamu Dengesi/GSYİH (%)	-0.1	-0.2	0.9	10.3
Uluslararası Rezervler (Milyar \$)	7.0	12.0	15.0	16.0

Kaynak: Yasemin Türker Kaya, "Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Arjantin Örneği ", **BDDK MSPD Çalışma Raporları**, No: 2001/2, (2001), s.7

1994 yılında Meksika da gerçekleşen devalüasyonla başlayan Arjantin krizi bankaların mevduatlarında hızlı kaçışlara neden olmuştur. Krizle beraber, özellikle Meksika hükümet tahvillerini bünyesinden barındıran Extrader bankasının mevduat sahipleri mevduatlarını güvensizlik nedeniyle hızlı mevduat çekişleri gerçekleşmiştir. Yerel paraya güven sorunu nedeniyle mevduatlar azalmış, ülkeden sermaye çıkışları gerçekleşmiş ve bankaların kredi riski artmıştır. Mevduat çekişlerini hükümetin mevduatları dondurma söylentileri de etkilemiştir.¹⁹⁸ Sermaye kaçışıyla başlayan kriz döneminde Meksika devalüasyonunun ardından Arjantin sabit kurda ısrarı krizi ağırlaştırmıştır.

1994 Meksika krizi Arjantin ekonomisini de etkilemiştir. Arjantin parasının devalüe edilmesi, faiz oranların yükselmesi bankaların yüksek borçlanma maliyetlerine neden olmuştur. Finans sisteminden 8 milyar dolar değerinde pezo çekilerek dolara çevrilmiş böylece para arzı daralmıştır. Bu daralma sonucu krediler

¹⁹⁷ Yeldan Erinç, "1990'lar Arjantin'ini Hatırlarken", www.Bilkent.edu.tr/yeldane , (20.10.2006), s.1

¹⁹⁸ Kaya, a.g.m., s.12

azalmış ve yeterli kaynak bulamayan şirketler ekonomik istikrarsızlık nedeni olmuştur.¹⁹⁹

Kriz Arjantin Merkez bankası (BCRA)'in sistemdeki bir çok bankaya el koyması ve yaşatılamayacak durumda olanların tasfiye edilmesiyle sonuçlanmıştır. Krizin toplam maliyeti GSYİH'nın %7'sine ulaşmıştır. Kriz sonrasında da Dünya Bankası 12 milyar dolar kredi sağlayarak, para kurulu sisteminin uygulanmasına devam edilmiştir. Merkez Bankası da bu kredilerin karşılığı pezo basarak bankalara vermiştir. Buna rağmen ekonomik daralma durmamış üretim hızla düşmüş ve işsizlik artmıştır.

1999-2001 yılları arasında ekonomide tekila krizi sonrası kısmi toparlanmanın ardından bir gerilem görülmüştür. Kamu harcamalarında artış yanında gelirlerinin aynı oranda artmaması ülkenin aşırı borçlanmasına neden olmuştur. Sonuç olarak mali açıkları fon talebini arttırarak peso faiz oranının dolar faiz oranından fazla olmasına neden olmuştur ve 2001 yılı 150 milyar doları bulan borcunu ödeyemez duruma düşmüştür. Ek önlemlere rağmen bankalardan hızlı mevduat kaçışlarına engel olunamamıştır. Günde 1 milyar dolara ulaşan mevduat kaçışları yaşanmıştır. Sonunda moratoryum ilanı, hükümet istifası devalüasyon ve enflasyonla sonuçlanan kriz bankacılık sektöründe olumsuz etkilemiştir. Mevduat çekişleriyle yaşanan bilanço sorunlarının yanında faiz hadlerinin yükselmesiyle menkul değerler portföyünün değerinin düşmesi, ekonomik belirsizlik, tahsili gecikmiş alacakların %25 oranında artması, toplam aktiflerin %25 oranında azalması olumsuz etkilerindedir.²⁰⁰

Arjantin krizi sonrası, ihtiyat amaçlı önlemler ve yoğun bir denetim sistemi ile desteklenen bankacılık sistemi krizin atlatılması sağlanmıştır. Krizin kısa sürede atlatılması için likidite sağlanmasına çalışıldı. Ahlaki rizikoya neden olmamak için sınırlı bir mevduat sigorta uygulamasına geçilmiş ve özel bir kuruluş (SUDESA) kurulan sigorta fonunu işletmiştir. 51 finansal kuruluş çeşitli nedenlerle kapatılmış, 2

---

¹⁹⁹ Erişah Arıcan, **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**, İstanbul:Derin Yayınları, 2002, s.58

²⁰⁰ E. Alpan İnan, "Arjantin krizi Sebepleri ve Gelişimi", **TBB Bankacılar Dergisi**, Sayı:42, 2002, ss.66-67

kurumun faaliyet izni kaldırılarak birleşmesi sağlanmıştır. Tasfiye halindeki bu kurumların mevduatın yarısı geri ödenmemiş, toplam yükümlülükler 700 milyon pesoyu bulmuştur. Kriz yaşayan diğer gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü gibi bankaların birleşmesi özelleştirme uygulamaları teşvik edilmiştir.²⁰¹

Bankacılık sisteminin daha etkin yönetimi için mevduat sigorta sistemini yöneten kurum gibi kurumlar oluşturulmuş ve bir takım programlar geliştirilmiştir. Sermaye sıkıntısı yaşayan bankalara yardımcı olunması ve banka birleşme, devralma kurallarının konulması, ortaya çıkan zararlarında karşılanması için Sermaye Desteği Fonu (FFCB) oluşturulmuştur. Ayrıca tüm sistemi denetim amaçlı BASİC programı denetim aracı olarak oluşturulmuştur. Program, tahvil ihracını, mali denetimi, gözetim ve düzenlemeyi, bilgiyi ve kredi değerlendirmesini içermektedir.

---

²⁰¹ Charles W. Calomiris and Andrew Powell, “Can Emerging Bank Regulators Establish Credible Discipline? The case of Argentina, 1992-1999”, **NBER Working Paper**, No. 7715, May 2000, s.10

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE BANKACILIK KRİZLERİ ve YENİDEN YAPILANDIRMA ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

3.1.TÜRK BANKACILIK KRİZİNİN NEDENLERİ

3.1.1.Makro Ekonomik Sorunlar

Türkiye'de bankacılık sektörü 1994'de ardından da 2000 ve 2001 yıllarda ciddi krizlerle karşılaşmıştır. Krizlerinin genel olarak nedenlerini görebilmek için 1990 yılı başından itibaren makro temelli ekonomik gelişmeleri incelemek gerekmektedir.

1990'lı yıllarda ülkenin en önemli sorunu istikrarsız büyüme ve kronik enflasyon olarak belirtilebilir. Ülke ekonomisinde 90'lı yıllar kayıp yıllar olarak tanımlanmıştır. 90'lı yıllarda büyüme ortalama %3,2 oranında gerçekleşmiştir. Cari işlemler açığı büyümüş, kişi başına gelir hemen hemen aynı düzeylerde kalmıştır. TL'nin reel anlamda değer kazanması sonucu iç talepte artışta ithalatı teşvik etmiş ve cari işlemler açığı yükselmiştir. Örneğin; 1994 krizi öncesinde cari işlemler açığı 6.433 milyon dolara ulaşmıştır.²⁰² 90'lı yıllarda Türkiye'nin bazı makro ekonomik verileri tabloda verilmiştir. Ülkede enflasyon, borçlanma gereğinin yüksek seyretmesi, faiz oranlarının yüksekliği özellikle dikkati çekmektedir.

Tablo 3.1. Kriz Dönemleri Türkiye'nin Seçilmiş Makro Ekonomik Göstergeleri

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
GSMH(milyar \$)	150.3	153	159.9	182.5	130.7	173.5	181.6	192.4	206.6	185.2	194.9
Mevduat Faiz Oranı (yıllık)	59.4	72.7	74.2	74.8	95.6	92.3	93.8	96.6	95.5	46.7	45.6
DİBS Faiz Oranı	54	80.5	87.7	87.6	164.4	121.9	135.2	127.2	122.5	109.5	38
Döviz Kuru (\$)	22.83	60.20	64.65	60.53	169.93	53.95	78	86.81	71.66	60.94	48.46
KKBG/GSMH	7.4	12	10.6	12	7.9	5.2	8.6	7.7	9	15.4	11.8
Cari işlemler Açığı/GSMH	-1.9	0.2	-0.6	-3.5	2.0	-1.3	-1.32	-1.3	0.96	-0.76	-5
TÜFE	60,3	66	70,1	66,1	106,3	93,7	82,3	85,7	84,6	64i9	54,9

Kaynak: TCMB, DPT

²⁰² Ertuna, a.g.e., s.174

Türkiye’de 1990 yıllarda dış borçlarda hızlı bir artış gözlenmiştir. 1990 yılı başlarında GSMH’nın %32 seviyelerinde olan dış borç stoku 2000’li yıllara girerken % 52 seviyelerine ulaşmıştır. Özellikle bankacılık krizi olarak 2001 yılı krizi öncesi % 76,9 seviyelerine tanık olunmuştur. Borç yönetimi açısından özellikle borcun iç borçla kapatılmaya çalışılması bankaların bilânçolarında olumsuzluklara neden olmuş, banka yönetimlerinde bilânço bozulmalarını karşılayacak hızla sermaye artırımı yapılmaması kamu borçlanma senetlerine ödenen yüksek faizlerden gelen yararları elimine etmiştir.

Tablo 3.2. Dış Borç Stoku Verileri

§	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Toplam Dış Borç/GSMH	32,2	33,2	34,7	37,0	50,1	42,6	41,5	42,8	45,5	54,0	59,3	76,9
Kamu Sektörü Borcu/GSMH	20,0	21,4	21,0	19,9	30,2	23,0	20,7	19,7	18,8	22,2	23,9	31,2
Özel Sektör Borcu/GSMH	7,4	7,5	9,9	13,5	13,3	13,6	14,9	17,5	21,0	26,3	28,7	29,6
Dış Borç Servisi/GSMH	4,8	4,9	5,2	5,1	7,2	5,8	6,2	6,3	7,8	9,6	11,0	16,6

Kaynak: Hazine ve DİE

1990’lar ortalaması olarak kamu kağıtlarının nominal faiz ile enflasyon oranı arasındaki fark ortalama 30 puan olmuştur. Kamu kesimi borçlanma gerekliliğinde hızla artış, dış borçların iç borçlarla karşılanması hem para ikamesine yol açmış hem de bankaların mali yapılarını bozmuştur. Borç sorunu özellikle vadelerin kısalmasından kaynaklı krizlerin önemli nedeni arasındadır. Kamu borçları kriz açısından iki yönlü etkilidir. Bir yandan krizin patlak vermesinde rol oynarken; bir yandan da her kriz sonrası borç stokunda artışlara neden olmaktadır.

Tablo 3.3. Türkiye’de Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinin Gelişimi

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
7,4	10,2	10,6	12,0	7,9	5,0	8,6	7,7	9,4	15,6	12,5	16,4

Kaynak: DİE

Türkiye’de hazine bonolarının faiz getirileri incelendiğinde, hazinenin ne denli yüksek maliyetle borçlandığını da ortaya koymaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi Türkiye’de bir yıl içinde yapılan değişik hareketlerle inanılmaz kazançlar sağlamak

mümkün olmuş, bu durum sıcak para akımını cazip hale getirmiştir. Türkiye’de döviz kuru değişimleri hazine bonosu faiz getirisinin altında kalmıştır.

Tablo 3.4. Türkiye’de Reel Faiz Getirisi

Yıllar	A. Hazine Bonosu Faizleri (%)	B. Döviz Kuru Değişimleri (%)	Fark (%) (A-B)
1990	54	0,0	-
1991	81,4	73,4	8,0
1992	88,2	68,6	19,6
1993	87,5	69,0	18,5
1994	152,4	165,7	-13,3
1995	122,8	58,9	63,9
1996	135,2	76,1	59,1
1997	109,7	90,5	19,2
1998	118,1	52,7	65,4
1999	109,5	72,7	36,8
2000	38,5	24,4	14,1
2001	83,6	114,3	-30,7
2002	75,2	13,5	61,7

Kaynak: Muhammet Akşit, Türkiye’de Vadeli Sermaye Hareketleri ve Döviz İşlem Vergileri, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/mak21.html>, (6.4.2006), ss.1-2

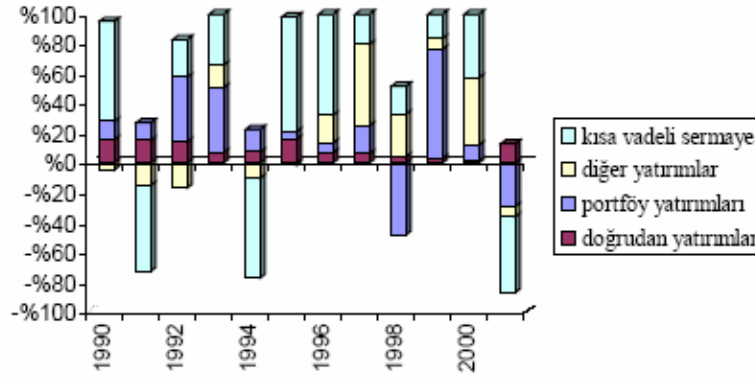
Ülke ekonomisi 1990’lı yıllarda temel politika değişikliğini serbestleşme yönünde daha etkin bir şekilde yaşamıştır. 1989 yılında çıkarılan 32 sayılı karara dayanarak sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi politikası hızla uygulanmaya başlanmış, bu nedenle döviz kuru düşük fakat faiz oranları uluslararası sermayeyi çekebilmek için yüksek tutulmaya çalışılmıştır.²⁰³ Bunun sonucunda reel faizler yükselmeye başlayarak, 1990 yılında doruk noktaya ulaşmıştır. 1990 yıllarda başlanan bu politika ulusal ekonomide ticaret açığı şekline dönüşmüş, ülkeye gelen sermaye üretici sektöre dönük sabit sermaye yerine kar peşinde koşan kısa vadeli sermaye şeklinde olmuştur. Genellikle kriz dönemlerinde ülkeye giren sermayenin hızlı bir kaçıışı gözlenmektedir. Özellikle 1997 yılında Güney Doğu Asya krizi ve 1998 Rusya krizi sonrası piyasalara sermaye akımlarında daralma gözlenmiştir. Sermaye kaçışının krizlere neden olma etkisi şu şekilde belirtilebilir: yerli paranın dış

²⁰³ Coşkun, a.g.m., s.3

değerinin düşüşü, bunun ertesinde piyasaya müdahale sonucu Merkez Bankası rezervlerinin azalması ve faiz hadlerinin yükselmesi, borsadan paraların çekilip döviz ve faize kayması, bunu izleyerek de borsanın çöküşü olarak belirtilebilir.

Türkiye’de bankacılık sisteminde döviz açık pozisyonları yüksek seyretmiş, faiz oranlarının azaltılmaya çalışılması, sisteme büyük miktarda likidite sürülmesi ve kamu kâğıtlarına özellikle 94 kriz öncesi vergi getirilmesi dövize olan talebi yılarca arttırmış, sonuç olarak piyasaya güven kayb olduğunda sermaye çıkışları meydana gelmiştir.²⁰⁴

Grafik 3.1. Türkiye’de Sermaye Hareketlerinin Yüzdesele Dağılımı

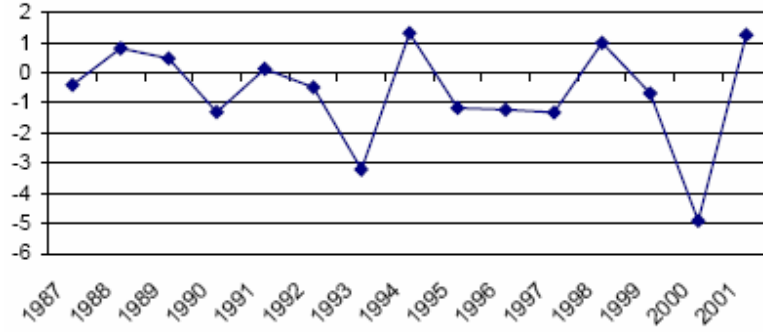
Kaynak: TCMB

Krizlerin hemen öncesinde cari işlemler açığında büyük sıçramalar olduğu görülmektedir. Makro ekonomik dengesizlikler içinde (yüksek enflasyon gibi), TL değerinin düşürülmemesi veya IMF’ nin 2000 yılında uygulattığı kur çapası ya da sermaye girişlerinden ötürü kurun düşürülebilmesi, ihracatı azaltıp ithalatı arttırması cari işlemler açığını yükselten etkenler olmuştur. 1990 2.6, 1993’de 6.3, ve 2000’de 9.8 milyar dolar tutarında açıklar 1994 ve 2001 krizleri öncesinde ulaşılan seviyelerdir.²⁰⁵

²⁰⁴ Kansu, **Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri**, s.164

²⁰⁵ Gülten Kazgan, “Türkiye’de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme”, www.kazgan.bilgi.edu/docs/Turkiye.doc, (13.04.2006), s.17

Grafik 3.2. Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi

Kaynak: TCMB

Türkiye’de makro ekonomi açısından, krizle bankacılık bağlantısı, tasarruf mevduatına devlet güvencesinin uzun süre devam etmesi, iç borçlanmanın ağırlıklı olarak bankalardan yapılması, hatalı kur çapası politikası ve kamu bankalarının hükümetlerin popülist politikalarının finansman aracı haline gelmesiyle kurulabilir.

3.1.2. Mikro Ekonomik Sorunlar (Bankacılık Kesim Sorunları)

Mikro ekonomik nedenler daha çok bankaların kendi içsel yapısından kaynaklanan sorunları ifade etmektedir. Bankacılık kesim sorunları şu şekilde sıralandırabiliriz:

1. Küçük Ölçekli ve Parçalı Piyasa Yapısı
2. Kamu Bankaların Hâkimiyeti ve Yüksek Görev Zararları
3. Bankaların Kamu Kesimini Finanse eder hale gelmesi
4. Bankalarda Zayıf ve ihtiyatsız düzenleme ve denetleme
5. Finansal Serbestleşmeyle dışardan borçlanmaya ağırlık verilmesi
6. Dezenflasyona ayarlanma sorunları

Sayılan bankacılık kesim sorunlarının bazılarını ayrıntılı olarak aşağıda incelenmektedir.

3.1.2.1. Küçük Ölçekli ve Parçalı Piyasa Yapısı

Türk bankacılık sektörü içinde çok sayıda küçük ölçekli bankanın hakim olduğu gözlenmektedir. Örneğin; 2000 yılında toplam 79 adet banka olmasına rağmen 4 adet kamu bankası (Ziraat, Halk, Vakıflar, Emlak) ve özel İlk beş büyük banka (İş, Akbank, Garanti, Yapı Kredi, Pamukbank) toplam aktiflerin %66,7'sine, özkaynakların %94,6'sına, mevduatların %70,6'sına ve kredilerin %69'una sahip olmuşlardır. Bu değerlerin geri kalan kısımları diğer bankalar tarafından paylaşılmıştır.²⁰⁶ Büyük ve aktif kalitesi yüksek bankaların piyasada sayılarının az olması etkin rekabetin önündeki en önemli engellerden biridir, orta ve küçük ölçekli bankaların kendine özgü sorunları vardır. Örneğin; küçük yapıdaki bankaların mali güçleri zayıftır. Uygun yönetimi gerçekleştirecek kapasite ve donanım azlığı nedeniyle yeterli ar-ge faaliyetleri yapamaz, gerekli bilgileri toplayamaz, işbölümü ve uzmanlaşma eksiktir. Dalgalanmalara yeterli direnç gösteremezler, şube sayıları az, müşteri kaliteleri düşüktür. Aynı zamanda küçük ölçekli bankalar devlet müdahalesine savunma güçleri olmadığı için en çok maruz kalan bankalardır.²⁰⁷ Parçalı piyasa yapısının sonrası kriz dönemlerinde birçok bankanın kapandığı ya da bankalar arasında birleşmelerin hızlandığı görülmektedir. Ülkelerde yaşanan kriz sonraları IMF' inde ülkelere bankaların birleştirilmesi konusunda teşvik verilmesi parçalı piyasa yapısının önemini vurgulamaktadır.

Banka sayıları ve bu bankaların sahip oldukları aktif, kredi, mevduat ve özkaynakların dağılımları dikkate alındığında, sektörde etkin rekabetin doğmasını önleyen ikili bir yapının (az sayıda büyük-çok sayıda küçük bankanın) olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Aralık 2000'de toplam 79 adet banka olmasına karşın 4 adet kamu bankası (Ziraat, Halk, Vakıflar, Emlak) ve özel ilk beş büyük banka (İş, Akbank, Garanti, Yapı Kredi, Pamukbank) toplam aktiflerin %66,7'sine, özkaynakların %94,6'sına, mevduatın %70,6'sına ve kredilerin %69'una sahip olmuşlardır. Bu değerlerin geri kalan kısımları (aktiflerde %33,3; özkaynaklarda %5,4; mevduatlarda %29,4 ve kredilerde %31) diğer 70 adet küçük banka arasında paylaşılmıştır.

---

²⁰⁶ Demir ve Toprak, s.5

²⁰⁷ Parasız, Para Banka..., ss.118-119

Tablo 3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayısı (1995-2002)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Ticaret Bankaları	55	56	59	60	62	61	46	40
Kamusal Sermayeli	5	5	5	4	4	4	3	3
Özel Sermayeli	32	33	36	38	31	31	22	20
Fon'daki Bankalar	---	---	---	---	8	8	6	2
Yabancı Sermayeli	18	18	18	18	18	18	15	15
Kal. ve Yat. Bankaları	13	13	13	15	15	19	15	14
Kamusal Sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	7	7	7	9	13	13	9	8
Yabancı Sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	3
Toplam	68	69	72	75	81	80	61	54

Kaynak: TBB

3.1.2.2. Kamu Bankalarının Hakimiyeti ve Yüksek Görev Zararları

Siyasi otoriteler, ekonomik politikalar gereği piyasa faiz oranı altında kamu bankalarının kredi vermelerini sağlayarak, bankaların bilânçolarının büyük ölçüde bozulmasına neden olmuşlardır. Görev zararları hazinece karşılanamayan bankaların görev zararları, 2000 yılı sonu itibariyle %50 seviyelerine ulaşmıştır. Aynı zamana personel alımı ve şube açılması konusunda ekonomik etkinliğe ters düşen uygulamalarda bulunulması banka zararlarının artmasına neden olmuştur. Kamunun finansman ihtiyacını bankalardan karşılama adına mevduat munzam karşılık ve disonibilite oranlarını da zaman zaman yükseltmesi bankaların uluslararası alanda rekabet edebilirliğini kısıtlamıştır.²⁰⁸

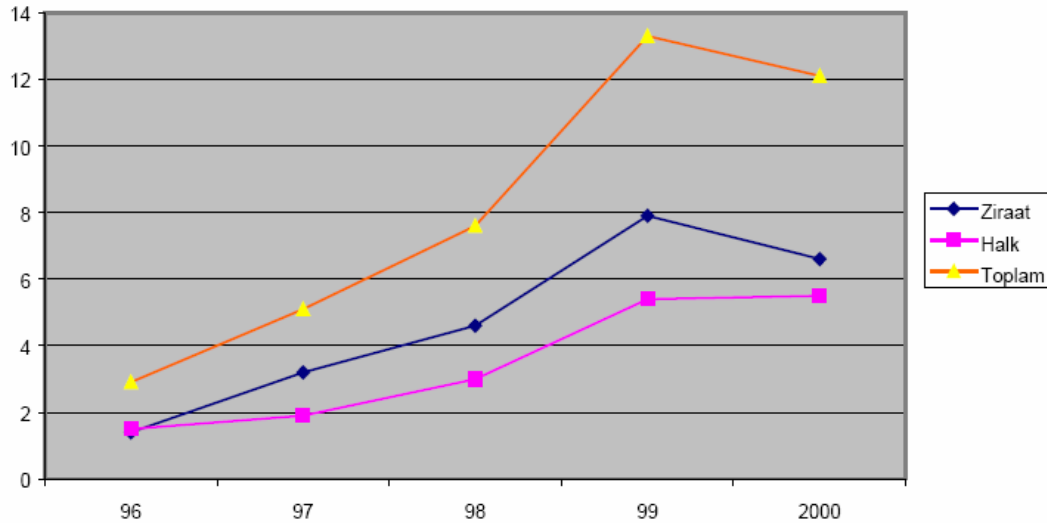
1990 başlarında bankacılık sektöründe toplam aktiflerin içinde kamu bankaların payı %45 olmasına rağmen bu oran 2000 başlarında %34,2 gerilemiştir. Ancak TMSF kapsamındaki bankalarda orana dahil edildiğinde %42,7 bir pay ortaya çıkmaktadır. Bankacılık sektöründe hem 94 kriz öncesi hem de 2000'li yıllarda yaşanan kriz öncesi kamu bankaların ağırlığı gözlenmektedir. Aynı zamanda kamu

²⁰⁸ Delikanlı, a.g.m., ss.88-89

bankaları, Aralık 2000’de toplam mevduatın %39,9’unu toplamış, toplam kredilerin %25,7’sini gerçekleştirmişlerdir. Toplam aktifler içinde özel bankaların payı %46,2, yabancı bankaların payı %6,6, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise %4,4 olmuştur Bu durum, aktif büyüklüğü bakımından bankacılık sektöründe kamu bankaları lehine önemli bir yoğunlaşma olduğunu göstermektedir.²⁰⁹

Kamu bankaları özel bankaların aksine birbiriyle çelişen amaçlar için hizmet etmektedir. Özel bankaların sadece kar amaçlı çalışmasına karşın kamu bankaları kar elde etmenin yanı sıra, sektörün gelişimine yardımcı olmak, stratejik sektörlerde ucuz kredi teminin, piyasada likidite durumunu kontrol etmek gibi dinamik bazı amaçları da vardır. Bu nedenle zaten riski yüksek olan sektörde daha fazla maliyet ve riskle karşı karşıya kalmaktadır. Bunun dışında da yöneticileri kar ya da zarardan etkilenmedikleri için yönetim zafiyetleri oluşabilmektedir. Sorumluluktan kaçmaları için uygun alan oluşturmaktadır. Kriz oluşumunda yöneticilerin az riskle çalışıyor olması önemli bir etkidir.

Grafik 3.3. Türkiye Kamu Bankalarının Görev Zararları(% GSMH)

Kaynak: TCMB, “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”,

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf, (17.02.2007), s.6

²⁰⁹Toprak ve Demir, a.g.m., s.7

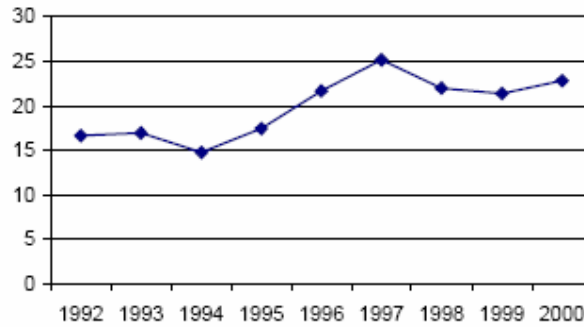
3.1.2.3. Bankaların Kamu Kesimini Finanse Eder Hale Gelmesi

Bankalar hükümetlerinde istediği yönde 90'lı yıllar boyunca aktiflerinde ağırlıklı olarak kamu kesimi borçlanma araçlarını bulundurmışlardır. Devlet bankalara yüksek enflasyon yüksek faiz, düşük kur ortamında riski daha az olan ve yüksek getiri sunan kamu borçlanma senetleri satmışlardır. Makro ekonomik durumda belirtildiği gibi devletin borçlanma gereğinde ki yükselme ve ihtiyaç, reel faizlerin yükselmesine neden olmuş, bankaların aktiflerinin içinde kredilerin payı azalırken hazine bonusu devlet tahvilinden oluşan menkul kıymetlerde atış gözlenmiştir.²¹⁰

3.1.2.4. Bankalarda Borçlanma ve Zayıf Düzenleme ve Denetleme

1990'lı yıllarda özellikle bireysel bankacılık faaliyetlerinde artış gözlenmiştir. Tüketimin artması çerçevesinde tüketici kredileri artmış, artan kredileri bankaları yurtdışından döviz cinsi borçlanarak karşılamıştır. Türk bankacılık sisteminin Euro piyasalarından sağladığı ucuz fonları, dayanıklı tüketim mallarına yönelik uzun vadeli tüketici kredilerinde kullandırması sonucu oluşan döviz açık pozisyonları krizin önemli belirtisi niteliği taşımıştır.²¹¹ Bir anlamda kötü yönetimin ve denetimsiz bir sistemin de bir sonucudur. Aşağıdaki grafik ve tabloda borçlanma ve borçlanmanın yol açtığı kredi artışı görülmektedir.

Grafik 3.4. Türkiye’de Özel Sektöre Açılan Krediler (GSMH Yüzdesi Olarak)

Kaynak: TCMB

²¹⁰ Ramazan Aktaş, Semra Pekkaya ve Esra Aydoğan, “ 2001 Krizi Sonrası Dönemde Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme”, **İşletme ve Finans**, Sayı:20, (Aralık 2005), s.19

²¹¹ Yılmaz, a.g.e., ss.164-165

Tablo 3.5. Bankaların Döviz Açık Pozisyonları

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Sektör	-2,0	-1,1	-3,2	-4,5	-0,8	-3,1	-2,5	-4,9	-8,3	-13,2	-17,3

Kaynak: TCMB

Sermaye hareketlerini ülkeye çekmek için yüksek tutulan faiz oranları ve yüksek faizle iç borçlanma çıkan krizlerin önemli nedenlerdendir. Özellikle iç borçlanma oranında artışın para krizine ardından bankacılık krizine yol açtığı bilinmektedir. Türk bankalarına özellikle devletin verdiği güvencelerle etkisiz denetim sonucu borçlanma bir anlamda teşvik edilmiştir.

Türk bankacılık sisteminde denetim zafiyeti açısından ilk önemli gösterge kamu bankalarının yüksek görev zararları ve BDDK'nın bazı özel bankalara el koymak zorunda kalmasıdır. Genel kabul görmüş muhasebe prensiplerinin uygulanmaması ve mali tabloların bağımsız dış denetim firmalarınca denetlenmemesi sektörde yayınlanan mali tabloların şeffaf olma ilkesine ter düşmektedir. Dolayısıyla, bazen bankalarca yayınlanan ile dış denetim sonucu elde edilen mali tablolar arasında önemli farklar olmaktadır. Diğer denetim eksikliği göstergeleri olarak kamu bankalarının 25 milyar dolar görev zararı, bir o kadar da TMSF bankalarının zararı, son zamanlarda artan yolsuzluk operasyonlarının birçoğunun bankalarla bağlantılı olması, bazı TMSF bankalarının önceki sahip ve yöneticilerinin yolsuzluk iddiasıyla yargılanmaları olarak belirtilebilir.

3.2. 1994 KRİZİ

90'lı yılların başlarından liberalleşme ile beraber ülkeye artan kısa vadeli sermaye girişi krize neden olan önemli gelişmelerden biridir. Artan sermaye ile beraber, tüketim hacmindeki artış, ithalatı arttırmış, cari işlemler açığı büyümüştür.

Ülke ekonomisi makro ekonomik gelişmeler açısından dengesiz gelişmelere sahne olmuştur. Enflasyon oranları, ekonomik büyüme açısından ciddi problemleri olan ülke liberalleşme politikası sonucu olarak hızla para ikamesi olgusunu da yaşamıştır. Aynı zeminde bankalarda dolar olarak borçlanmaya başlamıştır. 1991

yılında ekonomik büyümede düşüş, Irak'ın Kuveyt'i işgali sonucu oluşmuştur. Bu dönemde bankalar için mevduat çekişleri görünse de bir bankacılık krizinden söz etmek mümkün değildir.

1993 yılında altyapı yatırımları ücret ve maaşlarda hızlı artışlar, körfez savaşı, terörle mücadele, artan faizler büyük baskı unsuru olan kamu finansman açığı sonucu bütçe açıkları ve artan cari işlemler açığı piyasaya güvenin kaybolmasına yol açmıştır.

1994 krizin iki temel nedeni vardır, bunlardan birincisi, 1989 yılında sermaye hareketlerinin liberalleşmesi ve bankaların yurtdışından sağladığı ucuz fonların hazinenin finansman ihtiyacı için kullanılması ve TCMB'nin enflasyonla mücadele çerçevesinde TL'yi değerli tutması sonucu bankalarda yaratılan açık pozisyonlardır. İkinci neden ise, 1989 yılında şok olarak verilen yüksek ücret zamlarının iç talebi yükseltmesidir.²¹²

Tablo 3.6. Kriz Öncesi Göstergeler

	1990	1991	1992	1993	1994
KKBG/GSMH	3,60	3,70	6,10	4,80	5,30
M2Y(milyon \$)	27.991	28.774	33,418	36,171	28,897
MB Döviz Rezervleri	5.758,50	4.812,90	6.106,60	6.277,20	6.905,90
M2Y/MB Döviz Rezervleri	4,86	5,98	4,47	5,76	4,18
Kısa Vadeli Sermaye/GSMH	1,97	-1,99	0,87	1,69	-3,93
Sermaye Hareketleri/GSMH	2,65	-1,58	2,27	4,95	-3,21
Cari İşlemler Açığı/GSMH	-1,72	0,17	-0,59	-3,77	2,02
YP Aktif/YP pasif	88,1	90,0	86,8	84,6	96,5
YP Borçlar/Toplam Borçlar	7,10	7,00	10,90	14,10	7,00
Krediler/GSMH	17,40	16,80	17,70	18,20	16,20
Reel Faiz Oranı (%)	-4,60	8,10	9,60	13,00	28,20
Büyüme Oranı	9,4	0,3	6,40	8,10	-6,10

Kaynak: TCMB ve TBB

²¹² Nihat Işık, Mehmet Alagöz ve Metin Yıldırım, "1990 Sonrası Türkiye'de Yaşanan Krizler: 1994, 2000 ve 2001 Krizleri" iç.Halil Seyitoğlu Ve Rifat Yıldız (eds.), **Ekonomik kriz Öncesi Erken uyarı Sistemi**, İstanbul:Arıkan Yayın, 2006, s.246

Türkiye’de kriz göstergelerinden de görülebileceği gibi gelişmeler şu şekilde sıralanabilir:

- 1993 yılında hem kamu sektörü açığı hem de iç ve dış borç stoku çok yüksek seviyelerdeydi.
- 1993 yılında oluşan cari işlemler açığı kriz öncesi dönemin en yüksek seviyelerindeydi.
- TL aşırı değerlenmişti.
- Finansal krizi yaşamış birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kriz öncesi dönemde M2Y ve M2YB’ nin MB rezervlerine oranı yüksek seviyelerdeydi.
- Tüketim eğilimi artışı sonucu bankaların kredi miktarları artmıştır.
- Bankacılık sektöründe yabancı para cinsinden borçlarda yurtdışından sağlanan ucuz fonlar nedeniyle hızla artış gözlenmiştir.

1994 yılına gelindiğinde bu zamana kadar devam eden iç borçlanma politikasını faizleri düşürmek için terk edilmesi düşünülmüştür. Kasım 1993’de yapılması planlanan 4 hazine ihalesi iptal edilmiştir. İç borçlanmanın terk edilmesi sonucu finansman ihtiyacı için merkez bankası kaynakları kullanılmıştır. 1994 yılında geçerli olmak üzere tahvil ve bonolardan elde edilecek gelire %5 oranında gelir vergisi Stopajı konmuştur. Sonuçta piyasada likidite fazlası devalüasyon beklentisini arttırmış ve döviz talebi hızla artmasıyla sonuçlanmıştır. 26 Ocak 1994 tarihinde resmi kur ile piyasa kuru arasındaki marjın artması sonucu TL yaklaşık %14 oranında değer kaybetmiştir. Ocak nisan arasında TL’nin dolar karşısında kaybı nominal olarak %172’ e kadar yükselmiştir. Merkez Bankası dövizde yaşanan dalgalanmayı önlemek için para piyasasına müdahale etmiş gecelik faizler bileşik bazda %1000’lere kadar sıçramıştır.²¹³

Kriz sonucunda, üç banka (Marmarabank, TYT Bank, İmpexbank) ve Üç aracı kurum (Türk İntest, Çarmen, Pasifik) iflas etmiştir. Gelişmelere karşı 1994 Nisan kararları çerçevesinde bankacılık kesiminin problemlerini gidermek için;

---

²¹³ Selçuk Emsen, “Türkiye’de 1994-2001 Dönemi Uygulanan İstikrar Programı”, Sosyal Bilimler Dergisi, www.manas.kg/pdf/sbd-05-07.pdf, (12.04.2006), s.92

- Mevduat kaçışını durdurmak ve likit fonların dövize yönelmesini önlemek için faiz hadlerinin yükseltilmesi kararı alınmıştır. Buna ek olarak mevduat sigorta kapsamı % 100'e çıkarılmıştır.
- Merkez Bankası parasal büyüklükler üzerinde etkisinin artırılması amacı ile zorunlu karşılık ve dispoñibilite oranlarında düzenlemeler meydana getirilmiş ve Merkez Bankası reeskont kredileri genişletilmiştir.

Tablo 3.7. 1994 Krizinde Bankacılık Kesimine İlişkin Bazı Rasyolar(%)

	31.12.1993	30.6.1994	31.12.1994	30.6.1995
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri				
Krediler/Toplam Aktifler	166,7	162,1	150,5	136,7
Menkul Değ. Cüz./Toplam Aktifler	42,3	35,0	38,9	37,6
	11,3	14,2	11,3	14,6
Mevduat/Toplam Pasif	51,2	57,3	62,8	61,8
Y.P. Pasif /Toplam Pasif	43,3	45,8	46,6	43,9
Y.P.Aktif/Y.P. Pasif	84,6	95,1	96,5	92,8
Açık Pozisyon/Toplam Pasif	6,7	2,3	1,6	3,2

Kaynak: Karacan, a.g.e., s.279

Krizle birlikte, bankacılık sisteminde toplam varlıklarında ciddi biçimde düşüş yaşanmış, ayrıca aktif ve pasif yapısında değişikliklere yol açmıştır. Aktifler içinde kredilerin payı düşerken, faiz giderlerinde yükseliş meydana gelmiştir. Yabancı para pasif kalemi artarken, yabancı para aktif kaleminde daha hızlı bir artış gözlenmiştir. Merkez Bankası yeterli miktarda rezervinin olmaması krize gerekli müdahale yapılamamasına neden olmuştur. Sonuç olarak alınan önlemler bankalar için kısa vadeli çözüm getirmiştir.

Güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla bir çözüm olarak, tasarruf mevduatına % 100 sigorta uygulaması ile devlet güvencesi getirilmiştir. Böylece bankacılık sektörüne güven yeniden sağlanarak, mali kesimde kriz bir süreliğine aşılmıştır. Ancak, bu limitsiz sigortanın devamı ve kamu kesiminin yüksek faizden

borçlanmasını sürdürmesi nedeniyle, aşırı risk alan, kuralsız bir bankacılık sektörü oluşturulmuştur. Bu durum ileriki dönemlerde sektörde başka sorunlara neden olmuştur.²¹⁴

3.3. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİ

Bankacılık sektörü Kasım 2000 krizi sonrası likidite ve faiz riski, Şubat 2001 krizinde ise faiz, likidite ve kur riski ile karşılaşmıştır. Aslında kriz 1994 yılından sonra alınamayan önlemler ve yetersiz yapılandırmanın bir sonucu olarak gösterilebilir.

Genel olarak Türk bankacılık kesiminin sorunları 1994 krizi incelenirken belirtildiği için krizi özellikle IMF ile yapılan Stand By anlaşması çerçevesinde bakmak gerekir. 1990'lı yıllardaki makro ekonomik anlamda kötü gidişi durdurmak için 1999 Aralık ayında IMF ile enflasyonu düşürme programı uygulanmaya başlamıştır. Bu program ile 2000 yılı Türkiye ekonomisi %6.5-7 aralığında büyüme hızına ulaşmış, hem iç hem dış talep canlılığı sayesinde enflasyon %69 seviyelerinden %40'lara inmiştir. Bankacılık kesiminde de yeniden yapılandırma çalışmaları uygulanmıştır.²¹⁵ 2000'li yıllardaki krizin nedenleri yapılan IMF anlaşması çerçevesinde sıralanabilir:

1. 1999 Aralık ayında uygulamaya başlanılan stand-by anlaşmasının önemli hedeflerinden biri sabit döviz kuru sisteminin benimsenip, uygulanmasıdır. Program çerçevesinde 1\$+0,77 Avro şeklinde belirlenen sepet kur aşamalı olarak artırılması öngörülmüştür. TCMB TL değerinin belli bant içinde dalgalanmasını izin verecektir ve kurlar günlük açıklanacaktır.²¹⁶

Kriz yaşanmadan önce tablodan inceleneceği gibi kamu bankalarının TL mevduatta ağırlığı görünmektedir. Bankacılık sistemin döviz riski açıkça görünmektedir zira yabancı para cinsinden yükümlülükler altına girip, Türk lirası olarak değerlendiriliyor olması açık pozisyon kaynaklı bir risk demektir.

²¹⁴ Oğuz Yıldırım, "Türk Bankacılık sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002)", www.geocities.com/ceteris_tr/o_yildirim6.doc, (17.02.2007), s. 6

²¹⁵ Süslü, a.g.m., s.670.

²¹⁶ TCMB., Para Politikası Raporu 2001, Ankara:2002, s.6

Tablo 3.8. 2000 Yılı Mevduatların Bankalararası Dağılımı (%)

	TL Mevduat	Döviz Mevduat	Toplam Mevduat
Kamu bankaları	61	17	39
Özel bankalar	39	83	61
Toplam	100	100	100

Kaynak: Halil Sunalı, "Yaşanan Mali Kriz ve bankacılık Sektörü",
www.activefinans.com/activeline/sayi10/kriz.html, (21.10.2006), s.7

TL'nin değerlendirilmesine izin verilmesi, adeta ithalatı teşvik edici hale gelmiştir. Dış ticaret açığı ve cari açık hızla büyümüştür. Ülkeye akan sıcak para akımı göz önünü alınarak tehlike yaratmadığı düşünülmeye rağmen, cari açık krizin önemli nedenleri arasında sayılmaktadır. Dış ticaret açığı GSMH' ya oranı 1999'da %6,9 iken, 2000 yılında %12,6 olarak kritik bir duruma gelmiştir. Döviz çıpa uygulamasının birçok ülkede başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen göz göre göre uygulanmıştır. Brezilya, Meksika, Rusya ve Tayland döviz kuru çıpa uygulamasında sonucu finansal krizler yaşamıştır.²¹⁷

Cari açık özellikle beklenin üzerinde gerçekleşen tüketimden kaynaklandığı belirtilebilir. Tüketim artışı, faizlerin düşmesinin tasarruf üzerine olumsuz etkisi, bankaların elinde bulundurduğu menkul değerlerin getiri oranının faiz düşüşü sonucu yükselmesiyle oluşan servet etkisi ve bir diğer etken nakit ihtiyacı için yerli paraya yönelik sonucu Merkez Bankası para arzını arttırması sonucu bankalarda özellikle riski az tüketici kredilerinde artış belirtilebilir.²¹⁸

2. Beklentilerin aksine sabit döviz kuru uygulamasına rağmen Döviz Tevdiat Hesabı (DTH) azalmamıştır. Aynı zamanda TCMB uyguladığı sabit döviz kuru içinde ancak dış varlık karşılığı piyasaya para sürme yetkisini tanıdığı için, para arzı silahı elinden alınmış oluyordu.

²¹⁷Ercan Uygur, "Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri", **Türkiye Ekonomi Kurumu**, Tartışma Metni 2001/1, (7 Nisan, 2001), s.10

²¹⁸ Yay, Yay ve Yılmaz, a.g.m., s,45

Tablo 3.9. Türkiye’de Kriz Döneminde Döviz Tevdiat Hesabı, İnterbank Gecelik Faiz Oranları ve Reel Döviz Kuru İndeksinde Gelişmeler

Aylar	DTH (Milyon TL)	İnterbank Gecelik faiz oranları (Ortalama)	Reel Döviz Kuru 1999=100
1999			
Kasım	17.410.7	69.78	126.37
Aralık	18.420.6	69.97	127.29
2000 Ocak	19.342.8	35.90	128.50
Şubat	20.440.7	49.23	131.59
Mart	21.381.9	39.08	132.59
Nisan	22.202.8	36.16	132.93
Mayıs	23.523.2	41.29	135.67
Haziran	23.733.0	42.00	132.29
Temmuz	24.453.2	25.97	133.49
Ağustos	25.367.5	35.57	135.92
Eylül	26.345.3	46.20	139.02
Ekim	26.759.7	38.41	142.45
Kasım	26.702.3	79.46	146.50
Aralık	25.341.7	198.95	147.59
2001 Ocak	25.685.9	42.16	148.08
Şubat	30.341.3	436.00	138.40
Mart	34.296.4	81.89	110.51

Kaynak: TCMB

3. IMF programı içinde önemli bir eksiklik yabancı sermaye akımlarına ekonomi bozucu şekilde ülkeye girmesine engel olacak önlemleri içermemesidir. Kur düşük, faizler yüksek olduğunda kazanç peşinde koşan sıcak para ülkeye girmesi krizinde önemli göstergesi olmuştur. Asıl sorun Türkiye için sermaye- emek uyumsuzluğu olmuştur. Sorun, yetersiz sermaye bağlı işgücü verimliliğinde düşüştür.²¹⁹
4. 1999 yılında bankalararası faiz oranları istikrarlıyken 2000 yılında faizlerde çok fazla hareketlilik gözlenmiştir. Bu durumda en önemli olay kamu bankalarının zararlarının kapatılmaya çalışılması olmuştur. Halk ve ziraat bankalarının zararlarının aktiflerinin %40–50’si olduğu anlaşıldığında

²¹⁹ Emsen, a.g.m., s.94

piyasada faizlerin hareketlilik daha da arttıran unsur olmuştur. Hazine, kamu bankalarının görev zararlarını karşılamak için tahvil satışı gerçekleştirmiştir.²²⁰

5. Kasım ve şubat krizlerinin en önemli iki sebebi zayıf bankacılık sistemi ve sermaye akımları olduğu bilinmektedir. 1994 krizinden sonra bankacılık sektörü etkin yeniden yapılanma sürecinden geçmeden, kısa vadeli borçlanmaya, artan kredi dağıtmaya devam etmiş, mali yapısı daha da bozulmuştur. Yurtdışından kısa vadeli döviz cinsinden borçlanma, alınan fonların yurtiçinde uzun vadeli kredi olarak dağıtılması ve devlet iç borçlanma senetlerine devletin borçlanma gereğini karşılamak için kullanılması bankaların açık pozisyonlarının yükselmesine neden olmuştur.

Tablo 3.10. Türkiye’de Kriz Döneminde Bankaların Açık Pozisyonu

Aylar	(Milyar \$)
2000-I	-15.78
2000-II	-18.18
2000-III	-20.00
2001-I	-12.16

Kaynak: Nur Keyder, “Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları”, **İktisat İşletme Finans Dergisi**, Yıl: 16, Sayı:183, (Haziran, 2001), s.41

Bankaların mali yapıların bozulmasına kamu açıklarının finansmanı uğruna göz yumulmuş, etkin bir denetim yapılmamıştır. Belirtildiği gibi, düşük kur ve yüksek faiz ve artan faizler bankaların bilânçolarında tuttukları tahvillerin değerinde aşınmaya yol açmıştır. Ticari bankaların 1998 yılında 11,1150 milyon dolar olan kısa vadeli borçları 2001 yılı ocak ayında 19,279 milyon dolara kadar çıkmıştır. Kriz hemen öncesinde 2000 yılında ise kısa vadeli borç miktarı 16,900 milyon dolar seviyelerine yükselmişti. Tahviller, bankaların yurtdışından borçlanmalarıyla karşılanmaktaydı. Bankalar, borçlanma imkânlarını ve güveni kaybettikleri an büyük bir likidite krizi yaşamışlardır. Likidite sıkışıklığı, faizlerin artmasını tekrar tetikler. Kriz döneminde görüldüğü gibi faiz üzerinde bu durum büyük baskı yaratmıştır.

²²⁰ Parasız, Para Banka..., a.g.e., s.551

Ekonomik krizin ilk önemli göstergesi olarak ilk önemli kırılması 22 Kasım 2000'de yaşanmıştır. 2000 sonbaharından özellikle cari işlemler açığı güveni sarsmış ve devalüasyon beklentisi artmıştı, bu ortamda yaklaşık 4,800 milyon dolarlık yabancı sermaye ülkeden çıkmıştır. Bankalarda açık pozisyonlarını kur riski oluşacağı beklentisiyle kapatmaya çalışırken Demirbank TMSF tarafından el konulmuştur. Diğer bankalarda el konulacağı tehlikesi 22 Kasımda gecelik faizlerin %110,8'e çıkarmıştır. Sonuçta net iç varlıklar hedefini aşan Merkez Bankası piyasaya likidite vermiş, brüt döviz rezervi 24.433 milyondan 18,9 milyar dolara inmiştir.²²¹ Bu süreçte hisse senedi piyasası çökmüştür, gecelik repo %500-600 seviyelerine yükselmiştir. Aslında kriz ilk sinyallerinin Eylül 2000'de Bayındırbank'ın Romanya'da bulunan bankası BTR (Banco Turco Romana) batmasıyla başlamıştır. Bankanın batmasını önlemek için kaynağın Vakıfbank tarafından sağlanması, krizin sinyali olarak belirtilmiştir.²²²

Kasım ayı başlarında ki tüm gelişmelere rağmen açık bir kriz oluşturacak durum söz konusu değildi. Yılsonu yaklaşması ve yeni uygulama olan öz sermayelerinin %20'si oranında açık pozisyon taşıma zorunluluğu uygulaması için bankalar açık pozisyonlarını kapatmaya başlamışlardı ve böylece döviz talebi artıyordu. Döviz satın alabilmek için Türk lirası talepleri krizi tetikleyen unsur olmuştur. 2000 kasımında yaşanan spekülasyon atak merkez bankası net iç varlıklar hedefini aşmış, ek likidite sürmesi, IMF'den 7,5 milyar dolarlık ek rezerv olanağının serbest bırakılması, Ocak 2001 itibaren uygulanmak üzere münzam karşılık ve disponibilitate oranının düşürülerek sisteme 500 milyar YTL ödeneceğini açıklaması ve döviz piyasasını satışlar yapılması sonucu atlatılabildiği.²²³ %100 mevduat sigortası sistemi getirilmiştir.

---

²²¹ Öztürk Salih, " Sabit Döviz Kuru politikasının Finansal Krizlere Etkisi: 1997 Güneydoğu Asya ve 200 Kasım-2001 Şubat Türkiye Krizleri", **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 10 Sayı: 1, (2003), s. 177

²²² Rudi Dornbush, "Ortaya Çıkan Piyasa Krizleri Üzerine", Çev. Özge İzdeş, **İktisat Dergisi**, Sayı: 410-411, (Şubat-Mart 2001), s.60

²²³ Karabulut, a.g.e., s.134

Tablo 3.11. Kriz Öncesi Ve Kriz Dönemi Sermaye Hareketleri (Milyon \$)

	Ocak 2000- Ekim 2000	Kasım 2000-Haziran 2001
Yabancı Net sermaye Akımı	15179	-10432
Dolaysız yatırım	589	2406
Portföy yatırımı	6789	-8457
Uzun vadeli sermaye Akımı	3201	-553
Kısa vadeli sermaye akımı	4600	-3828
Yerli Net Sermaye Akımı	-5257	-3033
Dolaysız yatırım	-751	-452
Portföy yatırımı	-730	949
Kısa vadeli sermaye kayıtlı	-1223	-1847
Uzun vadeli sermaye kayıt-dışı	-2550	-1683

Kaynak: Korkut Boratav, “2000/2001 Krizinde Sermaye Hareketleri”, **İktisat, İşletme ve Finans Dergisi**, Sayı:186, (2001), s.9.

Kasım krizinden sonra şubat ayına gelindiğinde programa güven tamamen yok olmuştu ve alınan önlemlere rağmen döviz talebi karşılanamamıştır. DİBS faizlerinin yükselmesi iç borç çevrilebilirliğini zorlaştırmış ve risk primi yükselmiştir. Sonuç olarak siyasi gerginlik kırılğan yapının çökmesine yol açmıştır.²²⁴ Kasım krizi gibi Merkez Bankası net iç varlıklar hedefini aşmamak için piyasaya müdahalede gecikti. Kasım krizinde özellikle yabancıların döviz talebi söz konusuysen şubat krizinde yerli piyasada da döviz talebi yükselmiştir ve yükselen döviz talebini önlemek için Bankalararası faiz oranı %6200'lere kadar yükseltilmiştir. Döviz rezervleri hızla erimiştir. 16 Şubatta 27.94 milyar dolar olan rezervler 23 Şubat'ta 22.58 milyar dolara düşmüştür.(bkz.Tablo 3.12.) 19 Şubatta bir gün valörlü döviz talebi 7,6 milyar doları bulmuştur. Likidite sıkışıklığı ödemeler sistemini kilitlemiş ve sonunda merkez bankası kuru dalgalanmaya bırakmıştır. 16 Şubatta 10169 olan borsa endeksi 19 Şubatta 8683 puanı görmüştür.²²⁵

²²⁴ Yılmaz Akyüz ve Korkut Boratav, “Türkiye’de Finansal Kriz Oluşumu”, **İşletme ve Finans Dergisi**, Sayı: 197, (Ağustos, 2002), s.34

²²⁵ Uygur, a.g.m., s.23

Tablo 3.12. TCMB Haftalık Döviz Rezervi (Milyon \$)

Kasım krizi	Brüt Döviz Rezervi	Şubat krizi	Brüt Döviz Rezervi
06.10.2000	24.530	05.01.2001	25.097
13.10.2000	24.839	12.01.2001	26.593
20.10.2000	24.239	19.01.2001	26.143
27.11.2000	23.249	26.01.2001	25.691
03.11.2000	24.256	02.02.2001	25.928
10.11.2000	23.583	09.02.2001	26.565
17.11.200	24.433	16.02.2001	27.943
24.11.200	21.583	23.02.2001	22.581
01.12.2000	18.942	02.03.2001	21.521
08.12.2000	19.624	09.03.2001	21.529
15.12.2000	19.823	16.03.2001	20.060
22.12.2000	19.934	23.03.2001	19.170
29.12.2000	19.635	30.03.2001	18.445

Kaynak: TCMB

Aşırı açık pozisyon taşıyan bankacılık sektörü, görev zararları nedeniyle işlerliğini kaybetmiş kamu bankaları, özelleştirme, yapısal ve hukuki reformlarda gecikmeler, Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi ve cari açığın kritik sınırı aşması karşısında döviz kuru band uygulamasının öne alınarak gerekli müdahalelerin zamanında yapılamaması, başarılı olabilecek bir programın başarısızlığa uğramasına neden olmuştur.²²⁶

Mayıs 2001'de açıklanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" Mayıs'ta imzalanan yeni IMF stand-by düzenlemesiyle ve Dünya Bankası kredileriyle desteklenmiş ve Üretimdeki serbest düşüşü önleyememesine rağmen krizin denetim altına alınmasında etkili olmuştur. Bu programda öncelik tanınan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde enflasyonun kontrolden çıkmaması için kamu borç yükünün artışı tercih edilerek, parasal büyüklükler denetim altında tutuldu.

²²⁶Keyder, a.g.m., s.53

Banka sisteminin mali yapısının güçlendirilmesi üç kanaldan yürütüldü. Görev zararı stoklarını bilânçolarından tasfiye etmek için, kamu bankalarına özel tertip DİBS verildi. Mali yükümlülüklerinin kapatılması ve özkaynakları ile döviz pozisyonlarının güçlendirilmesi için TMSF bünyesindeki bankalara özel tertip DİBS ve döviz cinsi senetler ihraç edildi.¹⁰ Özel sermayeli ticari bankalara yabancı para pozisyon açıklarının kapatılmasına katkıda bulunmak ve Hazinesin iç borçlanma vadesini uzatabilecek koşulları sağlamak için bu kesimle iç borç takası yapıldı

Kasım krizi sonrası likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sektörü Şubat kriziyle ilave olarak kur riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Kriz döneminde faiz oranlarında yükselme fonlama maliyetlerini yükseltirken, diğer yandan menkul değerler cüzdanının piyasa değerini düşürerek banka bilânçolarını olumsuz yönde etkilemiştir. Faizlerdeki yükselme özellikle kamu bankaları ve fon bünyesindeki bankaları ciddi zararlarla karşı karşıya bırakmıştır. Yaşanan ekonomik ortamda daralma ve krizlerin reel sektöre de yansıtacağı dikkate alınarak bankacılık sektörüne yönelik yeniden yapılandırmanın hızlandırılmasına ve birçok tedbir alınmasına neden olmuştur.

Banka sisteminin mali bünyesinin güçlendirilmesinin yansıra, sistemin kurumsal yapısını ve denetimini etkinleştirecek yasal ve operasyonel düzenlemeler uygulamaya konuldu. Yeni yasal çerçevede kamu bankalarına görev verilmesi merkezi hükümet bütçesine ödenek konulması koşuluna bağlandı. Türkiye'nin ekonomi politikası için önem taşıyan bu değişim, bütçenin siyasal işlevinin ve saydamlığının artmasına katkıda bulunacak bir olgudur. Ancak, 2001 yılında kamu bankalarını yeniden yapılandırırken kredilendirme kapasitelerinin daraltılmış olması, krizden çıkışı zorlaştırmıştır.²²⁷

3.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YENİDEN YAPILANDIRMA

Son yıllarda yoğunlaşan bankacılık krizleriyle birlikte çözüm önerileri de tartışılmaya başlamıştır. Finansal sektörde yeniden yapılandırma çalışmaları

---

²²⁷ Merih Celasun, 2001 Krizi, Öncesi Ve Sonrası: Makro Ekonomik Ve Mali Bir Değerlendirme, Dikmen Ahmet (ed), Küreselleşme Emek Süreçleri ve Yapısal Uyum, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara: İmge Yayınları,2002, s.74

hızlanmış, ülkeler kendi özelliklerine göre yeniden yapılandırma programları oluşturmuşlardır. Bankacılık sektörünü yeniden yapılandırılması, bir ülkede meydana gelen krizle bankacılık sektörünün en az %20'sini etkilemesi sonucunda sektörde güven bunalımının çözülmesi, sektörün iyileştirilmesi amacıyla yönelik yapısal ve düzenleyici programların uygulanması ekinde tanımlanabilir.²²⁸ Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programlarının iki temel amacından söz edilebilir. İlki, mali bünyeleri bozulan bankaların yükümlülüklerini sağlıklı bir şekilde karşılayabilecekleri bir yapıya kavuşturmak ikincisi ise, sürdürülebilir bir karlılık düzeyini yakalayabilmelerini gerçekleştirmektir.

Kriz oluşum süreci, krizin başlangıç makro ve mikro yönlü nedenleri göze alınarak ülkelerin kendi özelliklerine göre bir yeniden yapılandırma programı oluşturmaları önem arz etmektedir. Bankacılık sektöründe ülke farklılıklarına karşın yeniden yapılandırmada dört önemli öge değişmemektedir.

1. Banka krizi sonrasında yeniden güven ortamını oluşturulması yeniden yapılandırma çalışmaları için bir zemin oluşturacaktır.
2. Bankaların yapılacak yasal düzenlemeler ile daha güçlü ve sağlam bir yapıya kavuşturulması ikinci öge olarak belirtilir.
3. Alınacak mali önlemler sonrasında bankaların mali yapıları güçlenecek ve ödemeler sisteminin düzenli çalışması sağlanacaktır.
4. Son aşamada, bozulan bankacılık sektörüne yapısal alınacak önlemler ile daha sağlıklı ve verimli bir hale gelecektir.

Bankacılık sektörü kriz döneminde acil önlem olarak likidite desteği yoluna başvurulması üzerinde durulmaktadır. Yükümlülükler sorunu hafifletildikten sonra mali yapıların güçlendirilmesine sıra geldiğinde kamusal otoritenin rolü ön plana çıkar ve üç yolla müdahalede bulunur. İlki bankaların kapatılarak tasfiye edilmesidir. İkincisi mali yapıların güçlendirilmesi için sermaye desteğinin sağlanmasıdır. Mali yapıların güçlendirmek içinse, bankalara el konulması ya da köprü banka uygulaması ile bankaların varlık ve yükümlülüklerin devredilmesidir. Üçüncü müdahale aracı ise; banka birleşmeleri, kamunun mevduatlarının mali yapıları zayıf bankalara

---

²²⁸ Yıldırım, a.g.m., s.14

aktarılması, sorunları çözümlene imkânı olan bankaların iyileştirilmesi gibi yöntemler şeklinde sıralanır. Son aşama ise, gözetim ve denetimin etkisini artırılması, yasal ve kurumsal düzenlemeler belirtilebilir.²²⁹

Türkiye’de bankacılık sektörünün etkin denetimi ve yönetimi için TCMB ve Hazine tarafından paylaşılan görev 31 Ağustos 2000’de Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kuruluna (BDDK) devredilmiştir. BDDK tarafından bankacılık sorunların çözümü için 15 Mayıs 2001’de “bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı” uygulamaya konulmuştur. 1999-2002 yılları arasında Türk bankacılık sektörü yeniden yapılandırma 41 yapısal koşulla 4 aşama olarak düzenlenmiştir. Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma dört ana başlık altında incelenecektir.

1. Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması
2. TMSF bünyesindeki bankaların devralma, birleşme, satış ve tasfiyelerinin en kısa zamanda çözümü
3. Yaşanan krizden olumsuz etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması
4. Bankacılık sektörü gözetim ve denetim yapısını güçlendirerek sektörü daha etkin ve rekabetçi bir duruma getirmek

Aşağıda bu dört aşamada toplanabilen bankacılık yeniden yapılandırma uygulamaları ayrıntılarıyla incelenecektir.

3.4.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Kamu bankalarının kriz döneminde piyasayı bozucu en önemli etkisi göstermişlerdir. Etkinsiz yönetim ve siyasi yönlendirilmelerle nakit sıkıntısı yaşayan bankaların maliyeti de büyük boyutlara ulaşmıştır. Kamu bankalarının yüklenilmiş görev zararları 2001 kriz döneminde bilanço büyüklüğüne oranının %50 ‘e ulaştığı ve sermaye açığına yol açtığı gözlenmiştir. Ayrıca kamu bankalarının toplam mevduat içindeki payı %40 iken krediler içindeki payı %25’de kaldı ve büyük oranda kriz döneminde şüpheli alacak şekline dönüştüğü ve yeterli karşılık

---

²²⁹ Esen, a.g.m., s.2

ayrılmadığı gözlenmiştir. Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması finansal ve operasyonel yönden incelenecektir.

3.4.1.1. Kamu Bankalarının Finansal Yeniden Yapılandırılması

Finansal önlemler bankacılık krizi sonrası acil ve kısa vadeli önlemleri içermektedir. Kısa vadeli önlemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Görev zararlarının tasfiyesi
- Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Azaltılması
- Sermaye yapısının Güçlendirilmesi
- Mevduat faiz Oranının Piyasa Şartlarına Uyumu ve Kredi portföyünün İyileştirilmesi

Kamu bankalarının kriz sonrası görünen ve büyüyen görev zararlarına karşılık olarak değişken faizli menkul kıymetler verilmiştir. Böylece bankaların muhasebe hesabı olarak aktif tarafının artırılarak sermaye yapısı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Nakit 326 trilyon TL nakit dışı 3.224 trilyon TL civarında kaynak aktarılmıştır. Alınan önlemlerle 2000'de görev zararları sonucu oluşan borç 17.413 Trilyon TL'den 2001 yılında net 7.759 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.²³⁰

Kamu bankalarının birçok banka gibi 2001 krizinden sonra likidite sorunu yaşamıştır. Likidite sorunu borçlanma gerekliliğini artıran bir unsurdur. Yeniden yapılandırılma çalışması içinde özellikle kısa vadeli borçlanma gereği Merkez Bankasında repo veya doğrudan satış aracılığıyla likidite sağlama olanağı verilmiştir. Kamu bankalarının 16 Mart 2001 tarihinde 8,5 trilyon TL özel bankalara ve banka dışı kesime borçları sıfırlanmıştır.²³¹

Sermaye yeterlilik rasyolarında iyileşme sağlanması için risk seviyesi düşük DİBS'nin payının artırılması sağlanmıştır. Nakit ve menkul kıymet olarak kamu bankalarına aktarılan kaynaklar ile aralık 2000'de 2.9 katrilyon TL tutar olan

²³⁰ BDDK, **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-VII**, Ekim, 2003, s.16

²³¹ TCMB, a.g.e., s.16-17

ödenmiş sermaye Ağustos 2003²³²de 3.4 Katrilyon TL ulaşmıştır. Aynı dönemde özkaynaklar sırasıyla 7,1 ve 7,8 katrilyon TL olmuştur.

Kredi portföyünü iyileştirmek için gerekli yasal düzenlemelerle desteklenerek takipteki alacakları hesabına aktarma ve gerekli karşılıkları ayırma şeffaf olunması konusunda çalışma sağlanmıştır. Kamu bankalarında piyasa şartlarından uzaklaşan ve krizde rol oynayan faiz dalgalanmaların önlemek için DİBS faiz oranının altında mevduat faiz oranı belirlenmiştir ve verilen kredilerin faiz oranı kaynak maliyeti, verimlilik ve etkinlik ilkelerine uygun belirlenmeye başlanmıştır.

3.4.1.2. Kamu Bankaları Operasyonel Yeniden yapılandırma

Operasyonel yeniden yapılandırma yönetim kalitesinin iyileştirilmesi, çalışanların verimliliğinin artırılması, hatta yabancı danışmanların kullanılması ve sektöre yabancı bankaların girişinin özendirilmesi sağlanarak gerçekleştirilir. Bu yönde öncelikle Emlak bankasının tasfiye edilerek Ziraat bankası ile birleştirilmiş ve özelleştirilme uygulanması için gerekli düzenlemeler hala sağlanmaktadır. Kamu bankalarının sayısı azaltılmış ve personel sayısı azaltılmıştır.²³²

Tablo 3.13. Kamu Bankalarının Personel ve Şube Sayısı

	Şube Sayısı				Personel Sayısı			
	2003	2004	2005	2006 Eylül	2003	2004	2005	2006 Eylül
Kamu Sermayeli Bankalar	1.971	2.149	2.035	2.046	37.994	39.467	38.046	39.509
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1.148	1.146	1.146	1.146	22.138	21.172	20.373	20.860
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	527	707	584	588	8.515	11.145	10.509	11.007
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	296	296	305	312	7.341	7.150	7.164	7.642

Kaynak: TBB

Risk yönetimin gereği olarak ‘’ bankaların iş denetimi ve risk yönetim sistemleri hakkında yönetmelik’’ doğrultusunda risk yönetimden sorumlu birimler yeniden yapılandırıldılar. Kamu bankaları kar/zarar, likidite durumu, faiz oranlarını takip etmek için izleme programı oluşturuldu ve günlük değişimler dâhil izlenir kılındı.

²³² Ekrem Keskin, Melike Alparslan ve Emre Alpan İnan, ‘‘Türkiye Bankalar Birliği 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu Türk Bankacılık Sektörü’’ **Bankacılar Dergisi**, Sayı.49, (2004), ss.75-76

3.4.2. TMSF Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Bankacılık krizlerinin ardından Türkiye’de birçok banka TSMF bünyesine devredilmiştir. Gerek maliyeti gerek sayıca fazla olması nedeniyle Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında önemli bir unsurdur. TMSF devir işlemi 1997 yılında Türk Ticaret Bankası ile başlamıştır. 1999 Bank Express izlemiştir. TSMF kapsamında bulunan banka sayısı 1998 yılı sonunda 2 iken, bunlara 1999 yılı sonunda bankacılık sistemindeki beş sorunlu banka daha eklenmiştir. 2000 yılında banka sayısı 11’e çıkmıştır.²³³

Tablo 3.14. TMSF’na Devredilen Bankalar ve Gerekçeleri

Mülga 3182 Sayılı Bankalar kan. Uyarınca	4389 Sayılı Bankalar K. Md. 14/3 Uyarınca	4389 Sayılı Bankalar K.	4389 Sayılı Bankalar K. Md. 14/3 ve 4 Uyarınca
Ticaret bankası 26.05.1997 Bank Ekspres 25.10.1998 İnterbank 07.01.1999	Yaşarbank 21.12.1999 Demirbank 06.12.2000 Sitebank 09.07.2001 Ulusalbank 28.02.2001 Tarişbank 09.07.2001 İmar Bankası 03.07.2003	İmar bankası	Egebank 21.12.1999 Yurtbank 21.12.1999 Sümerbank 21.12.1999 Esbank 21.12.1999 Etibank 27.10.2000 Bank Kapital 27.10.2000 İktisat Bankası 15.03.2001 Bayındırbank Kentbank EGS Bank 09.07.2001

Kaynak: TMSF, Faaliyet Raporu 2004, (Mayıs, 2005), s.19

Yaşarbank, Demirbank, Sitebank, Ulusalbank ve Tarişbank finansal krizin ardından finansal yapılarında tamamen bozulma, seyyaliyetlerinin ve likiditelerinin kaybedilmesi üzerine görülen lüzum üzerine fon bünyesine alındı. Geri kalan 12 banka ise mali yapılarında bozulma ve banka kaynaklarının hâkim ortaklarının lehine

²³³ Chambers, a.g.e., s.29

ve banka zararına sebep olacak şekilde kullanılması nedeniyle fon bünyesine alındı. Bu bankalar dışında Toprakbank 30.11.2001 ve Pamukbank 18.06.2002 tarihlerinde devredilmişlerdir. Yükümlülüklerini yerine getirmeyen, alınması istenen tedbirleri almayan, faaliyetine devamı mudilerinin hakları açısından; mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz eden İmar bankası'nın bankacılık işlem yapma ve mevduat yapma izni kaldırıldı ve TMSF bünyesine geçti. Ayrıca Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı banka şubelerinde Kıbrıs Kredi bankasının mali bünyesindeki zararının devam etmesi ve merkezinden kaynak temin edemediğinin görülmesi üzerine bankacılık yapma izni kaldırılmıştır.²³⁴

Tablo 3.15. Satılan ve Birleştirilen Fon Bankaları

BİRLEŞTİRİLEN FON BANKALARI				
Sümerbank ile Birleştirilen Bankalar		Etibank İle Birleştirilen Bankalar		Bayındırbank ile Birleştirilen Bankalar
Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank kapital, Ulusal bank.		İnterbank, Esbank		EGS Bank, İktisat Bankası, Etibank, Kentbank, Toprakbank
SATILAN FON BANKALARI				
Bank Ekspres	Demirbank	Tarişbank	Sitebank	Sümerbank
Tefken Grubuna satıldı.	HSBC'ye satılmıştır.	Denizbank Satılmıştır.	Novabank Sa'ya satılmıştır.	Oyak Grubuna Satılmıştır.

Kaynak: BDDK, a.g.e., ss.20-22

3.4.2.1. TMSF Bankalarının Finansal Açıdan Yeniden Yapılandırılması

TMSF kapsamındaki bankaların finansal yönden yeniden iyileştirilmesi bankaların kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması, açık pozisyonlarının kapatılması ve mevduat faiz oranlarının piyasa koşullarına uygun hale getirilmesini içermektedir.

Kapsamdaki bankaların zararlarını karşılamak finansal yapılarını sağlamlaştırmak ve yükümlülüklerinin devredilmesi amacıyla Hazine Müsteşarlığı tarafından özel tertip tahviller ihraç edilmiştir. İhraç tutarı TL olarak toplam 16.3

²³⁴ BDDK, a.g.e., s.29

katrilyon TL ulaşmıştır. TMSF bankaları hazine tarafından verilen özel tertip tahvillerin bir bölümünü kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla kullanılmıştır. Merkez bankası'na kesin satış yapmak yoluyla sağlanan kaynaklar Mart 2001 tarihinde 5.2 Katrilyon TL olan TCMB dışındaki kısa vadeli yükümlülükler sıfırlanmıştır. Aynı tarihte 2.6 katrilyon TL kısa vadeli yükümlülükler de 2002 yılı içinde karşılanmıştır.²³⁵

Fon bankalarında Mayıs 2001'de 4.5 milyar dolara ulaşan yabancı para açık pozisyonları gerçekleştirilen dövize endeksli kamu kağıdı ihracıyla azaltılmıştır. 2003 yılı içinde 19 milyon dolara kadar geriletebilmiştir.

Fon bankalarının mevduat faiz oranları Mart 2001'den itibaren adım adım piyasa şartlarını uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu anlamada fon bankalarının yükümlülükleri ve mevduatları başka bankalara devredilmiştir. Mevduatların önemli bir kısmı DİBS karşılığında diğer bankalara satılmıştır. İhalelerle 479 trilyon TL ve 2.587 milyon dolar mevduat 8 özel bankaya devredilmiştir. Kamu bankalarına devredilen döviz yükümlülüğü ise 2,413 milyon dolar bulmuştur.

3.4.2.2. TMSF Bankalarının Operasyonel Açıdan Yeniden Yapılandırılması

Fona devredilen bankaların şube sayıları fona devri edildikleri tarih sırasına göre 555 şube satışları yapılan ve kamuya devredilen bankalara devredilmiş; 265 şube ise şube satış yöntemiyle elden çıkarılmıştır. Yalnız mümkün olduğunda istihdamın korunması amaçlanmıştır. Bankaların şube sayıları sağlıklı hale getirilmesine çalışılmış iş hacimleri, konumları, müşteri profili itibariyle şube sayıları değiştirilmiş, ihtiyaç dışı şubeler kapatılmıştır.

---

²³⁵BDDK, a.g.e., s.16

Tablo 3.16. TMSF Bankalarında Personel Ve Şube Sayıları Gelişimi

	Devir tarihinde		Sat. Bank. Dev.		Satılan Şubeler		Mevcut sayı	
	Şube S.	Personel S.	Şube	Per. S.	Şube	Dev. Per. S.	Şube	Personel
Bayındırbank	22	381					1	405
Toprakbank	165	2.482			91	733		
Pamukbank	196	5.320	172	3773				
EGS Bank	49	918			3	39		
Etibank	283	6.171			100	1106		
İktisat Bankası	62	1.305			25	131		
Kentbank	86	1.422			46	456		
Tarişbank	41	526	29	345				
T. Ticaret Bank.	274	4.790						
Sümerbank	401	9.357	135	3.198				
Bank Ekspres	25	721	26	618				
	13	253	5	146				
	198	4.241	188	3.565				
Toplam	1.815	37.889	555	11.645	265	2.464	1	405

Kaynak: BDDK

3.4.2.3. TMSF Bankalarında Varlık Yönetimi ve Takipteki Alacakların Tahsilâtı

Fon bankalarının varlıklarının hızlı ve etkin yönetimi amacıyla yeni bir organizasyonel yapılandırma ile takipteki alacaklar, iştirakler ve gayrimenkuller tahsilât dairelerine devredildi. Devir tarihleri ile Ağustos 2003 arasındaki dönemde takipteki alacaklarından yapılan tahsilatlar, geri ödeme planına bağlanan alacaklarından yapılan tahsilatlar, banka, iştirak ve gayrimenkul satışlarından elde edilen gelirler toplamı 1.8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.²³⁶

Bankaların fona devri ile 31.12.2004 arasında takipteki alacaklardan tahsilatlar sonucu yaklaşık 1,4 Milyar dolar gelir elde etmiştir. Fon bünyesinde tahsilat dairelerince gerçekleştirilen tahsilatlardan 1.238 milyon dolar fon bankalarının bünyesinde gerçekleşen tahsilatlardan ise 168,7 milyon dolar gelir elde edilmiştir.

²³⁶ Chambers, a.g.e., s.33

3.4.3. Özel Sektör Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Türkiye’de yaşanan bankacılık krizlerinden sonra özel bankaların fon bünyesine alınması sonrasında diğer özel bankalar için aynı sorunların tekrar etmemesi için yeniden yapılandırmaları gündeme gelmiştir.

Özel bankaların sağlıklı yapıya kavuşturulması için sermaye yapılarının güçlendirilmesi, piyasa risklerinin en aza indirilmesine çalışıldı. Özellikle bankaların sermaye artırımı, sermaye benzeri kredi temini, birleşme ve devralmalar, şube ve personel kalitesinin iyileştirilmesi, bankacılık maliyetlerinin azaltılması, yoğunlaşmış kredilerinin yeniden yapılandırılması, iştirak ve gayrimenkullerden yapılandırma ve satış, bankacılık sistemine yabancıların ortaklık ya da satın alım yoluyla girişi şeklinde belirtilebilir.²³⁷

Özel bankaların kriz döneminde yeniden yapılandırılmasına gerek duyulan sorunları şu şekilde sıralanabilir:²³⁸

- Yaklaşık 9 milyar dolar bilânço içi yabancı para açık pozisyonu ile yüksek tutarda sendikasyon kredisi kullanımına bağlı yüksek kur riski,
- Elde edilen kaynakların kısa vadeli olması nedeniyle artan likidite ve faiz riski,
- Kriz döneminde aşırı yükselen faizler ve yükselen devalüasyonun etkisiyle 2001’de gerçekleşen 2,7 milyar dolarlık zarar ve sermayeleri 6 milyar dolar erimiş; özkaynakların aktiflere oranı 2000 sonunda %15,4 iken 2001 içerisinde %7,1’e kadar gerilemişti. Kısaca özkaynak yetersizliği söz konusuydu.
- İç denetim ve risk yönetiminde yetersizlik,
- Küçük ölçekli ve parçalı yapı nedeniyle sistemdeki karlılığın düşüşü
- Takipteki krediler arasına alınmayan ve karşılık ayrılmayan kredilerde artış.

---

²³⁷BDDK, a.g.e., s. 34

²³⁸ Chambers, a.g.e., s.33

Öncelikle bankaların kendi kaynakları ile sermaye yapıları güçlendirildi. Kriz döneminde sermaye artışı 2,4 milyar dolardır. Krizin en önemli gösterge ve sebeplerinden sayılan bankaların döviz açık pozisyonlarını iç borç takas yöntemiyle 2000 yılındaki 8,4 milyar dolarlık seviyesinden krizde alınan önlemlerde kriz sonrasında 2003 yılı 764 milyon dolar kadar indirilmiştir. İç borçlanma araçları olarak değişken faizli dövize endeksli ve döviz cinsinden tahvillerin payının yükselmesi özel kesim faiz riskinin azalmasına sebep olmuştur. Değişken faizli, dövize endeksli ve döviz cinsinden iç borçlanmaya ağırlık verilmesiyle birlikte, kur ve faiz riski sınırlandırıldı.

Finansal sektörde özellikle borçların yeniden yapılandırılması sürecinde Londra yaklaşımın örnek alındığı kısaca İstanbul yaklaşımı olarak adlandırılan programla; BDDK'nın onaylamasına paralel olarak 3 yıllık bir sürede borçlular sözleşmeye bağlanarak, gerektiğinde ek finansman desteği sağlanarak borcun yeniden yapılandırılması veya borç ödeme planının düzenlenmesine imkân sağlamıştır. 249 firma ile Finansal yeniden yapılandırma Sözleşmesi imzalanmıştır. Toplam borç tutarı 5,4 Milyon dolardır.²³⁹

Bakanlar Kurulu Bankalar 12 Mayıs 2001 tarih 4672 sayılı karar ile Bankalar Kanununda çok önemli değişiklikler yapmıştır. Bankacılık kanununda yapılan değişiklikler ana başlıklarıyla şu şekilde sıralanabilir:²⁴⁰

- Kredi ve iştirak sınırları değiştirilmiştir,
- Pay sahipliği ve devir payları oranları değiştirilmiştir,
- Banka ortakları ve yöneticilerinin şahsi sorumlulukları artırılmıştır,
- İdari ve adli suç ve cezalar yeniden düzenlenmiştir,
- Özel Finans Kurumlarının kurulması ve kaldırılmasına ilişkin yetki BDDK'ya bırakılmıştır.
- Bankaların ayırdıkları karşılıklara ilişkin düzenleme yapılmıştır,
- Yabancı para pozisyonunun sınırları çizilmiştir,

²³⁹ Keskin, Alparslan ve İnan, a.g.m., s.76

²⁴⁰ TBB, "Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu: Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001", Ankara,2001, ss.7-12

- Bankaların kuruluş, faaliyet, birleşme ve devirlerine ilişkin değişiklikler yapılmıştır.
- Bankaların konsolide bazda mali tablolar düzenlemesine karar verilmiştir.
- Mevduat sigortası 50 milyar ile sınırlandırılmıştır.
- Uluslararası muhasebe standartlarının uygulaması güçlendirilmiştir.

3.4.4. Banka Gözetim ve Denetim Yapısının Güçlendirilmesi

Sektörde etkin bir gözetim ve denetim yapısını oluşturulması için makro ekonomik yapının sağlıklı olması, gelişmiş altyapı, etkin bir piyasa disiplini bankalardaki sorunların çözümüne yönelik etkin ve sistematik koruma sağlayacak mekanizmaların olması önemlidir. Gözetim ve denetimde amaç, bankacılık sisteminin daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturarak sektörün dayanıklılığını arttırmak ve sektöre olan güveni kalıcı kılmaktır. Sistemin gözetim ve denetimin sağlanmasında aşağıdaki belli konulara dikkat etmek gerekmektedir.²⁴¹

- Gözetim ve denetimin etkinliğini sağlayacak koşulların iyileştirilmesi
- Bankaların iç denetim sistemlerinin etkinleştirilmesi
- Piyasada gözetim ve denetimin etkin işlenmesinin sağlanması
- Bağımsız bir denetim otoritesinin oluşturulması zorunludur.
- Düzenleyici örgütsel yapılara daha etkin yer verilmesi

Türk bankacılık sisteminde en önemli denetim bazında gelişme daha önce belirtildiği gibi BDDK oluşturulmasıdır. BDDK 4389 sayılı kanunla verilen, düzenlemelerin uygulanmasını sağlamak, uygulamaları denetlemek ve sonuçlandırmak, kanunda belirtilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler yapmak, kredi sisteminin sağlıklı çalışmasını sağlayacak önlemleri almak piyasayı tehlikeye sokacak her türlü işlem için gerekli önlemleri almak gibi temel görevleri yerine getirmek zorundadır.

Banka gözetim ve denetim yapısına ilişkin düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralabilir.

---

²⁴¹ Chambers, a.g.e., s.37

- Sermaye yeterliliğinin sağlanmasına yönelik uygulamalar
- Risk algılama ve yönetimine ilişkin uluslararası gelişmeler paralelinde iç denetim sistemlerinin geliştirilmesi
- Özel finans kurumlarına ilişkin düzenlemeler
- Yabancı ülkelerle yapılan denetim ve işbirliği anlaşmaları
- Banka sermayesinin güçlendirilmesi programı kapsamında yapılan düzenlemeler
- Muhasebe standartları, bağımsız denetim ile devir ve birleşmelere ilişkin düzenlemeler
- Banka kaynaklarının belli gruplarda toplanmasını önlemek için kredi ve iştirak sınırlamaları ile karşılıklara ilişkin düzenlemeler

3.4.5. Yeniden Yapılandırma Sonrası Günümüz Bankacılık Sektörü ve Sorunları

Bankacılık sektörü finansal piyasaların hatta ekonominin önemli bir unsuru durumundadır bu nedenle sektördeki herhangi bir sorunun genel ekonomiye önemli yansımaları olmaktadır. Bankacılık sektörü özellikle 2000 ve 2001 yılında yaşanan krizlerle beraber önemli bir yapılandırma içine girmiş ve sektörü sağlıklı yapıya kavuşturacak düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 4672 ve 4491 sayılı kanunlarda değişiklik ve 4389 sayılı bankalar kanunu ile Türk bankacılık Sistemi uluslararası standartlarda yasal çerçeveye kavuşturulmuştur.²⁴² Yapısal reformlara önem verilmiş bankaların aktif ve pasif dengesinin sağlanması konusunda önemli adımlar atılmıştır. Kriz sonrası yapılan önlemlerle üretim ve yatırım artmış, bireysel ve kurumsal kredi talebi büyümüş, bankalar yavaşta olsa büyüme sürecine girmişlerdir.

Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma sonucunda sektörde konsolidasyon süreci yaşanmış, banka birleşme ve devir teşvikleriyle banka sayısı azalmıştır. Türk bankacılık sektöründe Eylül 2006 itibarıyla 4'ü katılım bankası olmak üzere toplam 51 banka faaliyet göstermekte iken, özel sermayeli iki bankanın birleşmesiyle banka sayısı 50'ye gerilemiştir. Türkiye'de, 2006 yılsonu itibarıyla faaliyet gösteren mevduatla kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 2005 yılına göre 1 adet azalarak 46'ya düşmüştür. Bu bankaların 33 tanesini de mevduat bankaları oluşturuyor. Buna

²⁴² Burcu Gediz, "Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri", **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt No: 9, Sayı No: 1-2 (2002), s.68

rağmen şube ve personel sayısında artış gözlenmektedir. Kriz döneminde 120.000 personel sayısına yıllar itibariyle 141.000 seviyelerine yükselmiştir. Birleşme yönünde son gelişmelerden Koçbank, 1 Ekim 2006 tarihinde, tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle birlikte ve tüzel kişiliği tasfiyesiz sona ererek Yapı ve Kredi Bankası devredilmiştir. "BankEuropa Bankası"nın ticari ünvanı 29 Kasım 2006 tarihi itibariyle "Millennium Bank"; "Tat Yatırım Bankası"nın ticari ünvanı ise Ocak 2007 tarihinde "Merrill Lynch Yatırım Bank" olarak değişmiştir.²⁴³

Tablo 3.17. Kriz Sonrası Banka Yapısal Göstergeler

	2002	2003	2004	2005	06/2006	09/2006
Banka Sayısı	59	55	53	51	51	51
Kamu Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	20	18	18	17	17	16
TMSF	2	2	1	1	1	1
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	15	13	13	13	13	14
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	14	13	13	13	13
Katılım Bankaları	5	5	5	4	4	4
Mevduat Hesap Sayısı(Bin Adet)	67.993	78.790	80.958	82.958	86.669	87.513
Katılma Hesabı Sayısı				1.202	1.287	1.348
Toplam Kredi Müşteri Sayısı(Bin Adet)	15.784	18.707	25.168	28.863	28.756	29.604
Kredi Kart Müşteri Sayısı(Bin Adet)	11.752	13.518	22.634	24.771	25.296	24.718
Şube Sayısı	6.203	6.078	6.219	6.276	6.679	6.704
Personel Sayısı	124.009	124.030	127.944	132.973	139.355	141.579
ATM Sayısı	12.035	12.726	13.556	14.529	15.211	15.703
Pos Sayısı(Bin adet)		662	912	1.141	1.240	1.289

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Sayı:3, (Eylül 2006), s.27

Bankacılık sektöründe diğer önemli gelişme TL-Döviz pozisyonunda meydana gelmiştir. 2002 yılında sektörün toplam yükümlülüklerinin TL-döviz dağılımı yüzde 50-50 idi. 2006 bu oran yüzde 62-38 olmuştur. Aynı şekilde, 2002 yılında sektörün varlıklarının TL-döviz dağılımı yüzde 57-43 iken, 66-34'ler seviyelerine ulaşmıştır.

2002 yılında kredilerin toplam bilanço içindeki payı yüzde 25 seviyelerindeyken, 2006 yılında yüzde 44 seviyelerine ulaşmıştır. Bu durum Bankalar yapmaları gereken geleneksel işlere dönmeye başladıklarının önemli bir göstergesidir. Bankalarımız hem daha fazla kredi vermeye başladılar, hem de krediler içinde TL kredilerinin payı artmaya başlamıştır. 2002 yılında bankaların verdikleri TL kredileri milli gelirin

²⁴³ BDDK,Finansal Piyasalar Raporu., s.29

yüzde 9’u iken şimdi bu oran yüzde 26 oldu. Döviz kredilerinin milli gelir içindeki payı aynı dönemde değişmeyerek yüzde 11’de kaldı. Aynı zamanda bankaların alacakları içinde önemli bir paya sahip kredilerin geri dönmeme riskleri azaldı.²⁴⁴ Genel ekonomik yapının görünümde olumlu gelişmelerinde yardımıyla bankaların kredilerin tahsilinde gecikmelerin azalışı aşağıdaki şekilde görülmektedir

Tablo 3.18. Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA)

Milyon YTL	2002	2003	2004	2005	2006
Tahsil İmkani Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar	1.207	924	595	813	961
Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar	2.596	2.296	415	775	902
Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar	6.626	5.409	5.342	5.907	5.910
Toplam TGA	10.430	8.629	6.353	7.495	7.773

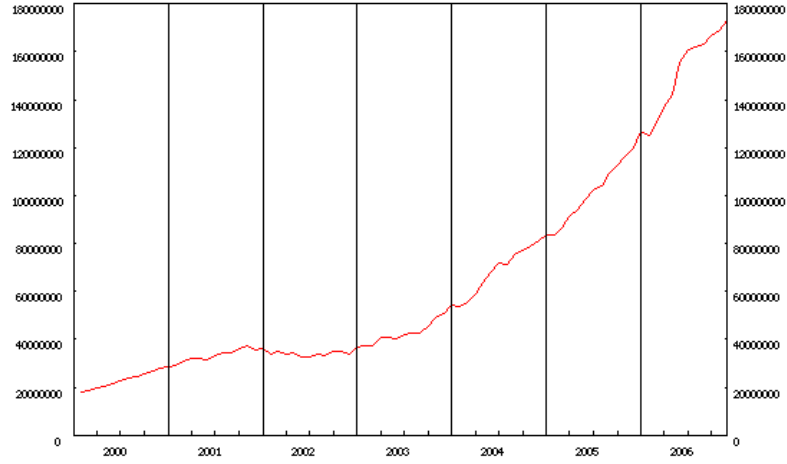
Kaynak: BDDK

Bankaların asli görevlerine dönüş göstergelerinden biride mevduatın krediye dönüşmesinin artmış olmasıdır. 2002 yılında 100 TL’lik mevduatın 40 TL’si krediye dönüşürken, bu oran yüzde 70’i geçti. Daha da önemlisi, mevduatı yapanlar kredi kullanmaya başladılar. Bireysel krediler/tasarruf mevduatı oranı 2002 yılında yüzde 7 civarındayken, 2006 yılı yüzde 36 olmuştur. Aşağıdaki şekilde bankaların kredi hacimlerinde artış görülmektedir. Fakat yinede özel sektöre verilen krediler yetersizdir. Örneğin; Tayland da özel sektöre verilen kredilerin GSYİH oranı 1.48 iken; Türkiye’de bu oran 0.16 civarındadır.²⁴⁵ Bu yüzden sektöre yeniden güven sağlanması konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

²⁴⁴ BDDK, Finansal Piyasalar Raporu. s.28

²⁴⁵ Oğuz Esen, “ Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü”, *Siyasa Dergisi* Sayı.1, (Bahar 2005), s.16

Grafik 3.5. Bankaların Yurtiçi Kredi Hacmi (Bin YTL)

Kaynak: TCMB

Sektörde yaşanan yabancılaşma oranında artış ise son dönemlerde en çok tartışılan konu olmuştur. Sektörün daha rekabetçi bir yapıya ulaşması ve finansal sektörün bütün olarak sağlıklı bir yapıya kavuşması açısından önemli olan yabancı sermaye girişi hız kazanmıştır. En son olarak, Denizbank hisselerinin yüzde 74.9965'i Dexia Participation Belgique'ye satılmak üzere 30 Mayıs 2006 tarihinde bir anlaşma imzalanmış, fiili devir işlemi 17 Ekim 2006 itibariyle gerçekleşmiştir. Böylece banka, bu tarih itibariyle yabancı bankalar grubuna geçti. Finansbank'ın yüzde 46 hissesi 2 milyar 323 milyon dolara Yunan ulusal bankası National Bank of Greece'e (NBG) satıldı. 4 Nisan 2006'da yapılan anlaşmayla Finans Yatırım, FinansLeasing, Finans Portföy Yönetimi, IBTech ve Finansbank Malta şirketlerinin de NBG'ye devredilmesi kararlaştırıldı. Böylece sektörde yabancı payı %20 seviyelerine ulaşmıştır. Halk bankasının özelleştirme sürecinde hızla devam etmektedir.

Sektörün yabancılaşması yeni fon kaynaklarının bulunması, rekabet, birikim, yabancı sermayeyi teşvik gibi avantajları yanında Türk bankacılık sistemi açısından önemli risklerde içermektedir. Örneğin herhangi bir kriz anında yurtdışına kaçış, ölçek avantajını kullanarak kaliteli müşterilere yönelme, yerel küçük ölçekli işletmelere kredi vermede isteksizlik şeklinde görülebilir. Bu nedenle finansal sektörü yeterli olgunluğa ulaşmamış, ekonomik yapısı dış sermayeye bağlı bir ülke olan Türkiye için bankacılık sektöründe yabancılaşma dikkatli yapılması

gerekmektedir. Türk bankacılık sisteminde yurtdışı yerleşik yatırımcılar tarafından elde tutulan hisseler dahil edildiğinde toplam yabancı sermaye payı %35,9'dur. Bu konuda gerekli önlemlerin alınmadığı görülmektedir. Yabancılaşmaya bağlı olarak rekabetin giderek arttığı ortamda güçlü özkaynak yapısı bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa Türkiye'de kriz sonrası dönemde ödenmiş sermaye artış gösterse de reel anlamda azaldığı görülmektedir. 2002 Aralık döneminde 12.01 milyar YTL olan ödenmiş sermaye Aralık 2005 20,9 milyar YTL ve Aralık 2006 26,2 milyar YTL olmuştur. Bankaların kar oranları da özellikle kriz dönemi olan 2001 yılında -5,103 milyon YTL olan karlılık durumu 2006 yılında 8.448 milyon YTL kadar yükselmiştir. Kriz döneminin hemen sonrasında sektör kar elde etmeye başlamıştır. 2002 yılında bankacılık sektörü özkaynaklarının %60 oranında dönem karı oluşmuştur.²⁴⁶ 2001 yılında uygulamaya başlanan Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı kapsamında, Bankacılık sektörü sermaye yeterlilik rasyosunun özellikle 2003 yılı yükselmesi önemli bir gelişmedir. Şekilde yıllar itibariyle seyri görülmektedir.

Grafik 3.6. Kriz Sonrası Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)

Kaynak: TCMB

Bankaların özkaynak oranı kriz öncesi dönemde düşüktü. Kriz sonrası düzenlemelerle beraber özkaynak oranında ciddi artışlar görülmüştür. Özkaynak GSMH oranı 0.4 oranında iken %1 seviyesinin üzerine çıkmıştır.

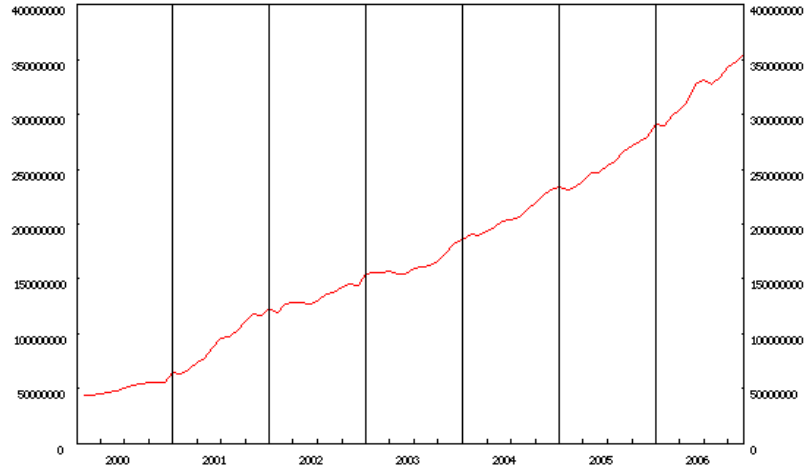
²⁴⁶ BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Sayı:4, (Aralık 2006), s.117

Sektörde kişi başına aktif büyüklüğü 2002 yılında 1800 doların altındaydı. 2006 yılı sonunda 4 bin dolara ulaştı. Bankacılık sektörünün toplam aktifleri 2002 yılında milli gelirin yüzde 70'inin altındaydı. 2006 yılında yüzde 85'in üzerine çıkmıştır. Son dört yılda bankacılık sektörünün toplam bilançosu sabit fiyatlarla yüzde 50'ye yakın büyüdü. Bu arada sektörde aktif büyüklüğe göre en büyük 5 bankanın payı 2006 eylül döneminde yüzde 60.3, ilk 10 bankanın payı ise yüzde 84.1 olarak gerçekleşmiştir.²⁴⁷ Aşağıdaki Şekilde aktif gelişimi yıllar itibariyle görülmektedir. Bankacılık sektöründe aktif yapısında gelişmelere rağmen 325 milyar dolar civarında aktif toplamı ile hala Avrupa'daki orta ölçek bir bankanın büyüklüğüne ulaşmış değildir. Özellikle kredilerin artmasıyla beraber aktiflerin GSMH'ye oranı %75 seviyelerindedir. Aynı oran avro bölgesinde %300 dolayındadır.

Aktif kalitesi açısından bankaların yatırım araçlarının çeşitlendirilmesi önemlidir. Son yıllarda farklı yatırım fonlarının oluşturma çabaları halen yeterli değildir ve bankaların menkul değerler portföyünün önemli bir oranı hala kamu borçlanma senetlerinden oluşmaktadır. Mevduat bankalarının menkul değer portföyünün %96,2'sini kamu borçlanma senetleri oluşturmaktadır.

Grafik 3.7. Bankaların Toplam Aktifler (Bin YTL)

Kaynak: TCMB

²⁴⁷ Sevilay Suyabatmaz, Ekonomide Gelişmeler ve Türk Bankacılık Sektörünün Geleceği Üzerine Düşünceler, www.iubam.org/ekonomi%20ve%20bankacilik%20sektoru.pdf, (04.03.2007), s.3

Bankacılık sektöründe azalmakla beraber açık pozisyon yüksek seviyelerde devam etmektedir. 17 Kasım 2006 itibariye 18 milyon açık pozisyon ve bilanço içi açık pozisyon 6.9 milyar ile yüksek düzeyini korumaktadır. Türk bankacılık sektöründe açık pozisyon durumu kriz döneminde ne denli tehlikeli olduğu görülmüştür. Bu nedenle bankaların durumu iyi takip edilmeli ve denetlenmelidir. Denetim eksikliği krizin önemli nedenlerindedir.

Uygulamalarda bazı banka temel ilkelere ve uluslararası muhasebe standartlarından sapmalar devam etmektedir. Bağımsız denetim sorunları, şeffaflığın tam gelişmemesi ve zaman zaman denetim sonuçları gereği bazı tedbirlerin alınmasındaki güçlükler, bankacılık sektörünü olumsuz etkilemektedir. Bankacılıkta denetim konusunda dış denetim kadar iç denetimin de önemli bir yeri vardır. Türkiye’de her ne kadar bankalarda iç denetim örgütlenmesi varsa Türk Bankacılık sektöründe risk yönetiminin ciddi olarak uygulandığı konusuna kuşku duyulmalıdır; İç denetimin Türk Bankacılık Sisteminde de el yordamıyla uygulanan risk yönetim biçiminden farklı olduğu kabul görmelidir. Denetim ve gözetim birimlerinin bağımsız çalışmaları ve gereken kaynak ve yetkilerin aktarılması, özellikle denetçilerin sorumluluklarının kamuoyuna açıklanması ve bu arada denetçilerden hesap sorulması anlamında, batan bankalarda denetçilerin yaptıkları işlemler ve hataların kamuoyuna açıklanması gerekmektedir.²⁴⁸

Bankaların yeniden yapılandırılması çerçevesinde Fon’a alınan bankalar ile kamu bankalarının görev zararlarını Hazine üstlenmiştir. Faaliyetini sürdüren bankalar yeni bir anlayışla denetime ve yeniden sermayelendirmeye tabi tutulmuştur. Krediler yeniden sınıflandırılmış, sorunlu krediler tanınmış, karşılık yönetmeliğine göre gerekli karşılıklar ayrılmıştır. Uzun yıllar yüksek enflasyon ortamında çalışan bankaların bilançoları, enflasyona göre güncellenmiştir. Tüm bu uygulamalar, bankaların mali yapılarının daha gerçekçi bir görünüm almasını sağlamıştır. Ancak mali bünyenin güçlenmesi için zamana, çok hassas bir uygulamaya ve yönetime gereksinim vardır. Kriz sonrası oluşan güven azalmasının tekrar sağlanması gerekmektedir.

---

²⁴⁸ Activeline, “**Kriz sonrası hazırlık**” Sayı: 15, (Haziran 2001), s.8.

Makro ekonomik gelişmelerden etkilenen bankacılık sektörünün gelişme sürecini tamamlaması, karlılık düzeyinin artırması ve uluslararası rekabeti takip edebilmesi açısından öneriler şu şekilde sıralabilir:

- Enflasyonist olmayan iktisat politikaları kararlılıkla sürdürülmelidir. Bankalarda yüksek enflasyonun yüksek faiz ve geniş marjları ile çalışma alışkanlıklarından yeni piyasa koşullarına uyum sağlamalıdır.
- Kamu kesimi açığı ekonomide istikrarsızlıkların başlıca kaynağıdır, mutlaka küçültülmeli; bu amaçla başlatılan reformlar öngörülen sürelerde tamamlanmalı. Hazinesinin banka ve finans kesiminde oluşan kaynaklara el koymaktan vazgeçmesi kısaca devletin müdahalesi daraltılmalıdır. Kamu bankalarından halk bankasının özelleştirme süreci tamamlanmalı
- Merkez Bankası'nın temel görevi piyasalarda fiyat istikrarının sağlanması olmalı ve gerektiğinde kolayca bankalara likidite sağlayabilmelidir.
- Kaynak kullanma ve kullandırma maliyetini olumsuz yönde etkileyen düzenlemeler yeniden gözden geçirilmelidir. Bu düzenlemelere kamuya gelir sağlanması açısından değil, piyasalarda aracılık maliyetinin düşürülmesi, likiditenin artırılması ve derinliğin sağlanması açısından bakılmalıdır.
- Haksız rekabete neden olan tüm düzenlemeler kaldırılmalıdır. Denetim otoritesinin bağımsızlığı ile ilgili tüm tarafların adil tutarlı, açık, şeffaf olması, tarafların hak ve sorumlulukların eksiksiz olarak karşılandığının izlenmesi önemlidir. Özellikle BDDK'nın siyasi otoritelerden bağımsızlığı zaman zaman zedeleyen davranışlar içinde olması zarar vericidir.
- Teknolojik gelişmeler ve yönetim yöntemlerindeki ilerlemeler takip edilmeye devam edilmeli, risk yönetiminde etkin yöntemler uygulanmalıdır. Piyasa riski ve operasyonel risklerin hesaplanmasında bankaların altyapılarının yetersizliği giderilmelidir.
- Özellikle maliyet azaltıcı etkisi olan hizmet ve ürünlerin(egitim insan kaynakları, üye işyeri sistemlerinin ortak kullanımı) ortak standartlarda üretim ve dağıtımın yaygınlaştırılması etkin olarak uygulanmalıdır.
- Türk bankacılık sektöründe yıllar itibariyle giriş ve çıkışların çok gerçekleşmiştir. Asıl konu, sektöre girişlerin katı kurallara bağlanmasıdır.

Sektöre giriş ve çıkışlarda gerekli koşulları sağlayan kişi yada kurumların bir gerekçe aramaksızın gereğinin yerine getirilmesidir.

- Fona devredilen bankaların alacakları tahsilinde başarı sağlanması sınırlıdır. Yeni düzenlemelere rağmen hukuk yapısı içinde sınırlı olmaktadır. Bu konuda yasal hükümlerin düzeltilmesi önemlidir.²⁴⁹
- Bankaların vade yapısında uyumsuzluk devam etmektedir. Özellikle sektörü güven bu noktada önem arz etmektedir. Güven tam anlamıyla sağlanmadan uzun vadeli fonları sektör içine çekmez imkânsızdır. Bu amaçla bankaların fonlama maliyetlerini düşürücü düzenlemeler yapılmalı ve uluslararası piyasalardan borçlanma mutlaka etkin denetimle kolaylaştırılmalıdır.

Günümüzde bankacılık sektöründe kaynak maliyetleri de hala yüksek düzeydedir. Toplam dipontibilite, mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu ve TMSF primleri ayrıca; Banka ve Sigorta Muamele Vergisi (BSMV), Kaynak Kullanım Destekleme Fonu (KKDF) ve gider vergisi kesintileri nedeniyle oluşan vergi yükü kaynak maliyetlerindedir. Aynı zamanda bankacılık kanunu ve buna ilişkin düzenlemelerin sık değiştirilmesi önemli maliyet unsudur. Bu nedenle uluslar arası düzenlemeler ve ülkenin tüm finansal kurumlarını dikkate alınacak yasal düzenlemelerin standartlarının belirlenmesi bir zorunluluk olarak kendini göstermektedir. Son yıllarda artan ATM, internet bankacılığı ve çağrı merkezi kullanımı bankalar için yeni riskler yaratırken maliyetleri düşürücü etkide bulunmaktadır.

---

²⁴⁹ Gediz, a.g.m., s.71

SONUÇ

Finansal sistem, bir ülkede fonların alınıp verilmesine aracılık eder. Günümüz dünyasında, diğer piyasalarda olduğundan belki de çok daha açık bir biçimde finansal sistem evrensel bir nitelik kazanmıştır. Dolayısıyla artık söz konusu ödünç alışverişlerinin sahnesi, çok büyük ölçüde bütün dünya olmaktadır. Bu, bir yandan ödünç alanların daha uygun vade/faiz bileşeniyle ödünç bulmalarını kolaylaştırmakta, öte yandan da ödünç vermek isteyenler için tek bir ülkenin sınırları içerisinde görece daha dar değerlendirme olanaklarının aşılabilmesine olanak sağlamaktadır. Artık hem ödünç talep edenler hem de ödünç vermek isteyenlerin önünde çok sayıda ve tipte olanaklar bulunmaktadır.

Uzun vadeli finansman olanakları sermaye piyasalarından sağlanırken kısa vadeli finansman para piyasalarından karşılanmaktadır. Hızla değişen dünyada para piyasalarının önem, pay ve yerinin genişlemesi boşuna değildir. Para piyasalarında ödünç işlemlerine ve diğer para piyasası işlemlerine aracılık eden temel kurumlar bankalardır. Bankalar, bu işlevlerini yerine getirirken öteden beri güven esasına dayalı olarak çalışmaktadırlar. Dahası, bankacılık sisteminde sadece bir ya da birkaç bankanın “güven odaklı” çalışması yeterli olmamaktadır; bütün sistemin bu biçimde çalışması esastır. Küçük ya da büyük ölçekli her hangi bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi, sadece o bankanın sorunu olmaktan öteye bu bankanın içinde bulunduğu bütün bir bankacılık sisteminin sorunu olmaktadır. Küreselleşen dünyada yerel bir bankacılık sisteminde yaşanan her hangi bir sorun da, çok kısa süre içinde evrenselleşebilmektedir.

Bankaların esas işlevi, kendilerine emanet edilen mevduatları, düzgün, kazançlı ve güvenilir alanlarda plase etmektir; böylelikle bütün ekonomi sağlıklı ve karşılaştırmalı üstünlük taşıyan projeleri finanse ederek büyümesini sağlayabilecektir. Bu işlevi yerine getirirken bankaların, kendilerine emanet edilen paraları “kârlı” alanlarda değerlendirerek mevduat sahiplerine ve ortaklarına karşı yükümlülüklerini yerine getirmesi; ama bunu yaparken de likit yükümlülüklerini de ihmal etmemesi gerekir. Her hangi bir anda karşılaşılabilecek “ödeyememe sorununu”, çok yüksek maliyetleri beraberinde getirmektedir. Diğer yandan sağlam alanlara

açılmamış, beceriksiz ya da kötü niyetli kredilendirmeler, bunların geri dönüşlerinde ciddi sorunlar doğurmakta, sonuçta bankaların sermayeleri erimekte ve hiçbir yükümlülüğünü yerine getiremeyecek durumda olan bankalarla karşılaşılacaktır. Bu, ülke gayri safi milli hâsıllarının % 5'i dolaylarına ulaşabilen çok yüksek sektör revizyonu maliyetlerine yol açmaktadır.

Finansal krizlerle ilgili uygulamalar, sonuçlar ve nedenler, “birinci nesil”, “ikinci nesil” ve Üçüncü nesil kriz modelleri olarak kriz teorileri oluşturulmasına neden olmuştur. Krugman tarafından geliştirilen “birinci nesil” modeller, krizlerin aşırı genişleyici para ve maliye politikalarından kaynaklandığını savunmaktadırlar. “Birinci nesil” kriz modellerine göre, sabit döviz kuru sistemlerinde para talebindeki büyümeyi aşan bir iç kredi büyümesi yavaş yavaş, fakat sürekli olarak uluslararası rezervlerin azalmasına sebep olmaktadır. Nihai olarak, bu süreç, paraya bir spekülatif saldırı yaratmaktadır. Obstfeld tarafından geliştirilen modeller ise “ikinci nesil” modeller olarak isimlendirilmektedir. Modeller, ekonomik politikaların değişken doğası gereği çoklu dengenin olduğunu ve koşullar oluştuğunda veya değiştiğinde kendi kendini besleyen krizlerin ortaya çıkabileceğini söylemektedirler. Bu modellerdeki temel varsayım, ekonomi politikaları önceden belirlenmemiştir. Ekonomideki değişiklikler göz önünde tutulmaktadır. Ekonomik birimler kendi beklentilerini oluştururken ekonomik koşullardaki bu değişiklikleri dikkate almaktadırlar. Böylece, ekonomi başlangıçta sabit döviz kuru ile uyumlu bir dengede iken, beklentilerdeki ani bir kötüleşme, politikalarda döviz kurunun çökmesine yol açabilecek bir değişim yaratabilmektedir. “üçüncü nesil” kriz modeline göre ise, eksik değerlendirmelere yol açan ahlaki risk veya asimetrik bilgi, bankacılar ve portföy yöneticilerinin toplu halde davranışları ve ülkeler arasında ticaret ve mali bağlar yoluyla krizlerin uluslararası yayılmasını konu etmektedir. Finansal sistemin zayıflığı finansal kırılganlık, finansal liberalizasyon ve ahlaki riziko döviz kuruna dayalı istikrar programları spekülatif atakların belirleyicileri olmaktadır. Modeller incelendiğinde birbirini tamamlayan unsurlar içerdikleri ve dünyada oluşan kriz deneyimleriyle paralellik taşıdığı gözlenmiştir.

Finansal krizler tarihte birçok defa görülmesine rağmen 90'lı yıllarda artış göstermiştir. Bu artışta özellikle gerekli denetim mekanizmaları kurulmadan

denetimsiz yapılan liberalleşme ana etkidir. Bir fırsat ya da bir sorun yaratabilecek bu durum, finansal yenilikler, ürün sayı ve tiplerindeki artışlarla beraber, daha önce yaşanmamış olan yeni bankacılık krizlerinin de tetikleyicisi olabilmekte ya da başlamış olan bir krizi kısa sürede dünya ölçeğinde yaygınlaştırabilmektedir. Güney Doğu Asya ülkelerinde Tayland'da başlayan krizin bulaşması bu duruma önemli bir örnektir. Ayrıca, giriftleşen finansal piyasa ilişkileri ve finansal ürünler, çok sayıda ülkede etkinlik gösterme gibi gereklilikler bankaların karşı karşıya olduğu riskleri artırmaktadır. Bu noktada banka yönetici ya da sahiplerinin öngörüsüz ya da iyi niyetli olmayan yönetimleri, sorunlara kaynaklık edebilir. Finansal krizlerin en önemli ortak nedenlerinden görünen ekonomilerdeki serbestleşme eğilimlerine bağlı olarak, bankaların denetlenmesinde görülebilecek eksiklikler, gözetim sorunları, daha kaygan ve riskli zeminlerde hareket etmek durumunda olan bankaları zora sokabilmekte ve bu da bankacılık krizlerine yol açabilmektedir.

Finansal krizlerin oluşum sürecinde görünen önemli bir olguda, uluslararası sermaye hareketlerinde gerek hız gerek hacim olarak yaşanan baş döndürücü büyümedir. Ülke örnekleri incelendiğinde de kriz öncesi dönemlerde sıcak para girişinin arttığı gözlenmiştir.

Ülkenin uyguladığı döviz kuru sistemleri de, bankacılık sistemi açısından önemli sorunlar çıkartabilmektedir. Sabit kurların çoğu kez, aşırı değerlenmiş yerli para sorunu yarattığı, bunun da ödemeler dengesi sorunlarını ağırlaştırdığı ve merkez bankası rezervleri üzerinde baskı oluşturabildiği bilinmektedir. Öte yandan serbest kurlar da açık pozisyona düşen bankaların ve bunların kredi müşterilerini sıkıntıya sokabilmektedir.

Bankacılık sisteminde devletin payının yüksek olduğu ülkelerde, bu arada ülkemizde de, kamu bankalarının maruz kaldığı "görev zararı" gibi sorunlar, bankacılık sisteminin üstlendiği toplam riskin artmasına yol açabilmektedir. Ayrıca bu tip ülkelerde halk tarafından algılanan en ufak bir banka başarısızlığı, mevduat sigortası uygulaması bulunmuyorsa, mevduatların kamu bankalarına kaymasına yol açabilir. Bu da özel bankaların zora düşmesine neden olabilmektedir. Oysa

bankacılık paniklerinin yaşandığı bir ortamda, bu panik sadece özel banka müşterilerini değil, çok kısa sürede kamu bankaları müşterilerini de sarabilecektir.

90'lı yıllarda yaygınlaşan krizlerde ülkelerin kendine has özellikleri olmakla beraber oluş nedenlerini mikro ve makro bazlı ayrıma tabi tuttuğumuzda makro yapısal dengesizliklerin finans sektörünü önemli oranda etkilediği belirtilebilir. Latin Amerika, Güney Doğu Asya ve Türkiye'de görünen krizlerin ortak nedenleri hızlı borçlanma süreci sonucu artan cari açık, Güney Doğu Asya ülkelerinde makro dengesizliklerin etkisi zayıf olmakla beraber genel olarak bankacılık sektöründe kronik yapısal dengesizlikler, kısa vadeli sermaye hareketlerinde artış ve yerel paranın aşırı değerlenmesi olarak saptanmıştır.

Yukarıda sayılan bütün bu nedenlerden ötürü ülke ekonomilerinde bankacılık krizi çıkması her zaman muhtemeldir. Hangi ülke olursa olsun ve hangi önlemler alınır alınmaz bankacılık sisteminde asla bir krizin çıkmamasının garantisi verilemez. Ancak karşılaşılan bir kriz doğru bir yönetimle aşılabılır. Bu konuda belirleyici olan, merkez bankalarının davranışlarıdır. Son borçlanılacak bir merci olarak merkez bankaları ekonomiye gerekli likiditeyi sağlayabilir ve devlet de etkin bir mevduat garantisi uygulamasına yönelebilir, kriz yönetimi adına doğru davranılmış olunabilir. En önemli örneği Türkiye'de 2000 krizinde Merkez Bankası son borç merci işlevi zamanında ve yeteri kadar uygulanmamış olması krizin boyutunu ve maliyetini arttırmıştır. Bu iki önem dışında klasik önemli çözüm yöntemleri olarak, bankaların derecelendirilmesi, erken uyarı sistemleri, uygulanması tartışmalı dar ve serbest bankacılık ve regülasyon olarak belirtilebilir.

Yaşanan bir bankacılık krizinden sonra sistemin yeniden yapılandırılması konusunda önlemler alınması gerekmektedir. Bunlar arasında, bankacılık sistemine sağlanabilecek kamu destekleri, zor durumda olan bankalara yardım edilmesi, bazı bankaların kamulaştırılması ya da özelleştirilmesi, bankaların el değiştirmesinin sağlanması, birleşmelerin teşvik edilmesi, banka sahiplerinin bankanın sermaye yapısını güçlendirmesi için özendirilmesi gibi uygulamalar sayılabilir.

Bu bağlamda kriz yaşayan ülkelerde bankacılık denetleme ve düzenleme kurumları oluşturulmuş, kurumsal borç yapılandırılmasına gidilmiş sektörün yeniden yapılandırma çalışmaları hızlandırılmıştır. Uluslararası kurumlardan yardım sağlanmış ve makro ekonomik istikrarın sağlanması çalışmaları yapılmıştır ki bu anlamda en önemli olgu olarak dalgalı kur rejiminin kriz sonrası geniş kapsamlı olarak benimsenmesidir.

Türkiye’de dünyayı takip ederek serbestleşme faaliyetleriyle beraber artan krizlerle karşı karşıya kalmıştır. En son 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerde diğer gelişmekte olan ülke deneyimlerinden ders alınmayarak uygulanan sabit kur politikası önemli bir etken olmuştur. Türkiye’de yaşanan krizlerin başlıca nedenleri olarak ise, sürdürülemez iç borç ve başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemin sağlıklı yapısı ve diğer yapısal sorunların çözüme kavuşturulmamış olması; ayrıca denetimsiz gerçekleşen liberalleşmenin getirdiği riskler belirtilebilir. Makro ve mikro nedenler ayırımına tabi tutularak incelenen nedenlerinde yukarıda sayılan kriz nedenlerinden farklı olmadığı görülmüştür.

Kriz sonrası oluşan ortamda finansal sistemdeki bozucu etkileri ortadan kaldırmak ve rekabet edebilir sağlıklı bir bankacılık sistemi yaratmak amacıyla yeniden yapılandırma programı uygulamaya konmuştur. İlk etapta bankacılık sektörünün önemli sorunu olan kamu bankalarının zararlı etkilerinin ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmış diğer yandan sistemi bozucu etkiye sahip bankalara TMSF tarafından el konularak sektör sağlıklı işler hale getirilmiştir. Sistemde kalan, yaşanan krizle aktif kalitesi bozulan özel bankaların yeniden yapılandırılarak güçlü hale getirilmesi sağlanmıştır.

Ancak, yaşanan bir bankacılık krizinin yinelenmemesi ya da kriz çıkma olasılığının zayıflatılabilmesi için alınabilecek önlemler tamamlanmamıştır. Finansal sistemin hukuksal alt yapısının güçlendirilmesi, kamunun rolünün azaltılması, saydamlığının artırılması, iç ve dış denetimin etkinlik ve açıklığının sağlanması, derecelendirme uygulamalarına gidilmesi, finansal sistem üzerinde gözetimin genişletilmesi ve ortaya çıkan risklerin kontrolü gibi önlemler hayata geçirilebilir.

Özellikle risk yönetimi için yeterli çalışmalar yapılmış teknikler oluşturulmuş değildir.

Sistemin sağlıklı işleyişine engel olan yasal, yönetsel ve kurumsal engeller kaldırılmalı, küreselleşmenin bir gereği olarak da uluslararası normlara uygun kurumlararası işbirliği sağlanmalıdır. Bankacılık krizleriyle mücadelede etkili olabilecek bir yöntem de, banka –kredi müşterileri arasındaki ilişkilerin hukuksal ve ekonomik düzenlemesinin özenle yapılmasıdır. Özellikle holding bankacılığının yaygın olduğu ülkelerde, “grup içi kredi ilişkilerinin” belirli normlara bağlanması ve bu normların sıkı takibi gerekmektedir.

Ülkemiz gibi kaynak ihtiyacı olan ülkelerde tasarrufların ekonomik açıdan en verimli biçimde kullanılmasında etkin çalışan finans sektörünün ve finans sektöründe en önemli kurum olan bankaların önemli bir yeri vardır. Bu anlamda bankacılık sektöründe piyasa yapısını bozan, risk unsuru oluşturan unsurların ortadan kaldırılması kriz yaşanma olasılığını azaltacaktır; fakat finansal krizler küreselleşen dünyada bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, birbirine bağımlılıkları artan ülkelerin uluslararası işbirliği içinde çalışmaları büyük önem arz etmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- ARICAN, Erişah. **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları: Türkiye**, İstanbul: Derin Yayınları, 2002
- BAŞOĞLU, Ufuk Ali Ceylan ve İlker Parasız. **Finans Teori, Kurum ve Araçları**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2001
- CALLUM, Henderson. **Asya'nın Çöküşü**, çev. Meral Güneç, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2000
- CELASUN, Merih. 2001 Krizi, Öncesi Ve Sonrası: Makro Ekonomik Ve Mali Bir Değerlendirme, Dikmen Ahmet (ed), Küreselleşme Emek Süreçleri ve Yapısal Uyum, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara: İmge Yayınları, 2002
- ÇOLAK, Ömer Faruk ve Tezer Öçal. **Finansal Sistem ve Bankalar**, Ankara: Nobel Yayınevi, 1999
- ÇOLAK, Faruk ve Aslan Yiğidim. **Türk Bankacılık Sektöründe Kriz**, İstanbul: Nobel Yayın, 2001
- DELİKANLI, İhsan Uğur. "Bankacılık Sektörü Açısında Kriz Sebepleri ve Öneriler", **Bankacılık Sorunları Sempozyumu**, Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2005
- DEVATRİPOT, M./ Tirole, J. **The Prudential Regulation of Banks**, The MIT Pres., 1994
- EĞİLMEZ, Mahfi ve Ercan Kumcu. **Ekonomi Politikası-Teori ve Türkiye Uygulaması**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004
- ERTUNA, Özer. **Türkiye Ekonomisinin Kayıp Yılları (1989-2005)**, İstanbul: Avcıol Yayın, 2005
- GEORGE, Soros. **Küresel Kapitalizm Krizde**, Çev. Gül den şen, İstanbul: Sabah Kitapları 97, 1999
- HARUN, Bal. **Uluslararası Finansman, Dış Borç Yönetimi ve Türkiye**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:222, İstanbul, 2002

- IŞIK, Nihat Mehmet Alagöz ve Metin Yıldırım. “1990 Sonrası Türkiye’de Yaşanan Krizler: 1994, 2000 ve 2001 Krizleri”, Halil Seyitoğlu Ve Rıfat Yıldız (der.), **Ekonomik kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemi**, Arıkan Yayın, 2006
- KADİR, Eser ve Ömer Faruk Çolak. **Makro Açıdan Türkiye’de Bankacılık Krizleri**, Bankacılık Sorunları Sempozyumu, Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2005
- KANSU, Aydan. **Döviz Kuru Sistemleri Ve Döviz Krizleri Türkiye 1991 ve 2001 Krizleri**, 7.b., İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2006
- KANSU, Aydan. **Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri**, İstanbul: Derin Yayınevi, ,2004
- KARABULUT, Gökhan. **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal krizlerin Nedenleri**, İstanbul: Der yayınları, 2002
- KARACAN, Ali İhsan. **Bankacılık ve Kriz**, Finans Dünyası Yayınları, No:1, Tütünbank, 1996
- KAVAL, Hasan. **Bankalarda Risk Yönetimi**, İstanbul: Yaklaşım Yayınları, 2000
- MİNSKY, Hyman P. **Can It Happen Again Essays On Instability and Finace**, M:E: Sharpe Inc., New York, 1982
- NURAY, Altuğ F. **Borç Krizi**, Marmara üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü İktisat Yazıları, Yayın No: 002-1 İstanbul, 1993
- ÖZER, Mustafa. **Finansal Krizler Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal istikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayını, No:1096, 1999
- PARASIZ, İlker. **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 7.b., Bursa :Ezgi Kitabevi, 2000
- PARASIZ, İlker. **Finansal Makro Ekonomi**, Bursa: Ezgi yayınevi, 2003
- ROMER, David. **Advanced Macroeconomics**, New York :The Macgraw-Hill, 1996
- SEYİDOĞLU, Halil. **Uluslararası İktisat**, Genişletilmiş 13.B., Bursa:Kurtiş Yayınevi, 1999
- SUNDARAJAN, V. ve Tomas T. Balino. (eds.) **Banking Crises: Cases And Issues**, Washington D.C.: International Monetary Fund, 1998
- UYAR, Seçil. **Bankacılık Krizleri**, Ankara: Ziraat Matbaacılık, 2003
- YAY, Turan Gülsün Gürkan Yay ve Ensar Yılmaz. **Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler**, İstanbul: Ticaret Odası Yayını, No: 2001-47,Aralık 2001

- YAY, Turan. “Bankacılık Kesiminde Regülasyon” **İktisadın Dama Taşları**, İFMC Eğitim Serisi 3, 2003
- YILMAZ, Rasim. **Finansal Krizler ve Banka Hücumları**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2005
- YILDIRIM, Oğuz. “Kriz Deneyimlerinin Kavramsal Olarak Farklılaştırılması: Latin Tipi Kriz Ve Asya Tipi Kriz Modelleri”, iç. Halil Seyidoğlu ve Rıfat Yıldız (ed), **Ekonomik Kriz Öncesi Etken Uyarı Sistemi**, İstanbul: Arıkan Yayıncılık, 2006

MAKALELER

- ADANUR, Nejla A. Dış Borçlanma Gelişmekte Olan Ülkeler İçin etkin Bir finansman Yöntemi midir?
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz2002/disborclanma.htm> ,
(12.12.2005)
- ALTINTAŞ Halil. “Bankacılık Krizleri Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:22, (Ocak-Haziran, 2004)
- AKTAŞ, Ramazan, Semra Pekkaya ve Esra Aydoğan. “2001 Krizi Sonrası Dönemde Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme”, **İşletme ve Finans**, Sayı:20 (Aralık, 2005)
- ACTİVELİNE. “**Kriz Sonrasına Hazırlık**” Sayı: 15, (Haziran, 2001)
- AKŞİT, Muhammet. “Türkiye’de Vadeli Sermaye Hareketleri ve Döviz İşlem Vergileri”, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/mak21.html>, (6.4.2006)
- AKYÜZ Yılmaz ve Korkut Boratav. “Türkiye’de Finansal Kriz Oluşumu”, **İşletme ve Finans Dergisi**, Sayı: 197, (Ağustos, 2002)
- ASLANTAŞ, Mesut ve Necmi Odyakmaz. “Para Krizleri”, Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Dünya Ekonomileri Bülteni**, Sayı:12, (Nisan, 1998)
- ASLAN, Eren ve Bora Süslü. “Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi”, **Yeni Türkiye**, Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1, Sayı:41, Yıl:7, (Eylül-Ekim, 2001)
- AVŞAR, Muharrem. “Bankacılık Krizleri,” **Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F Yayınları**, No.1558, Sayı 183, 2004

- BARTH, James R. Gerard Caprio, Jr. and Ross Levine. "Regulation and Supervision: What Works Best?",
<http://wbln0018.worldbank.org/html/FinancialSectorWeb.nsf> ,
(11.10.2006)
- BEŞİNCİ, Murat ve Feridun Kaya. "Uluslararası Finansal Piyasalarda Yasal Düzenlemeler ve Basel II' ye Uyum süreci", **İşletme ve Finans**, Sayı: 236 (Kasım, 2005)
- BORATAV, Korkut. "2000/2001 Krizinde Sermaye Hareketleri", **İktisat, İşletme ve Finans Dergisi**, Sayı:186, 2001
- BOYD, John H. and Gianni DE Nicolo. "The Theory Of Bank Risk Taking and Competition Revisited", www.fdic.gov/bank/analtical/CFR/september-2004/CFRCP_2004-20_Boyd.pdf, (01.06.2006)
- BUSTELO, Pablo Clara García, and Iliana Olivie. "Global And Domestic Factors Of Financial Crises In Emerging Economies:Lessons From The East Asian Episodes", (1997-1999), **ICEI Working Paper**, No:16, (Kasım,1999)
- CALOMİRİS, Charles W. and Andrew Powell. "Can Emerging Bank Regulators Establish Credible Discipline? The case of Argentina, 1992-1999", **NBER Working Paper**, No. 7715, (May,2000)
- CHUI, Michael Prasanna Gai, Andy Haldane, "International Financial Crises and Public Policy: Some Welfare Anlysis", November 2000, <http://www.bankofenland.co.uk/gb/GB000402.pdf>, (10.05.2007)
- COŞKUN, Necat M. "Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri", **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt.3 Sayı.2, 2001
- DELİCE, Güven Adem Doğan ve Meral Uzun. "Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini," **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı 1, 2004
- DEMİR, Sezgin. "Sermaye Piyasasında Derecelendirme", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.ph, (22.12.2006)
- DİAMOND, D.W. and P.H. Dybving. "Bank Runs, Deposit Insurance and Liquidity," **Journal of Political Economy**, Vol.91 NO:3, 1983
- DORNBUSH, Rudi. "Ortaya Çıkan Piyasa Krizleri Üzerine", Çev. Özge İzdeş, **İktisat Dergisi**, Sayı: 410-411, (Şubat-Mart, 2001)
- DRAZEN, Allan. "Political Contagion In Currency Crises", **NBER Working Paper Series**, NO:7211, (Jully, 1999)

- DUMAN, Koray. “Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması”, **Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, Sayı:4, 2002
- EİCHENGREEN, B., A.Roseve, C. Wypolsz. “Contagious Currency Crises” **NBER Working Paper**, No:5681, (July, 1996)
- EMSEN, Selçuk. “Türkiye’de 1994-2001 Dönemi Uygulanan İstikrar Programı”, Sosyal Bilimler Dergisi, www.manas.kg/pdf/sbd-05-07.pdf, (12.04.2006)
- ERDÖNMEZ, Pelin Ataman. “Ekonomik Kriz Sonrası Kurumsal Yeniden Yapılandırma Süresi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 43, 2002
- ERİNÇ, Yeldan. “1990’lar Arjantin’ini Hatırlarken”, www.Bilkent.edu.tr/yeldane , (20.10.2006)
- ESENER, Ömer. “Bankacılığımız Globalleşmenin Neresinde?”, **Aktive Dergisi**, Yıl: 1 Sayı:2, 2004
- ESEN, Oğuz. “Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü”, **Siyasa Dergisi** Sayı.1, (Bahar, 2005)
- ESQUIVEL, G. Larrain F. “Explaining Currency Crises” **Development Discussion Papers**, No:666, Harvard Institute For International Development Massachusetts, (November, 1998)
- FİŞHER, Stanley (çev: Hüseyin Şen). “Döviz Kuru Rejimleri: İki Kutuplu Görüş Doğru mu?”, **Bankacılık Dergisi**, Sayı 40, 2002
- FORD, R., P.Garber ve C. Kroner. “Collapsing Exchange Rate Regimes: Another Linear example” **Journal Of International Economics**, Vol: 41, 1996
- FRATZSCHER, M. “On Currency Crises and Contagion”, **European Central Bank Working Papers**, No:139, 2002
- GAVİN, Michael and Ricardo Hausmann. “The Roots Of Banking Crises: The Makroeconomic Context”, <http://ksghome.harvard.edu/~rhausma/WP/pubWP-318.pdf>, (17.03.2006)
- GEDİZ, Burcu. “Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt No: 9, Sayı No: 1-2 (2002)
- GİANCARLO, Corsetti Persenti, Paolo and Noriel Roubini. What Caused The Asian Crises ?, **NBER Working Papers**, NO.6833, (December, 1998)
- GOLDSTEİN, Morris ve Philip Turner. “Banking Crises In Emerging Economies: Origins And Policy Options”, www.bis.org/pub/acon46.pdf, (11.11.2005)

- GÖNÜL, Ayşenur. “Etkin Bankacılık Denetiminde Temel Prensipler”
<http://ekutup.dpt.gov.tr/banka/gonula/denetim6.html>, (13.12.2006)
- GRAUWE, Paul De ve Marianna Grimaldi. “Exchange Rate Regimes and Financial Vulnerability”,
www.bei.eu.int/Attachments/efs/eibpapers/y02n2v7/y02n2a03.pdf,
(07.02.2006)
- GÜLOĞLU, Bülent ve Ender Altunoğlu. “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizleri. Latin Amerika, Meksika, Asta ve Türkiye Krizleri”,
İstanbul Üniversitesi S.B.F. Dergisi, No:27, (Ekim, 2002)
- HAFER, R.W. ve Gerald P.Dwyer JR. “Bank Failures in Banking Panics: Risky Bank or Road Kill?”, www.frbatlanta.org/file/egoncydocs/mpo113.pdf,
(12.24.2005)
- HAWKİNS, John and Philip Turner. “Bank Restructing in Practise “, **BIS Policy Papers**, No:6 (August, 1999)
- HOSONO, Kaoru Hiroko Iwaki ve Kotaro Tsuru. “Banking Crises, Deposit Insurance ve Market Discipline: Lesson From The Asian Crises,” **RIETI Discussion Paper**, No:05-E-29, (October, 2005)
- İNAN, E. Alpan. “Arjantin krizi Sebepleri ve Gelişimi”, **TBB Bankacılar Dergisi**, Sayı:42, (2002)
- İŞİK, Sayım ve Selahattin Togay. “Para Krizi Modellerinin Eleştiri ve Uluslararası Para Sisteminin Düzenlenmesine Yönelik Keynesyen Öneriler”, **İşletme ve Finans Dergisi**, Yıl: 17 Sayı 191, (Şubat, 2002)
- İKTİSAT Dergisi. **Gülten Kazgan’la Söyleşi**, Sayı:384, İstanbul: Kasım 1998
- JACLİN, Charles J. and Supitao Bhattacharya. “Distinguishing Panics and Information Based Bank Runs: Welfare and Policy Implication”,**Journal of Political Economy**, Vol. 96 No.3, 1988
- KAMİNSKY, G.L., Lizondo, S., Reinhart, C.M. “Leading Indicators of Currency Crises”, **IMF Staff Papers** Vol. 45, No:1, (Mart,1998)
- KAMİNSKY, Gracieka L. and Carmen M. Reinhart. “The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payment Problems” **Board of Governors of Federal Reserve System International Financial Discussion Papers**, No.544, (March,1996)

- KESKİN, Ekrem, Melike Alparslan ve Emre Alpan İnan. “Türkiye Bankalar Birliği 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu Türk Bankacılık Sektörü” **Bankacılar Dergisi**, Sayı.49, (2004)
- KARLUK, Rıdvan Özgür Tonus ve Nazım Çatalbaş. “Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye”, <http://www.econturk.com/tones.pdf>, (14.12.2006)
- KATIRCIOĞLU, Hakan. “10 Soruda Basel-II Kararları ve Reel Sektöre Etkisi”, <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/hakan/002/>, (12.11.2006)
- KAYA, Yasemin Türker. “Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Arjantin Örneği”, **BDDK MSPD Çalışma Raporları**, No: 2001/2, (2001)
- KAZGAN, Gülten. “Türkiye’de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme”, www.kazgan.bilgi.edu/docs/Türkiye.doc, (13.04.2006)
- KEYDER, Nur. “Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları”, **İktisat İşletme Finans Dergisi**, Yıl: 16, Sayı:183, (Haziran, 2001)
- KİNDLEBERGER, Charles P. **Manias, Panics and Crashes: A History Of Financial Crises**, John Wiley&Sons Inc., New York, 1978
- KORE, Edward J. ve Aslı Demirgüç-Kunt. “Deposit Insurance Around The Globe Where Does It Work?”, www.nber.org/papers/m8493, (27.03.2006)
- KUNT, Aslı Demirgüç and Enrica Detragiache. “Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability?”, www.wbcu.car.chula.ac.th/papers/worldbank/wps2247.pdf, (17.02.2007)
- KUNT, A. Demirgüç Ross Levine ve Hong G. Min. “Opening to Foreign Banks: Issues of Stability, Efficiency and Growth,” <http://www.bis.org>, (19.03.2006)
- MANDACI, E. Pınar. “Türk Bankacılık Sektörünün Yaşadığı Riskler ve Finansal Krizleri Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5 Sayı 1, (2003)
- MİLES, Baer and Moran. "The End of the Asian Myth", **World Development**, No:27, (October, 1999)
- MİSHKİN, Frederick S. Understanding Financial Crises: A Developing County Perspective, Washington D.C: **Annual World Bank Conference On Development Economics**, (Ocak, 1997)

- MİSHKİN, Frederick S. "Preventing Financial Crises On International Perspective", **National Bureau Of Economics Research Working Paper Series**, No. 4636, 1998
- MİSHKİN, Frederick S. "Asymmetric Information and Financial Crises: A Historical Perspective", **NBER Working Paper Series**, WP No. 3400, (July, 1990)
- MİSHKİN, Frederick S. "The Cause and Propation of Finanacial İnstability:Lesson For Policy Maker, Maintaining Financial Stability in a GlobalEconomy" <http://www.kansascityfed.org/PUBLICAT/SYMPOS/1997/pdf/s97mishk.pdf>, (03.04.2006)
- MISHKIN, Frederick S. "Lessons From the Asian Crisis", NBER Working Papers, 1-2, 1996, <http://www.nber.org/papers/w7102>, (12.12.2006)
- MUNDACA, Gabriela. "Currency and Financial Crises" , <http://fonk.vio.no/gabrielm/Lecture1-Fudan.pdf> , (11.12.2005)
- OBSTFELD, M. "Model of Currency Crises With Self-Fulling Features", **European Economic Review**, Vol 40, 1996
- OBSTFELD, M. "Model of Currency Crises With Self-Fulling Features", **European Economic Review**, Vol 40, 1996
- ÖĞÜT, Kaan. "Uluslararası Sistemde Kriz Ve Güneydoğu Asya Krizinde IMF Politikaları Örneği" <http://www.aydinlanma1923.org/sayi/36/36-10.htm>, (13.2.2006)
- PESENTİ, Paolo and Cedric Tille. "The Economics of Currency Crises and Contagion: An Introduction", **FRBNY Economic Policy Review**, (September, 2000)
- ROGER, Garrison W. "Centreal Banking, Free Banking and Financial Crises", **The Review of Austrian Economics**, Sayı: 9, 1996
- SAĞLAM, Dünder. "Meksika Ekonomik Krizi", **Banka Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl:33, Sayı:1, (Ocak, 1996)
- SALİH, Öztürk. "Sabit Döviz Kuru politikasının Finansal Krizlere Etkisi: 1997 Güneydoğu Asya ve 200 Kasım-2001 Şubat Türkiye Krizleri", **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 10 Sayı: 1, 2003
- SCHWARTZ, Anna J. M. Bordo and B. Mizrach. "Real Versus Psuedo International Systemic Risk: Some Lessons from History", **National Bureau of Economic Research Working Paper**, No. 5371, (December, 1995)

- SEZGİN, Ferudun. “Kriz Yönetimi,” www.manas.kg/pdf/sbdpdf8/Sezgin.pdf, (22.03.2006)
- SUYABATMAZ, Sevilay. “Ekonomide Gelişmeler ve Türk Bankacılık Sektörünün Geleceği Üzerine Düşünceler”, www.iubam.org/ekonomi%20ve%20bankacilik%20sektoru.pdf, (04.03.2007)
- SUNALI, Halil. “Yaşanan Mali Kriz ve Bankacılık Sektörü”, www.activefinans.com/activeline/sayi10/kriz.html, (21.10.2006)
- ŞEN, Ali. “Para Krizine Neden Olan Faktörler”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı:9, 2006
- ŞİŞMAN, Mehmet. “Uluslararası Para Reformu Tartışmaları”, http://www.geocities.com/ceteris_tr/m_sisman.doc, (13.12.2006)
- TALLEY, Samuel H. ve Igracio Mas. “Deposit Insurance in Developing Countries,” Policy,. Research, and External Affairs, **World Bank Working Paper** No.548, (November, 1990)
- TİMOTHY, Lane ve Diğerleri. “IMF Supported Programs İn Indonesia, Korea and Thailand”, IMF Occasional Paper-178 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/op178/op178.pdf> , (14.12.2005)
- TOPRAK, Metin ve Osman Demir. “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar,” **Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 2, (Ekim, 2001)
- TÜLAY, Evgin. “Dünden Bugüne Dış Borçlarımız”, http://www.treasury.gov.tr/arastirma_inceleme/ar_inc26.pdf, (11.12.2005)
- TÜLAY, Burçak, Melike Alparslan ve Pelin Ataman Erdönmez. “Mevduat Sigorta Sistemi'nin Çeşitli Ülkelerde ve Türkiye'de Uygulaması”, <http://www.canaktan.org/ekonomi/ekonomi-genel/ekonomi-turkce-kaynaklar/finans-bankacilik-turkce.htm>, (16.02.2006)
- UYGUR, Ercan. “Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri”, **Türkiye Ekonomi Kurumu**, Tartışma Metni 2001/1, (7 Nisan, 2001)
- VİLA, Anne Asset Price Crises And Banking Crises. Some Empirical Evidence, <http://www.bis.org/publ/confer08l.pdf>, (14.03.2006)

YILDIRIM, Oğuz. “Türk Bankacılık sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002)”, www.geocities.com/ceteris_tr/o_yildirim6.doc, (17.02.2007)
YÜZBAŞIOĞULLARI, Ahmet. “Asya Ekonomik Krizi, Sebepleri ve Sonuçları”, <http://www.kho.edu.tr/yayinlari/bilimdergisi/doc/2001-1/bilder-3.doc>, (11.11.2005)

TEZLER

İPEKER, Melih. “T.C. Merkez Bankasının Finansal Sistem İstikrarının Sağlanmasında Rolü”, (Basılmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Mart 2002, Ankara)
KİBRİTÇİOĞLU, Bengi. “Parasal Krizler”, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı, 2000, Ankara)
YILMAZ, Mesut. “Yükselen Piyasalarda Döviz krizlerine Teorik ve ampirik Bir Yaklaşım Türkiye Örneği (1992-2003)”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005)
YÜZBAŞIOĞULLARI, Ahmet. “Döviz krizleri, Sebepleri, Sonuçları ve Modellenmesi”, (Doktor Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005)

İSTATİSTİKLER

DİE www.die.gov.tr
DPT www.dpt.gov.tr
Hazine Müsteşarlığı www.hazine.gov.tr
International Financial Statistic (IFS), Yearbook, Vol.52, 2004
OECD, Economic Outlook, No.68, (December, 2000)
TBB www.tbb.org.tr
TCMB www.tcmb.gov.tr

DİĞER KAYNAKLAR

BANK OF ENGLAND. Quarterly Bulletin(2006) “Practical Issues in Preparing for cross-border Financial

Crises”,<http://www.bankofengland.co.uk/publications/quarterlybulletin/qb060412.pdf>, (12.23.2006)

BDDK. **Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu- (VII)**, (Ekim,2003)

BDDK. Finansal Piyasalar Raporu, Sayı:3, (Eylül, 2006)

BDDK. Finansal Piyasalar Raporu, Sayı:4, (Aralık 2006)

DTP. IMF Reform Programı, “Kriz Sonrası Gelişmeler” ,

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/Mart98/yapi.htm>,
(14.02.2006)

DTP. “Asya Krizi Sonrası Gelişmeler ve IMF Programı”,

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/Mart98/yapi.htm>,
(13.03.2007)

IMF. Mexico: Financial System Stability Assessment, **IMF County Report**,
NO:01/192, (October, 2001)

TBB. “Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu: Son Dönemde

Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler
1999-2001”, Ankara,2001

TCMB. “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”,

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf,
(17.02.2007)

TCMB. Para Politikası Raporu 2001, Ankara:2002

TMSF. Faaliyet Raporu 2004, (Mayıs, 2005)

VURUCU, Meral D. “4749 Sayılı Kamu Finansman ve Borç Yönetiminin

Düzenlenmesi Hakkında Kanunun Getirdiği Yenilikler, Öncesi Mevzuat
İle karşılaştırılması”, **Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu**,
www.bunko.gov.tr/arastirmarapor/Mdemir.pdf (12.12.2005)

TBB. Araştırma Grubu Raporları (Nisan 2001) , “Bankacılık krizlerinin Çözümü

ve Banka Yeniden Yapılandırmasında İzlenen Temel politika Ve
Uygulamalar, Meksika Ve Kore Deneyimlerinin Karşılaştırılması”

<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/MeksikaKore.pdf> (20.01.2007)

ÖZGEÇMİŞ

27.05.1981 tarihinde Giresun'da doğdum. İlköğretimi Giresun'da lise öğrenimimi ise İstanbul Şehremini Lisesinde tamamladım. 2003 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünü bitirdikten sonra 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Yüksek Lisans Programına başladım. 2004 yılından beri Finansbank Operasyon Merkezinde görev yapmaktayım.